

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

ПОСТАНОВА

від 26 жовтня 2006 р. № 1505

Київ

***Про внесення змін до пункту 1
постанови Кабінету Міністрів України
від 9 жовтня 2006 р. № 1404***

Кабінет Міністрів України **п о с т а н о в л я є**:

Внести до пункту 1 постанови Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2006 р. № 1404
“Питання попередньої оплати товарів, робіт і послуг, що закуповуються за бюджетні кошти” такі
зміни:

абзац третій підпункту 2 виключити;

доповнити пункт підпунктом 3 такого змісту: “3) на строк не більше одного року – періодичних
видань”.

Прем'єр-міністр України

В. Янукович

Головний редактор:

Тамара Вилегжаніна

Редакційна колегія:

О.Александрова; Л.Бейліс (*заст. головного редактора*); В.Бабич, канд. іст. наук; С.Басенко; В.Борисенко, д-р іст. наук; Ю.Ворона (*секретар*); В.Ільганаєва, д-р іст. наук; В.Загуменна, канд. пед. наук; Т.Ківшар, д-р іст. наук; С.Кулешов, д-р іст. наук; Н.Кушнаренко, д-р пед. наук; Т.Левченко, д-р пед. наук; О.Олексюк, д-р пед. наук; В.Пашкова, канд. пед. наук; Л.Петрова, д-р пед. наук; З.Савіна; В.Скнар, канд. пед. наук; М.Слободяник, д-р іст. наук, чл.-кор. Міжнародної академії інформатизації; В.Халецький; І.Цуріна, А.Чачко, д-р пед. наук, дійсний член Міжнародної академії інформатизації
Комп'ютерний набір:
Леонід Бейліс, Юрій Ворона
Редактори:
Світлана Басенко, Наталія Маслова
Художник Роман Чудновський
Верстка Олексій Остистий
Фото Роман Чудновський, Олексій Остистий

*Журнал заснований
Національною парламентською
бібліотекою України*

Реєстраційний № KB 3254

Посилання на видання обов'язкові.

За зміст рекламних оголошень редакція відповідальності не несе.
Редакція залишає за собою право літературного редагування і скорочення статей.
Редакція може опублікувати матеріали, не поділяючи точку зору автора.
Рукописи не рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 01001, м. Київ-1,
вул. Грушевського, 1
Тел.: (044) 278-84-21
Факс: (044) 278-85-12
E-mail: planeta@nplu.org

© Національна парламентська
бібліотека України, 2006

Підписано до друку 20.11.2006.
Формат 60x84/8. Папір офсет.
Друк офсетний. Обл.-друк. арк. 19.
Наклад 1800 прим. Зам. 120.
Віддруковано в Нац. парлам. б-ці України
Обкладинка тов. «ПОЛІГРАФ»

Зміст

- 4 **Вилегжаніна Т.** Публічні бібліотеки України крізь призму міжнародних стандартів ІФЛА
- 8 **Розколупа Н.** Правове регулювання діяльності централізованих бібліотечних систем
- 12 **Мірошникова В.** Комплексна система консервації та репрографії бібліотечних фондів в Україні: принципи організації
- 15 **Горпиняк Л.** Джерелознавчий аспект дослідження історії Дніпропетровської обласної універсальної наукової бібліотеки
- 17 **Рудюк В.** Проблеми зберігання і захисту електронних документів: Досвід ФРН
- 21 **Шемаєва Г.** Електронні ресурси бібліотек України в інформаційному забезпеченні науки: стан та перспективи розвитку
- 25 **Цимбалюк П.** Національна парламентська бібліотека України і книгозбірні Вінниччини: грані партнерства на рубежі тисячоліть
- 26 **Буняк І.** Працює сільський центр інформації
- 27 **Кухар Л.** Черкащина бібліографічна : (Огляд видань Черкаської ОУНБ ім. Т. Шевченка за 2003-2005 рр.)
- 28 **Щербанюк Л.** Повернення духовної спадщини буковинського «златоуста»
- 29 **Леванда Н.** Гадяцький центральний районний бібліотеці ім. Лесі Українки – 145!!!
- 30 **Гончарук Т., Чернікова Л.** Досвід роботи Сімферопольської районної ЦБС
- 30 **Кравченко С.** На допомогу фахівцям бібліотек
- 31 **Настояща Л.** Активні форми роботи з читачами
- 32 **Пашкова В.** Новини, тенденції
- 33 **Жирова Н., Флегонтова Н.** Шляхи розвитку європейських бібліотек у сучасному інформаційному суспільстві
- 34 **Ракитянська В.** Публічні бібліотеки на пульсі часу
- 35 **Стасюк Л.** На високому рівні професійної культури
- 36 **Рекомендації** Всеукраїнської науково-практичної конференції директорів державних та обласних універсальних наукових бібліотек «Публічні бібліотеки України: тенденції та перспективи розвитку в XXI сторіччі» (5-8 вересня 2006 р., м. Дніпропетровськ)
- 37 **Сопова Т.** Зустріч на Луганській землі
- 37 **Рекомендації** Всеукраїнської науково-практичної конференції «Стратегії розвитку та пріоритети діяльності спеціалізованих бібліотек України для юнацтва» (Витяг)
- 38 **Науково-практична конференція** у Донецьку
- 39 **Рекомендації** Всеукраїнської науково-практичної конференції директорів обласних бібліотек для дітей «Сучасна бібліотека для дітей – центр інформації, духовного розвитку та організації дозвілля»
- 39 **Козлова В.** Стан і перспективи розвитку сільських бібліотек Кіровоградщини: Виступ на обласному семінарі-практикумі «Сільська бібліотека в соціокультурному просторі» (квітень 2006 р.)
- 42 **Бейліс Л.** Благодійна акція
- 42 **Бейліс Л.** До 65-річчя трагедії Бабиного Яру

3 с. обкл. **Наші автори**

Додаток

Показчик публікацій журналу «Бібліотечна планета» за 2006 рік

З 10 листопада 1999 року журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата історичних наук

ПУБЛІЧНА бібліотека як соціальний інститут є власністю громади. Вона доступна широкому колу населення і максимально наближена до його потреб. На регіональному рівні це – інформаційний центр. Але оскільки публічна бібліотека поліфункціональна, вона є ще й освітнім, культурно-просвітницьким, дозвілєвим закладом. Ці функції притаманні публічним бібліотекам майже всього світу.

Мета цієї статті – розглянути діяльність українських публічних бібліотек крізь призму світової статистики.

У своїй роботі бібліотеки світу використовують міжнародні стандарти ІФЛА з бібліотечної статистики (ISO 2789) і Показники роботи (ISO 11620), на основі яких розробляються національні стандарти публічних бібліотек з урахуванням національної специфіки. На жаль, не у всіх країнах збираються та надаються дані, що відповідають вимогам і методикам ІФЛА. Однак саме ця міжнародна організація, як найбільш авторитетна у галузі бібліотечної справи, напередодні Всесвітнього саміту голів держав, присвяченого проблемам становлення інформаційного суспільства (Женева, 10-12 грудня 2003 року), вперше в історії представила узагальнені статистичні дані щодо бібліотек планети.

За цими даними, основний бібліотечний потенціал (86,1%) сконцентровано в Європі і Північній Америці (66,7% та 19,4% відповідно). Тобто на всі інші частини світу припадає всього 13,9% загальної кількості бібліотек, зокрема, на багатонаселений Африканський континент – менше 0,2%.

У світі є 341 національна бібліотека. На всіх континентах найбільшу кількість складають шкільні та публічні бібліотеки, відповідно 48% і 47%.

Яка ж картина вимальовується в Україні? Чисельність її населення на 1 липня 2006 року дорівнювала 46 млн. 756 тис. 618 осіб. Кількість бібліотечних закладів різних типів і форм власності становить понад 40 тис., з них безпосередньо публічних бібліотек – 18 466 (у т. ч. 14 920 – у сільській місцевості, а сільських населених пунктів у нас, до речі, – 28 621).

Проаналізуємо відповідність показників діяльності публічних бібліотек різних регіонів України (крім 6 державних бібліо-

тек) міжнародним стандартам. Ці показники взято зі звітів обласних управлінь культури за 2005 рік.

За стандартом ІФЛА, **книгозабезпеченість** одного жителя має становити 2-3 томи. В Україні цей показник значно вищий (див. таблицю 1).

Отже, можна зробити висновок, що необхідний населенню обсяг бібліотечних фондів (крім м. Києва) перевищує стандарт ІФЛА щодо публічних бібліотек (від 2 до 5 разів).

Стандарт ІФЛА з **книгообертаності** дорівнює 5. Тобто кожна книга з фондів щорічно повинна пройти через руки п'яти читачів. Середній показник книгообертаності в Україні складає 0,9 (у Німеччині, наприклад, – 2,5).

Такий стан свідчить про наявність великих за обсягом фондів, котрі протягом багатьох років комплектувалися нерационально, через що значний від-

Т. Вилегжаніна

Таблиця 1

Книгозабезпеченість одного жителя України

Області (регіони)	Кількість населення (тис.)	Бібліотечний фонд (тис.)	Книгозабезпеченість
Рівненський	1 155,5	12 223,99	11
Вінницький	1 697,0	17 577,57	10
Хмельницький	1 370,1	12 323,65	9
Черкаський	1 337,9	12 206,71	
Чернігівський	1 163,9	10 776,69	
Миколаївський	1 216,9	9 295,26	8
Полтавський	1 550,5	12 469,43	
Житомирський	1 321,1	10 778,78	
Кіровоградський	1 063,4	8 880,86	
Волинський	1 039,0	6 956, 21	7
Одеський	2 397,0	15 910,64	
Сумський	1 222,4	8 918, 76	
Тернопільський	1 109,9	7 918,86	
Чернівецький	907,2	6 371,26	
Херсонський	1 123,5	7 039,71	6
Іван - ранківський	1 387,6	8 962,44	
Київський	1 760,5	10 871,70	
АР Крим	1 981,2	11 824,52	
Дніпропетровський	3 439,1	17 241,33	5
Закарпатський	1 244,4	6 623,93	
Запорізький	1 856,6	9 364,41	
Львівський	2 573,1	13 454,08	
Харківський	2 822,8	15 045,52	
Донецький	4 609,9	19 183,81	4
Луганський	2 400,9	10 507,33	
м. Київ	2 695,9	5 049,45	1,9
м. Севастополь	378,9	1 961,3	5,2

**Кількість нових видань на 1 жителя України
(за даними 2005 р.)**

Області (регіони)	Чисельність населення (тис.)	Кількість надходжень (тис. прим.)	Кількість нових видань на 1 жителя
Рівненська	1 155,5	452,91	0,39
Харківська	2 822,8	614,10	0,22
Волинська	1 039,0	154,58	по 0,14
Житомирська	1 321,1	187,52	
Полтавська	1 550,5	220,16	0,13
Чернігівська	1 163,9	169,76	
Хмельницька	1 370,1	180,10	по 0,12
Запорізька	1 856,6	239,96	
Черкаська	1 337,9	167,48	по 0,10
Миколаївська	1 216,9	132,60	
Сумська	1 222,4	127,20	по 0,09
Кіровоградська	1 063,4	112,09	
Вінницька	1 697,0	159,96	по 0,08
Одеська	2 397,0	230,03	
Херсонська	1 123,5	99,82	по 0,07
Чернівецька	907,2	75,43	
Івано-Франківська	1 387,6	120,98	по 0,07
Київська	1 760,5	155,10	
Тернопільська	1 109,9	85,98	по 0,05
Дніпропетровська	3 439,1	252,55	
Донецька	4 609,9	367,96	0,05
Луганська	2 400,9	189,07	
Львівська	2 573,1	196,06	0,05
Закарпатська	1 244,4	64,04	
м. Київ	2 695,9	254,87	0,09
м. Севастополь	378,9	42,73	0,11

соток документів практично не використовується. Зауважу, що цей мертвий вантаж потребує великих коштів на зберігання (утримання приміщень, заробітна платня, комунальні послуги тощо).

Виникає суперечлива ситуація: книжок забагато, а читати нема чого. Фонди багатьох публічних бібліотек перевантажені морально застарілими документами, котрі придбано ще за радянських часів, та дублетними примірниками. “Типова інструкція про порядок списання матеріальних цінностей з балансу бюджетних установ”, затверджена спільним наказом Державного казначейства України та Міністерства економіки України від 10.08.01 за № 142/181 передбачає можливість списання матеріальних цінностей (у т. ч. бібліотечних фондів) як таких, що:

- непридатні для подальшого використання;
- виявлені в результаті інвентаризації як недостача;
- морально застарілі;
- фізично зношені;
- пошкоджені внаслідок аварії чи стихійного лиха (за умови, що відновлення їх є неможливим або економічно недоцільним і вони не можуть бути реалізовані).

Зазначимо, що Інструкція не передбачає списання непрофільних та дублетних видань.

Розглянемо ще один стандартний показник ІФЛА, що стосується **нових надходжень**. На 1 000 жителів має бути 250 нових видань щорічно, або 0,25 нового видання на одного жителя (не примірників, а саме видань). У такому разі оновлення книжкового фонду за 5 років повинно становити 40% від загального фонду публічної бібліотеки.

Уважно проаналізувавши надходження до публічних бібліотек у кожній області, за даними 2005 року, можна зробити висновок, що деякі регіони України вже наближаються до міжнародного стандарту (див таблицю 2).

У розрахунку показника в м. Києві не враховано фонди державних та інших бібліотек, що розташовані саме в столиці. Це і є «проблемою великого міста», де жителів обслуговують не тільки 138 публічних бібліотек, але й є бібліотеки інших форм власності.

Найбільший показник – 0,39 нових видань на одного жителя – у Рівненській області. Це пояснюється тим, що в регіоні проводився експеримент з

об’єднання мережі публічних і шкільних бібліотек. Зазначимо, що такі утворення міжнародним стандартом не передбачені.

Краща ситуація – у Харківській області (0,22), гірша – у Закарпатській (0,05). Показник нових надходжень, безумовно, залежить від фінансування в кожному окремому регіоні.

Відповідно до стандарту ІФЛА, вартість книг, придбаних для одного жителя на рік, має становити 7,5 грн. Здійснимо розрахунок відповідності цьому стандарту на прикладі Закарпатської області, де найнижчий показник нових надходжень на одного жителя – 0,05. Умовно визначимо середню вартість однієї книги 30 грн. (за Державною програмою розвитку і функціонування української мови

Щорічне оновлення бібліотечних фондів публічних бібліотек України

Області (регіони)	Кількість нових надходжень (%)
АР Крим	1,4
Вінницька	0,9
Волинська	2,2
Дніпропетровська	1,5
Донецька	1,9
Житомирська	1,7
Закарпатська	1,0
Запорізька	2,6
Івано-Франківська	1,3
Київська	1,4
Луганська	1,8
Львівська	1,5
Миколаївська	1,4
Одеська	1,4
Полтавська	1,8
Рівненська	3,7
Сумська	1,4
Тернопільська	1,1
Харківська	4,1
Херсонська	1,4
Хмельницька	1,5
Черкаська	1,4
Чернівецька	1,2
Чернігівська	1,6
м. Київ	5,0
м. Севастополь	2,2

на 2004-2010 роки). Виходячи з чисельності населення цього регіону – 1 млн. 244 тис. 400 осіб, у 2005 році він мав отримати тільки на комплектування бібліотек 9 млн. 333 тис. грн. Замість цього на всі потреби 501 публічної бібліотеки було виділено лише 8 млн. 600 тис. грн.

Згідно із Законом України про місцеве самоврядування, фінансування галузі культури здійснюється з регіональних бюджетів. У кожному регіоні свої проблеми, багато з яких спричинені природними катаклізмами і техногенними аваріями, для ліквідації яких потрібні кошти. А культурі, складовою якої є бібліотеки, приділяється мало уваги як на державному, так і на регіональному рівнях. Залежність культури від залишкового принципу фінансування триватиме доти, поки не будуть прийняті державні стандарти соціально-культурного забезпечення одного жителя країни. Це створить умови для наближення до стандартів ІФЛА: «...фонд публічної бібліотеки має оновитися за 10 років і у ньому повинно бути 5% новинок поточного року».

Подивимось, якою мірою відповідає міжнародним стандартам оновлення бібліотечних фондів публічних бібліотек України (див. таблицю 3).

Із наведеної таблиці видно, що в Україні тільки у м. Києві оновлення фондів бібліотек відповідає міжнародному стандарту, а саме – щорічному 5%-му надходженню нових видань. В інших регіонах оновлення фондів публічних бібліотек у середньому в 2,5 рази нижче світового стандарту.

Можна також порівняти з міжнародним стандартом **показник кадрового забезпечення**. За міжнародним стандартом, працівників бібліотек має бути 5 осіб на 10 тис. населення, причому для ефективного розвитку галузі 30% з них повинні бути з вищою бібліотечною освітою.

В Україні ж кадрова ситуація у публічних бібліотеках виглядає таким чином: кількість працівників нараховує 35 492 особи. На 10 тис. жителів припадає 7,5 бібліотекаря (до речі, у Росії – 8,8; у Німеччині – 2). 23% бібліотечних працівників мають вищу спеціальну освіту, майже 46% – середню спеціальну. Якщо порівняти функціональні обов'язки бібліотекарів України і країн далекого зарубіжжя, то можна побачити, що функції у нас набагато ширші. Візьмемо як приклад процес каталогізації. Наші бібліотекарі займаються класифікацією, предметизацією, бібліографічним описом, веденням традиційних та електронних каталогів тощо. Зарубіжні колеги використовують запозичені БД OCLC та багатьох інших компаній, для придбання і використання яких об'єднуються в консорціуми, що дає великий економічний ефект.

Незважаючи на ніби досить високі показники, зазначу, що ситуація з бібліотечними кадрами в Україні викликає занепокоєння, оскільки значна кількість працівників – люди передпенсійного або й пенсійного віку.

28 квітня 2006 року відбулося засідання колегії МКТ України, на якому розглядалося питання про стан та перспективи кадрового забезпечення бібліотечно-інформаційних мереж України. Постановою колегії прийнято рішення щодо здійснення у 2007 році системного наукового дослідження потреб бібліотечної галузі у фахівців. Національна парламентська бібліотека України вже почала готувати узагальнені форми для збору інформації в регіонах.

Проаналізувавши найголовніші показники діяльності бібліотек, зокрема стосовно фондів і кадрів, можна накреслити питання, що потребують нагального вирішення:

1. Багатоаспектна проблема бібліотечних фондів – від комплектування до списання.

2. Необхідність поновлення державних програм з поповнення та збереження бібліотечних фондів,

що діяли до 2005 року, з умовою здійснення жорсткого контролю за їхнім виконанням на всіх рівнях.

3. Чітке усвідомлення ролі і місця публічної бібліотеки у суспільстві. Для цього НПБ України розроблено програму і методику наукового дослідження **«Публічні бібліотеки України в контексті соціокультурного простору регіону»**, що буде проведено спільно з ХДНБ ім. В.Г. Короленка в 2007 році і мета якого:

- визначити місце і місію бібліотеки в соціокультурній інфраструктурі регіону;
- окреслити фактори, що впливають на ступінь необхідності публічної бібліотеки в даному конкретному регіоні;
- виявити, чи існує залежність між ступенем потреби в бібліотеці та наявністю інших закладів культури, а також – хто є реальними партнерами бібліотеки;
- визначити рівень відповідності можливостей публічної бібліотеки потребам і очікуванням користувачів;
- спрогнозувати майбутнє бібліотеки і тим самим створити підґрунтя для управлінських рішень.

Базою дослідження визначено ЦБС міста Києва, Вінницької, Дніпропетровської, Запорізької,

Луганської, Полтавської, Тернопільської, Харківської областей.

Дана розвідка дозволить нам отримати необхідну інформацію про стан бібліотечної галузі з метою визначення соціальних стандартів, обґрунтування потреб у бібліотеках і бібліотечних кадрах, фінансуванні тощо. У проведенні дослідження НПБ України розраховує на співпрацю з бібліотечними фахівцями країни.

Сподіваємося, що наведений порівняльний аналіз статистичних показників ІФЛА і вітчизняних бібліотек у сучасних реаліях дасть поштовх до концептрації зусиль з удосконалення діяльності бібліотек у регіонах.

Список використаної літератури

1. Кузьмин Е. И. Библиотечная Россия на рубеже тысячелетий: Гос. политика и управление библ. делом: смена парадигмы. – М.: Либерия, 1999. – 224 с.
2. Мотульский Р. С. Планета и мы: по материалам ИФЛА // Библиотека. – 2004. – № 3. – С. 65-68.
3. Про стан та перспективи кадрового забезпечення бібліотечно-інформаційних мереж в Україні: Постанова колегії М-ва культури і туризму № 4/19 від 28.04.2006.
4. Бібліотечна Україна в цифрах / Нац. парламент. б-ка України. – К., 2006. – 37 с.

Увага! Редакція журналу «Бібліотечна планета» просить вибачення за технічну помилку у таблиці «Власні електронні ресурси бібліотек України, представлені в Інтернеті», надрукованій у № 3 (33)/2006 на стор. 5. Вірну таблицю див. нижче

Власні електронні ресурси бібліотек України, представлені в Інтернеті

	Web-сайти	EK-online	
3	НАЦІОНАЛЬНІ	БІБЛІОТЕКИ	3
7	ДЕРЖАВНІ	БІБЛІОТЕКИ	4
23	ОУНБ		11
9	ОБЛАСНІ ДЛЯ	ЮНАЦТВА	2
8	ОБЛАСНІ ДЛЯ	ДІТЕЙ	2
42	ПБ МІСТ	І РАЙОНІВ	5
4	СІЛЬСЬКІ	БІБЛІОТЕКИ	0
9	Б-КИ РІЗНИХ ФОРМ ВЛАСНОСТІ		5

СЕРЕДИНА 70-х – початок 80-х років ХХ ст. позначилися важливими змінами у функціонуванні публічних бібліотек України. На виконання постанови ЦК КПРС від 08.05.1974 р.

„Про підвищення ролі бібліотек у комуністичному вихованні трудящих і науково-технічному прогресі” розпочалася тотальна централізація загальнодоступних книгозбірень на рівні районів (міст)¹.

У результаті цього процесу було створено принципово нову модель публічної бібліотеки, яка в загальних рисах збереглася і до наших днів².

Хоча наслідки централізації сьогодні оцінюються неоднозначно, існування загальнодоступної (публічної) бібліотеки саме у формі централізованої бібліотечної системи (ЦБС) стало у свідомості наших громадян, в першу чергу бібліотечних працівників, закономірністю. А тому процеси ліквідації ЦБС (явної чи прихованої) викликають серйозне занепокоєння.

Метою цієї статті є визначення правових засад діяльності та ліквідації ЦБС. Насамперед, потрібно окреслити головні її риси. Але наскільки схожі ЦБС радянського зразка і сучасна українська? (Див. таблицю на с. 9).

Обидві моделі передбачають, що ЦБС є єдиним структурним утворенням на правах юридичної особи.

Але необхідно відзначити особливості функціонування сучасної моделі української ЦБС:

1. На відміну від радянських, чинні нині нормативно-правові акти не закріплюють обов'язковості об'єднання публічних бібліотек на рівні району (міста) в ЦБС.

2. Наразі фактично лише одиниці ЦБС є юридичними особами.

Саме ці два фактори кардинально вплинули на масове поширення процесу децентралізації мережі бібліотек.

Якщо з першим фактором все зрозуміло, то другий потребує пояснення. І пов'язано це з парадоксальною ситуацією, зіткнутися з якою автору довелося на практиці: керівники ЦБС часто не знають, що ввірені їм організації не користуються правом юридичної особи!

Ст. 80 Цивільного кодексу України трактує поняття юридичної особи як організації, створеної і зареєстрованої у встановленому законом порядку, наді-

леної цивільною правоздатністю і дієздатністю, а також можливістю бути позивачем та відповідачем у суді³.

До ознак, притаманних юридичній особі, відносяться:

1. Організаційна єдність (єдина структура, штат, управління).

2. Наявність відокремленого майна (самостійний баланс).

3. Участь у цивільному обороті від власного імені.

4. Здатність нести самостійну майнову відповідальність.

5. Здатність бути позивачем та відповідачем у суді.

6. Наявність рахунку у банку, відділенні Державного казначейства України (платіжні доручення на перерахування коштів підписує директор ЦБС, а не начальник відділу культури райдержадміністрації чи виконкому міськради).

Лише наявність усіх зазначених ознак підтверджує статус юридичної особи організації.

На практиці переважна більшість ЦБС не має відокремленого майна і майже всі ЦБС не мають рахунків у банку, відділенні Державного казначейства України. Пов'язано це з функціонуванням при відділах культури райдержадміністрацій чи міськвиконкомів централізованих бухгалтерій, які підпорядковані безпосередньо начальнику відділу культури та забезпечують ведення бухгалтерського обліку в усіх організаціях, що перебувають у сфері управління відділу культури.

Але наявність централізованих бухгалтерій не є підставою для позбавлення ЦБС статусу юридичної особи. Адже відповідно до п.1.9 Положення про централізовану бібліотечну систему, затвердженого наказом Міністерства культури і мистецтв України від 20.11.2001 р. № 709, „ЦБС є юридичною особою, має власну печатку і особистий рахунок”. А ст. 4 Закону України „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” надає право юридичній особі самостійно обирати із запропонованих форми організації бухгалтерського обліку. У випадку ЦБС це може бути:

1. Введення до штату посади бухгалтера.

Н. Розколупа

¹ О повышении роли библиотек в коммунистическом воспитании трудящихся и научно-техническом прогрессе // Руководящие материалы по библиотечному делу. – М.: Кн. палата, 1988. – С. 25-30.

² Положение о централизации государственных массовых библиотек: Утвержд. министром культуры СССР 03.02.1975 // Руководящие материалы по библиотечному делу. – М.: Кн. палата, 1988. – С. 109-114; Положення про централізовану бібліотечну систему: Затв. Наказом М-ва культури і мистецтв України від 20.11.01 № 709 // <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

³ Україна. Закон. Цивільний кодекс України: Затв. 16.01.2003 № 435-IV // К.: Паливода, 2004. – С. 23.

Моделі організації мережі бібліотек у радянський період і у наш час

Ознака	Радянська модель ЦБС (на підставі Положення про централізацію державних масових бібліотек, затвердженого міністром культури СРСР 03.02.1975 р.)	Сучасна українська модель ЦБС (на підставі Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» та Положення про централізовану бібліотечну систему, затвердженого наказом Міністерства культури і мистецтв України від 20.11.2001 № 709)
Визначення поняття	Об'єднання раніше самостійних масових бібліотек району (міста) в єдине структурно-цілісне утворення	<i>Добровільне</i> об'єднання публічних бібліотек у єдине структурно-цілісне утворення
Правосуб'єктність	Юридична особа	Юридична особа
Засновник	Органи державної влади	<i>Органи місцевого самоврядування (районна, міська рада)</i>
Орган управління	Районний (міський) виконком Ради народних депутатів	<i>Відділ культури районної державної адміністрації (у порядку виконання делегованих повноважень)</i> або виконком міської ради
Форма власності	Державна	Комунальна
Джерела фінансування	Кошти державного бюджету, а також додатково кошти сільських, селищних бюджетів, підприємств, установ і організацій	<i>Кошти місцевого бюджету (районного, міського)</i>
Структура	Центральна районна (міська) бібліотека, бібліотека для дітей, бібліотеки-філії, <i>пункти видачі літератури, пересувні бібліотеки</i>	Центральна районна (міська) бібліотека, районна (міська) бібліотека для дітей, бібліотеки-філії
Фонд	Єдиний, перебуває на балансі центральної бібліотеки	Єдиний, <i>перебуває на балансі ЦБС</i>
Комплектування фонду	Здійснює центральна бібліотека	Здійснює центральна бібліотека
Облік фонду	Центральна бібліотека здійснює індивідуальний і сумарний облік всього фонду ЦБС, бібліотеки-філії здійснюють сумарний облік наявного в них фонду	Центральна бібліотека здійснює індивідуальний і сумарний облік усього фонду ЦБС, бібліотеки-філії здійснюють <i>індивідуальний</i> і сумарний облік наявного в них фонду
Керівник ЦБС	Директор центральної бібліотеки одночасно є директором ЦБС	Директор центральної бібліотеки одночасно є директором ЦБС
Порядок призначення та звільнення працівників центральної бібліотеки	Здійснює директор ЦБС за погодженням із відділом культури райвиконкому	<i>Здійснює директор ЦБС</i>
Порядок призначення та звільнення працівників бібліотек-філій	Здійснює директор ЦБС за погодженням із виконкомом місцевої ради	<i>Здійснює директор ЦБС</i>

2. Ведення на договірних засадах бухгалтерсько-го обліку централізованою бухгалтерією⁴.

Таким чином перешкоджання ЦБС у реалізації її права набути статус юридичної особи, наданого їй районною (міською) радою, є грубим порушенням чинного законодавства з боку відділу культури райдержадміністрації чи міськвиконкому.

Принагідно зауважимо, що засновниками ЦБС є районні чи міські ради, і лише вони можуть розпоряджатися як самою ЦБС (приймати рішення про її ліквідацію чи реорганізацію, надавати їй статус юридичної особи і т. ін.), так і майном, переданим їй у користування.

Відділ культури міськвиконкому є лише структурним підрозділом виконавчого органу ради, а відділ культури райдержадміністрації виконує повноваження з управління ЦБС у межах, делегованих йому районною радою (оскільки районна рада не має власного виконавчого органу).

Але найсерйозніший вплив на функціонування ЦБС справили Закон «Про місцеве самоврядування в Україні» (1997)⁵ та Бюджетний кодекс (2001)⁶. Саме на підставі цих нормативно-правових актів розпочалися процеси масової ліквідації районних централізованих бібліотечних систем.

⁴ Україна. Закон. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Затв. 16.07.1999 № 966-XIV // <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/lows/main.cgi>

⁵ Україна. Закон. Про місцеве самоврядування в Україні: Затв. 21.05.1997 № 280/97-ВР // <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/lows/main.cgi>

⁶ Україна. Закон. Бюджетний кодекс України: Затв. 21.06.2001 № 2542-III // <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/lows/main.cgi>

Зауважимо, що міські ЦБС збереглися, оскільки всі їхні структурні підрозділи знаходяться на території однієї місцевої ради.

Як правило, майже всі рішення про ліквідацію (реорганізацію) ЦБС було прийнято з порушенням чинного законодавства, в т. ч. і Закону „Про місцеве самоврядування в Україні” та Бюджетного кодексу. Можна навіть виділити типові порушення процедури ліквідації ЦБС:

1. Рішення про ліквідацію (реорганізацію) ЦБС здебільшого приймається розпорядженням голови райдержадміністрації.

2. Часто відбувається „прихована” ліквідація ЦБС (наприклад, приймається рішення про передачу фондів сільських бібліотек-філій на баланс відповідних сільських рад, а ЦБС при цьому формально залишається існувати).

Спробуємо проаналізувати ці порушення.

1. Рішення про ліквідацію (реорганізацію) ЦБС, у т. ч. передачу фондів, штатних одиниць і т. ін., може приймати лише районна (міська) рада. Подібні рішення, прийняті розпорядженнями голови райдержадміністрації, є нікчемними, тобто вони не мають юридичної сили. У даній ситуації райдержадміністрація можна притягнути до відповідальності за перевищення своїх повноважень.

2. Централізована бібліотечна система як єдине структурне утворення здійснює бібліотечно-інформаційне обслуговування всіх жителів відповідного району та є об'єктом права спільної комунальної власності територіальних громад району. Районна рада від імені територіальних громад здійснює управління об'єктами права спільної власності громад. Таким чином, Закон „Про місцеве самоврядування в Україні” не заперечує існування районних ЦБС. Навпаки, ст. 60 передбачає такі утворення, надаючи їм статусу об'єктів права спільної власності територіальних громад сіл, селищ (міст) району. А тому рішення районної ради про передачу сільським радам фондів чи штатних одиниць ЦБС повинне бути підкріплене згодою усіх сільських, селищних (міських) рад району.

3. Статті 88, 89 Бюджетного кодексу України визначають розмежування видатків між сільськими (селищними, міськими) та районними бюджетами. Дійсно, відповідно до цих статей та Закону „Про Державний бюджет України на 2006 рік”, видатки на утримання сільських (селищних, міських) бібліотек у 2006 році повинні здійснюватися з бюджетів відповідних сіл (селищ, міст).

Але філія ЦБС не має статусу сільської (селищної, міської) бібліотеки! Наголошуємо: філія ЦБС є структурним підрозділом юридичної особи – об'єкта права спільної комунальної власності усіх територіальних громад відповідного району. Таким чином ст. 88 Бюджетного кодексу визначає порядок фінансування лише бібліотек, які не входять до складу

ЦБС та перебувають у комунальній власності територіальної громади конкретного села (селища, міста).

Отже, Бюджетний кодекс України не є підставою для ліквідації районних централізованих бібліотечних систем.

4. Варто також зазначити, що рішення про передачу бібліотечного фонду ЦБС на баланс сільських рад суперечить Типовій інструкції про порядок списання матеріальних цінностей з балансу бюджетних установ, затвердженій спільним наказом Державного казначейства України і Міністерства економіки України № 142 / 181 від 10.08.2001 р. (із наступними змінами)⁷.

Отже, законодавство України зовсім не перекрешлює існування ЦБС. Вирішення цього питання нині перебуває виключно в компетенції територіальних громад. І тому, якщо централізована бібліотечна система функціонує як повноправна юридична особа, довести, що вона є об'єктом права спільної власності територіальних громад району, та не допустити її ліквідацію досить просто.

Масовість процесу децентралізації бібліотечних систем на рівні району можна пояснити як правовим нігілізмом працівників райдержадміністрацій та районних рад, так і небажанням керівників ЦБС реалізувати право централізованої бібліотечної системи мати статус юридичної особи.

На особливу увагу заслуговують випадки „прихованої” (латентної) ліквідації ЦБС. Найчастіше це відбувається так: районна рада чи районна адміністрація приймає рішення про передачу фондів і штатних одиниць ЦБС сільським, селищним радам без ліквідації самої ЦБС. Але у такому випадку централізована бібліотечна система все рівно перестає існувати, оскільки втрачаються основні її ознаки та функції. Фактично постає принципово нова структура, яку не можна називати централізованою бібліотечною системою (це буде суперечити наказу Міністерства культури і мистецтв України від 20.11.2001 р. № 709 „Про затвердження Положення про централізовану бібліотечну систему”).

У регіонах знаходять різні способи виходу із ситуації, що склалася. Наприклад, у Тернопільській області з 2002 р. діють „сільські освітньо-культурні комплекси”, які об'єднують усі заклади культури, а також дошкільні заклади, що розміщені на території однієї сільської ради⁸. Але, якщо такі утворення оформлено документально, можна поставити під сумнів правомочність виплати доплати за вислугу років бібліотекарям, які працюють у цих комплексах.

А у Запорізькій області, де відбулася ліквідація ЦБС, поширено досвід роботи в нових умовах бібліотек Пологівського району, які функціонують на таких засадах:

1. Усі бібліотеки-філії передано відповідним місцевим радам.

⁷ Див.: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

⁸ Вітенко В. Стан і перспективи розвитку сільських бібліотек України: Із досвіду роботи б-к Тернопіл. обл. // Бібл. форум України. – 2005. – № 4. – С. 50.

2. Усі кадрові питання (в т. ч. приймання на роботу та звільнення працівників сільських бібліотек, як і центральної районної бібліотеки) перебувають у компетенції відділу культури райдержадміністрації, але заробітну плату бібліотекарі отримують у сільських радах.

3. Фонд ЦБС передали на баланс центральної районної бібліотеки.

4. Центральна районна бібліотека на договірних засадах передала фонд у користування сільським радам.

5. Центральна районна бібліотека уклала договори із завідувачами сільських бібліотек про роботу з книжковим фондом, згідно з якими на останніх покладено повну матеріальну відповідальність за збереження фонду⁹.

Не можна не відзначити грубі порушення законодавства, які було допущено у цьому випадку:

1. Оскільки бібліотеки-філії передано у відання відповідних сільських рад, вони набули статусу сільських бібліотек, а також об'єктів права комунальної власності відповідних територіальних громад. Тому відділ культури райдержадміністрації не має права призначати на посади чи звільняти працівників сільських бібліотек, оскільки це суперечить не лише Закону „Про місцеве самоврядування в Україні”, але й Закону „Про місцеві державні адміністрації”¹⁰ та Кодексу законів про працю України.

2. Договір із сільськими радами про користування бібліотечним фондом центральної районної бібліотеки суперечить Цивільному кодексу України, Закону „Про місцеве самоврядування в Україні”, наказу Державного казначейства України від 17.07. 2000 р. № 64 „Про затвердження Інструкції з обліку основних засобів та інших необоротних активів бюджетних установ”¹¹, спільному наказу Державного казначейства України і Міністерства економіки України № 142/181 від 10.08.01 „Про затвердження Типової інструкції про порядок списання матеріальних цінностей з балансу бюджетних установ”, наказу Головного управління Державного казначейства України від 30.10.98 № 90 „Про затвердження Інструкції з інвентаризації матеріальних цінностей, розрахунків та інших статей балансу бюджетних установ”¹².

3. Договір із завідувачами сільських бібліотек є нікчемним, тобто абсолютно недійсним, таким, що не має ніяких юридичних наслідків, оскільки укладений неправомочними сторонами, а також суперечить Кодексу законів про працю України, де зазначено, що завідувачі сільських бібліотек не мають права вчиняти такі правочини, оскільки сільська бібліотека не є юридичною особою.

Покладення на завідувачів сільських бібліотек повної матеріальної відповідальності за збереження фонду є порушенням трудового законодавства та тягне за собою адміністративну відповідальність згідно зі ст. 41 Кодексу про адміністративні правопорушення.

Серйозне занепокоєння у зв'язку з процесами ліквідації ЦБС (у т. ч. латентної) також викликає той факт, що у переважній більшості працівників бібліотек, які виведено зі складу ЦБС, суттєво зменшується заробітна плата. Підставою для цього є наказ Міністерства культури і туризму України від 18.10. 2005 № 745 „Про впорядкування умов оплати праці працівників культури на основі Єдиної тарифної сітки”¹³.

Нагадаємо, що тарифні розряди керівних працівників ЦБС (директор, завідувач бібліотеки, філії ЦБС, завідувач відділу, сектору), як і інших публічних бібліотек, визначаються залежно від того, до якої з груп за оплатою праці ЦБС (чи бібліотеку, що не входить до складу ЦБС) буде віднесено. Наприклад, до четвертої, найнижчої групи, бібліотеку може бути віднесено лише при наявності 10 тис. середньорічної кількості користувачів та 210 тис. книговидач. Жодна сільська та селищна окремо взяті бібліотеки реально таких показників роботи за рік не мають. А це означає, що посадові оклади працівників цих бібліотек повинні встановлюватися на 10% нижче посадових окладів, передбачених для аналогічних працівників четвертої групи.

У випадку, коли відбулася ліквідація ЦБС (у т. ч. латентна), але група за оплатою праці працівників визначається, виходячи із узагальнення кількості користувачів та книговидач усіх бібліотек, які раніше входили до системи, можна говорити про порушення законодавства про оплату праці і безпідставно виплачені кошти.

Як бачимо, процес ліквідації ЦБС створив низку проблем. У ситуації, що склалася, вбачається вкрай необхідним вжиття таких заходів:

1. Розробити та законодавчо закріпити нову модель організації бібліотечної справи на рівні району (міста), яка має право на існування поряд із ЦБС.

2. Розробити нову редакцію Положення про централізовану бібліотечну систему.

3. Прийняти державні стандарти надання бібліотечних послуг.

Ці першочергові заходи сприятимуть недопущенню випадків незаконної ліквідації ЦБС та захистять трудові права працівників публічних бібліотек.

⁹ Децентралізація: Пологівський ракурс. – Запоріжжя, 2004. – 9 с.

¹⁰ Див.: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/lows/main.cgi>

¹¹ Там само.

¹² Там само.

¹³ Там само.

КОМПЛЕКСНА СИСТЕМА КОНСЕРВАЦІЇ ТА РЕПРОГРАФІЇ БІБЛІОТЕЧНИХ ФОНДІВ В УКРАЇНІ: ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ

БІБЛІОТЕЧНІ
ФОНДИ

Статтю присвячено проблемам організації діяльності і технічного забезпечення міжвідомчих центрів консервації та репрографії бібліотечних фондів, створення яких передбачено державною Програмою збереження бібліотечних і архівних фондів на 2000-2005 рр. Основну увагу зосереджено на визначенні організаційних засад діяльності центрів, використанні сучасних технологій копіювання документів

В. Мірошникова

ОСТАННІМ часом ми спостерігаємо, як ускладнюється робота зі збереження бібліотечних фондів. Це спричинено катастрофічно швидким старінням паперових документів внаслідок погіршення стану навколишнього середовища, вкрай незадовільним станом книгосховищ, падінням авторитету книги і бібліотек серед населення. Серйозним фактором погіршення становища, на наш погляд, є також занепад роботи зі збереження фондів у бібліотеках, навіть таких великих, як обласні універсальні наукові. Про це свідчить вивчення вказаної проблеми спеціалістами ХДНБ ім. В. Короленка під час виїздів до ОУНБ Східної України.

Цінним та рідкісним виданням загрожує й те, що зараз обласні та деякі вузівські бібліотеки почали активно формувати власні фонди рідкісних та цінних документів, не маючи достатнього уявлення про специфіку роботи з ними. В результаті виникає певна загроза псування раритетів внаслідок некваліфікованих дій персоналу. На цьому фоні бібліотеки – методичні центри не звертають достатньої уваги на проблеми збереження фондів, і тому вказане питання слід вважати одним із найголовніших.

Наразі діяльність зі збереження бібліотечних фондів характеризується впровадженням у практику сучасних технологій збереження паперових документів, що є, безумовно, позитивним фактом. Але він ставить перед бібліотечними фахівцями низку додаткових складних проблем, що потребують розв'язання. Це – недостатня обізнаність бібліотекарів із новітніми технологіями, відсутність спеціалістів відповідного фаху і коштів для придбання обладнання, широке використання ксерокопіювання і сканування документів без урахування впливу на них шкідливого випромінювання тощо.

У цьому зв'язку певні надії ми поклали на реалізацію державної Програми збереження бібліотечних і архівних фондів на 2000-2005 роки (далі – Програма), термін дії якої вже закінчився. На жаль, її можна вважати майже не виконаною. Не є винятком і деклароване Програмою створення міжвідомчих центрів консервації і репрографії при Національній бібліотеці України ім. В.І. Вернадського (НБУВ), НПБ України, ОДНБ ім. М. Горького, ХДНБ ім. В.Г. Короленка і ЛНБ ім. В. Стефаника, галузевих і регіональних служб репрографії та ремонтно-палітурних робіт при державних архівах, ОУНБ і відомчих бібліотеках. Саме вони мали стати основою для системної роботи із захисту фондів, але так і залишилися в основному декларованими.

Центр консервації і реставрації існує в НБУВ з 1992 р. Його роботу спрямовано на вивчення екологічного і біологічного стану книгосховищ і фондів, дослі-

дження фізико-хімічного стану паперу та матеріалів, що використовуються при реставрації і палітурних роботах. Результатом діяльності цього підрозділу стало видання дуже корисних для бібліотек матеріалів: “Збереження бібліотечних і архівних фондів у несприятливих екологічних умовах”, “Дослідження впливу біоцидних препаратів на старіння реставраційних паперів”. Але цього замало.

Досі немає типових положень про такі центри і служби. Не здійснено дієвих заходів щодо їхнього технічного оснащення. Хоча деякі спроби у цьому напрямі все ж було зроблено. ХДНБ ім. В.Г. Короленка, наприклад, одержала комплекс обладнання, котрий включає планетарний сканер Minolta PS 7000, який спроможний сканувати документи форматів А4, А3, дві робочі станції із рідкокристалічними моніторами, кольоровий принтер MC 3100, лазерний чорно-білий принтер PP 1200W, цифровий фотоапарат Minolta Dimage A1. Це ефективно, якісне обладнання, яке допомагає у наданні віртуального доступу до деяких документів, дозволяє виконувати читацькі замовлення на створення цифрових копій окремих частин документів. Воно широко використовується при формуванні повнотекстових БД, поповненні сторінок сайту бібліотеки тощо. Проте цей комплекс не можна вважати до кінця пристосованим до розв'язання проблем збереження документів, консервації і репрографії. До того ж він не забезпечує завдань з мікрофільмування документів.

Щоб покращити становище, конче потрібна розробка нової державної програми збереження бібліотечних і архівних фондів, яка б враховувала “Директиви міжнародних дій зі збереження бібліотечних матеріалів”, прийняті Генеральною конференцією ЮНЕСКО ще у 1986 р., а також положення міжнародних програм “Пам'ять світу”, “Збереженість і консервація”.

Обов'язково окремим напрямом нової державної програми із збереження фондів має стати відновлення роботи зі створення зазначених у попередній Програмі структур міжвідомчого і обласного рівнів. Але ця робота повинна здійснюватися продумано, з урахуванням передбачуваних напрямів діяльності та функцій, і перш за все, проведення профілактичних заходів, консервації, реставрації, репрографії документів, а також розробки охоронних систем, кадрового забезпечення.

На наш погляд, 5 зазначених центрів консервації і репрографії, мають бути не тільки міжвідомчими, а й міжрегіональними. Тоді вони створять мережу, що забезпечуватиме діяльність бібліотек регіонального рівня

і, разом зі службами репрографії та ремонтно-палітурних робіт, складатимуть систему збереження бібліотечних фондів у державі.

Після офіційного затвердження ці центри мають наладити між собою взаємодію у створенні пакету нормативних документів державного рівня, що регламентуватимуть різні напрями забезпечення збереження фондів. Крім того, вони покликані:

- організовувати наукові дослідження з питань збереження фондів;
- проводити науково-методичні та інформаційні заходи для бібліотек України;
- вивчати і розповсюджувати нові технології консервації та репрографії.

Серйозною проблемою є відсутність в Україні документів, що регламентують усі аспекти використання друкованих видань у бібліотеках, насамперед рідкісних і цінних. Саме тому конче необхідно розробити правила (або положення, регламент) використання бібліотечних фондів в Україні. Цей документ має чітко окреслити межі використання творів друку, умови видачі документів у національних і державних книгосховищах, правила роботи з ними, визначити допустиму кількість копіювання тощо.

Номенклатура регламентуючих документів фондového спрямування може також включати:

- Положення про бібліотечний фонд України (має закріпити відповідальність бібліотек за повноту формування і зберігання фондів з урахуванням інтересів держави і суспільства);
- Положення про книжкові пам'ятки (у т. ч. повинно закріпити обмеження користування їхніми оригіналами);
- Регламент використання документів постійного зберігання у бібліотеках України [мусить закріпити права і обов'язки бібліотечних фахівців і користувачів щодо забезпечення збереженості документів постійного ("вічного") зберігання];
- Положення про копіювання документів з фондів бібліотек України;
- Положення про страховий фонд у бібліотеках України.

Конче потрібними є також нормативи на ремонти книгосховищ.

На державному рівні необхідно затвердити "Порядок створення страхового фонду документів, що є національним науковим, культурним і історичним надбанням". Нам відомо, що ДСТУ з таким змістом розроблений Українським науково-дослідним, проектно-конструкторським та технологічним інститутом мікрографії і поданий на затвердження. Але, хоча його фахівці і працювали з нашими спеціалістами, як саме представлені в цьому стандарті бібліотечні документи і чи представлені взагалі нам не відомо. Отже, ця проблема, напевне, потребуватиме вирішення.

Одним із провідних напрямів роботи центрів має стати методичне забезпечення відповідної діяльності бібліотек у регіонах згідно з територіальним розмежуванням обов'язків між ними. Для цього доцільно поєднувати традиційні форми методичної роботи з використанням новітніх технологій. Наприклад, одним із ефективних способів методичного впливу центрів на бібліотеки є створення кожним із них сайту, де будуть представлені списки та довідкові дані фірм – постачальників мате-

ріалів та обладнання, регламентуючі документи зі збереження фондів, матеріали семінарів, адреси зарубіжних сайтів з проблем збереження тощо. Як свідчить наш досвід, ефективними є також віртуальні довідки для бібліотекарів, проведення віртуальних семінарів, телеконференцій.

Здійснення центрами такої діяльності не пов'язане з великими труднощами. Проте цього не можна сказати щодо консервації і репрографії документів.

Зараз державні бібліотеки (ХДНБ ім. В.Г. Короленка, ОДНБ ім. М. Горького) зовсім не забезпечені обладнанням, матеріалами і фахівцями для проведення робіт із захисту фізичного стану документів на сучасному рівні. Цим закладам слід надати фінансову можливість з метою проведення мікологічної експертизи книгосховищ, придбання необхідних реактивів для мінімального мікологічного контролю і боротьби з біодеструкторами. Також важливим є здійснення стабілізації (нейтралізації) документів, зокрема за допомогою консерваційних машин, наприклад С 900 фірми "NESHEN", самонаклеювальних матеріалів на зразок filmolux, filmomatt, filmoplast.

При розробці штатного розкладу центрів слід обов'язково включити до нього відповідних фахівців, особливо спеціалістів для боротьби з біодеструкторами і реставраторів.

Одним із ефективних засобів збереження документів є фазова консервація з використанням контейнерів з безкислотного картону. Доцільно мати хоча б в одному з центрів спеціальну машину для виготовлення таких контейнерів на зразок машини KASEMAKE, що дозволить забезпечити мінімальні потреби в консервації найцінніших документів національного фонду. Звісно, ця робота має оплачуватися бібліотеками-замовниками.

Міжвідомчі центри повинні здійснювати у кооперації заходи щодо консервації з переформатування документів, тобто переведення інформації з паперового носія на носій довготривалого зберігання. І тут найголовнішим завданням мусить стати створення системи архівів копій документів, яка б у майбутньому охоплювала документи з усіх книгосховищ I та II ступенів зберігання національного бібліотечного фонду України. Але необхідно визначитися, які саме носії інформації мають вважатися для нас пріоритетними.

У зв'язку з цим слід наголосити, що технологію сканування документів, якою захоплюються багато бібліотечних фахівців, не можна вважати оптимальною, якщо йдеться не про полегшення доступу, а про забезпечення збереження інформації. Відомо, що оптичні диски як архівні копії можуть використовуватися лише умовно. Вони не забезпечують довготривалого зберігання інформації. Тому найбільш надійним таким носієм у світі й досі вважається мікроплівка. У США Комісія зі збереження і доступу та група наукових бібліотек дійшли висновку щодо неможливості гарантувати необмежену довговічність документів у цифровій формі внаслідок існування низки технологічних, організаційних і юридичних проблем. Це підтверджують також висновки робочої групи Німецької дослідницької асоціації "Оцифрування як засіб забезпечення збереження", створеної на вимогу Європейської комісії зі збереження фондів. Робоча група визначила пріоритет мікрофільмів як засобу для запису і збереження інформації.

Та найбільш оптимальним зараз вважається так званий гібридний підхід, коли для забезпечення збереження використовуються мікрофільми, а для пошуку і обробки інформації – засоби обчислювальної техніки. Це дозволяє створити ефективну багаторівневу систему збереження і використання документів.

Враховуючи вищевикладене, центри консервації і репрографії доцільно відразу зорієнтувати на використання гібридного підходу. А при створенні повнотекстових баз даних визначити підходи до сканування документів – за групами, враховуючи їхню цінність і попит на них. Можливо, у перспективі це дозволить відмовитися від створення фондів робочих мікрокопій, що сприятиме певній економії ресурсів.

Утім, при проведенні роботи з мікрофільмування на сучасному етапі ми маємо чітко уявляти, які саме фонди мікроформ створюємо. За традиційним підходом, комплекс мікроформ, що їх виготовляє бібліотека, складається з трьох фондів:

- страхового фонду – з мікроформ постійного зберігання (страховий фонд майстер-негативів I покоління);
- фонду користування – з мікроформ довготривалого зберігання (архів негативів II покоління, виготовлених із майстер-негативів, для створення робочих мікроформ);
- фонду робочих мікроформ III покоління (позитивів) – для поточного використання і розповсюдження.

Саме це й визначає конфігурацію обладнання лабораторій мікрофільмування та його якість. Проте зараз оснащення бібліотек мікрофільмюючим обладнання є незадовільним.

Слід нагадати, що у деяких бібліотеках, які визначені базовими для створення міжвідомчих центрів консервації і репрографії, лабораторії мікрофільмування було створено ще у 80-х роках попереднього століття. Техніка, закуплена для них у той час, нині вже застаріла і не дає можливості створювати мікрофільми належної якості. В результаті перспектива сертифікації продукції, яка необхідна у разі виконання замовлень від бібліотек, у більшості лабораторій є дуже проблематичною. Скоріше за все, жодна з них не витримає перевірки на якість мікрофільмів, що виготовляються. Навіть у Росії, де активна робота зі створення системи мікрофільмування у бібліотеках розпочалась у 1993 р., таку перевірку витримала лише Державна бібліотека Росії.

Завдяки допомозі Міжнародного фонду “Відродження” ХДНБ ім. В. Г. Короленка придбала проявну камеру фірми INDUS. Але це не вирішує проблеми, бо застаріла знімальна камера на 35-мм непрофільовану плівку “Докуматор ДА-5”, що введена в експлуатацію ще у 1968 р., звісно, не дозволяє робити копій, які б відповідали сучасному рівню мікрофільмування. Це, у свою чергу, негативно впливає на якість сканування мікрокопій.

Відомо, що робота центрів з мікрофільмування має здійснюватися узгоджено, за єдиними нормами і правилами. Низка існуючих міжнародних і вітчизняних стандартів допоможе у цьому.

Але є й проблеми, що вимагають погодження. Насамперед, це стосується того, яким саме носіям інформації слід віддати перевагу.

На наш погляд, доцільно користуватися рулонними мікрофільмами. Також, за традиційною технологією,

найбільш оптимальним варіантом для організації фондів мікроносіїв з метою удосконалення бібліотечно-інформаційного обслуговування вважаються мікрофільми. Але наша мета полягає, насамперед, у створенні страхових і архівних копій, а удосконалення обслуговування краще здійснювати шляхом оцифровування мікрокопій. У цьому випадку зручніше використовувати рулонні мікрофільми. Саме 35-мм рулонна плівка, за висновками вже згаданої робочої групи Німецької дослідницької асоціації, є найкращою для створення майстер-негативу і здійснення оцифровування видань. А оцифровування є незамінним у процесі пошуку потрібної інформації та створює можливості для використання образів документів у віртуальному просторі.

Технічне забезпечення центрів мікрофільмюючим обладнанням слід здійснювати централізовано, на основі моніторингу існуючих лабораторій мікрофільмування у бібліотеках. Це надасть можливість зекономити кошти і уникнути помилок у визначенні комплексу потрібного обладнання.

Очевидно, що зазначені центри мають бути оснащені знімальними пристроями, які дозволяють розкривати том не на 180, а на 90 або 120 градусів, наприклад, фірм “Zeutschel” чи ІКМ. Доцільно було б також звернути увагу на камеру фірми “Zeutschel” із дзеркальною призмою з кутом у 60 градусів, що дозволяє розкривати документ на 60 градусів і фіксувати зображення навіть маргіналій без спотворень на плівці.

Дуже зручними для бібліотек є знімальні гібрид-камери. Ця нова розробка фірми “Zeutschel” (OK-301) дозволяє одночасно здійснювати мікрофільмування і сканування документів. Вона являє собою 35-мм рулонну знімальну камеру з приєднаним до неї комп'ютером. Має пульт управління, понад 10 меню, пам'ять, можливість зйомки документів різного формату і різні масштаби зменшення. Комплекс відрізняє якісна оптика, котра дозволяє одержувати зображення з високим ступенем роздільності. До недоліків комплексу слід віднести необхідність роботи на ньому одночасно двох операторів. До того ж відсутність сервісної служби і спеціалістів з сервісного обслуговування та ремонту такого класу мікрофільмюючого обладнання можуть призвести до тривалих його простоїв.

Натомість можливе одержання електронних образів з використанням мікрофільмів за допомогою сканування на спеціальних сканерах, наприклад фірми “Чедвік-хілі” або BellHowel. Проте наявність гібрид-камери здається більш перспективним варіантом.

Відомо, що на сучасному ринку копіювальної техніки існують апарати для переведення сканованих документів на мікроформи, але це супроводжується значною втратою якості зображення, тому для бібліотек не є придатним.

Отже, оптимальний варіант комплексу обладнання має включати: гібрид-камеру; проявну машину для 35-мм рулонної плівки з системою водопідготовки; декситометр (прилад для визначення щільності мікрофільму); ультра-звуковий слайсер (прилад для склеювання мікрофільмів); читувальні апарати (бажано Cannon) з можливостями роздрукування паперових копій; витратні матеріали.

Такий підхід до організації комплексної системи консервації та репрографії, на наш погляд, допоможе

сконцентрувати фінансові і трудові ресурси для їхнього економічного використання, дозволить надавати практичну допомогу бібліотекам різних видів і форм власності у питаннях організації роботи зі збереження їхніх фондів. А для цього потрібно, щоб вказані проблеми розв'язувалися на державному рівні.

Стосовно необхідних обсягів фінансування нової програми збереження бібліотечних і архівних фондів слід пам'ятати, що забезпечення збереження документних ресурсів взагалі є дуже дорогим задоволенням. Але чи слід економити, коли йдеться про інтелектуальний потенціал і надбання нації, її культуру та історію?

Список використаної літератури

1. Библиотеки национальных академий наук: Проблемы функционирования, тенденции развития: Науч.-практ. и теорет. сб. Вып. 1. – К.: НБУВ, 2000. – 211 с.
2. Библиотечное дело – XXI век: Науч.-практ. сб. Вып.1(9) / Рос. гос. б-ка. – М., 2005. – 272 с.
3. Бровкин А.Г. Долгосрочная программа создания страхового фонда уникальных коллекций на базе современного микрофильмирующего комплекса // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества: Материалы конф. / 5-я юбилейн. междунар. конф. "Крым-1998". – М.: ГПНТБ России, 1998. – Т. 2. – С. 515-517.

4. Вебер Х., Дерр М. Оцифровка как метод обеспечения сохранности // Науч. и техн. б-ки. – 1998. – № 10. – С. 6-36.

5. Дубинин С.С., Кисловская Г.А. Гибридный подход в обеспечении сохранности и доступности документов // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества. Тема 2002 года: Электронные информационные ресурсы и социальная значимость библиотек будущего: Тр. конф. / 9-я междунар. конф. "Крым-2002". – М.: ГПНТБ России, 2002. – Т. 1. – С. 417-420.

6. Мельник С.А., Бряннов С.А. Перспективы развития механизированных технологий и массовых методов консервации документов на бумаге // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества: Тема 2003 года: Библиотеки и доступность информации в современном мире: электронные ресурсы науке, культуре и образованию: Тр. конф. / 10-я юбилейн. конф. "Крым-2003". – М.: ГПНТБ России, 2003. – Т. 2. – С. 501-504.

7. Небумажные носители информации в библиотеке: Материалы всерос. обучающего семинара, 19-21 окт. 1999 г. – СПб., 2000. – 72 с.

8. Сохранение библиотечных и архивных фондов (руководство). – СПб., 1998. – 237 с.

9. Сохранение библиотечных фондов: партнерство и сотрудничество. 2002. – М.: Рос. гос. б-ка, 2002. – 204 с.

ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ УНІВЕРСАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ

ІСТОРІЯ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ

Л. Гориняк

ІСТОРІЯ Дніпропетровської обласної універсальної наукової бібліотеки (ДОУНБ) довгі десятиліття вивчалась епізодично ентузіастами-просвітителями. Збереглися лише фрагменти перших спроб узагальнити існуючі документальні джерела нашими сучасниками Л. Тумановою, Є. Дробишевською.

Першим відомим дослідником історії ДОУНБ став Володимир Васильович Пупченко – талановитий бібліограф-краєзнавець, викладач Дніпропетровського училища культури, заступник директора Бібліотеки, автор підручника "Бібліографія". Він протягом багатьох років проводив пошуки історико-краєзнавчих документів з історії бібліотечної справи на Дніпропетровщині. Віднайдені ним матеріали було вивчено, узагальнено, систематизовано. Цей архів зберігся. Родина Володимира Васильовича передала його у фонд ДОУНБ. У ньому, зокрема, зберігається рукописний варіант монографії "До історії бібліотечної справи на Дніпропетровщині (1830-1917)". Архів В. Пупченка чекає своїх дослідників, а монографія – опублікування.

Значно активізувалася робота з вивчення історії ДОУНБ у 1980-ті роки, коли за ініціативою заступника директора Т. Васеніної та за підтримки директора Бібліотеки З. Рижкової було розроблено науково обґрунтовану програму досліджень у рамках підготовки до 150-річного ювілею ДОУНБ. Творчу групу очолила головний бібліотекар з науково-дослідної роботи Т. Шекшуєва. Надзвичайно обдарована людина, пристрасний дослідник, приро-

джений аналітик, вона зібрала безцінні за значимістю історичні документи.

На час початку її наукового пошуку були відомі окремі публікації, встановлено дату заснування Бібліотеки. Але ці факти, дати, події не були підтверджені документально, не проводилися глибокі дослідження.

Т. Шекшуєва працювала у Москві, у головних архівних установах держави – Центральному державному архіві СРСР, Центральному державному історичному архіві (ЦДІА) СРСР, вивчала фонди Державної бібліотеки СРСР ім. В.І. Леніна (ДБЛ).

У фондах ДБЛ та ЦДІА СРСР Т. Шекшуєвою знайдено документ "Речь, произнесенная при открытии Публичной Библиотеки в Екатеринославе библиотекарем Г.П. Герценвицем 9-го мая 1834 года". Ця знахідка зняла всі питання і підтвердила точну дату заснування ДОУНБ, яка є однією з найстаріших бібліотек України.

Державна бібліотека СРСР ім. В.І. Леніна передала у дар ДОУНБ оригінал цього документа (нині він зберігається у краєзнавчому фонді Музею історії Бібліотеки), а також мікрокопії рідкісних фотознімків працівників Катеринославської міської публічної бібліотеки ХІХ – початку ХХ ст.

Серед знахідок Т. Шекшуєвої – "Каталог книг, состоящих в Екатеринославской [публичной] библиотеке 9 мая 1834 г." (копія зберігається в Музеї історії ДОУНБ).

У ЦДІА СРСР вдалося знайти такі досі невідомі документи: “Торжественное открытие библиотеки в доме Дворянского собрания 9 (22) мая 1834 г. [в г. Екатеринославе]. Речь, произнесенная при открытии ...” (ф. 733, оп. 7, д. 27); “Отчет Екатеринославской Губернской публичной библиотеки за 1835 год; 1843-1845 гг.” (ф. 733, оп. 7, д. 27); “Письмо Губернатора [Екатеринославской губернии] министру внутренних дел № 168 от 1 марта 1836 г. о пожертвовании в библиотеку в этом году 1 500 рублей” (ф. 733, оп. 7, д. 27); щорічні звіти губернатора Катеринославської губернії за 1839-1969 рр. (ф. 733, оп. 7, д. 27).

Особливий інтерес становлять звіти, в яких систематично відображалися відомості про фонд публічної бібліотеки та її стан.

Значну роботу з виявлення, вивчення і узагальнення публікацій щодо початкового періоду існування Бібліотеки проводила Т. Шекшуева. Нею було переглянуто такі видання, як “Новороссийский календарь” (1845-1873), «Одесский вестник» (1859), «Северная пчела» (1859), «Основа» (1861), «Киевский телеграф» (1860); «Памятная книжка Екатеринославской губернии за 1864 г.», «Памятная книжка Екатеринослава за 1875 г.», «Екатеринославские губернские ведомости за 1889 г.», «Отчет Екатеринославской городской общественной библиотеки за 1902 г.».

Загалом дослідницею було здійснено титанічну працю, на основі якої, зокрема, складено унікальний історіографічний документ «Хронология Днепрпетровской областной библиотеки им. Октябрьской революции (1830-1889 гг.)».

Про розвиток Катеринославської міської громадської бібліотеки з 1892 по 1914 р. можна дізнатися з її щорічних друкованих звітів. Ці документи – оригінали або копії – було отримано в дар від Миколаївської та Саратовської обласних бібліотек, Російської державної бібліотеки (м. Москва).

У музеї ДОУНБ зберігається ксерокопія видання “Основные Правила Екатеринославской Городской общественной Библиотеки, утвержденные 19-20 марта 1903 г. Екатеринославской Думой”. Відповідно до цього документа, управління Бібліотекою здійснювала Рада, яка звітувала перед Думою про діяльність установи. Членами Ради складались і публікувались щорічні звіти Бібліотеки.

У краєзнавчому фонді ДОУНБ є також копія видання «Каталог книг Екатеринославской городской общественной библиотеки» (Екатеринослав: Типо-Литография Губерн. Правления, 1904. – 331 с.) та “Добавочный каталог Екатеринославской Городской общественной библиотеки. 1908». Ці документи – підґрунтя для дослідження багатьох аспектів історії Бібліотеки.

У ході систематичних наукових розвідок історії ДОУНБ зібрано значну кількість документальних, фактографічних, бібліографічних та наочних матеріалів. Всі вони зберігаються у Музеї історії ДОУНБ, який було створено з метою наукової систематизації, обліку, аналітичної обробки цих документів.

На жаль, “білою плямою” в історії Бібліотеки залишається період 20-30-х років ХХ століття. Причини цього зрозумілі, з огляду на хаос перших пореволюційних

років, громадянську війну, руйнацію всієї державної системи.

Розуміючи складність проблеми, на початку 1990-х років ми все ж спробували дослідити цей історичний відрізок часу. Було створено робочу групу в складі тодішніх працівників краєзнавчого відділу ДОУНБ Н. Тітової, Т. Кравчук, заст. директора Л. Горпиняк.

У 1993-1994 рр. проведено пошукову роботу в архівах області, м. Києва, у фондах Державної історичної бібліотеки України, Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського, Російської державної бібліотеки. Значна частина архівних фондів Дніпропетровської області, фонди Центрального державного архіву України (врятовані лише деякі фрагменти) було втрачено в роки Великої Вітчизняної війни. Довоєнний фонд ДОУНБ також загинув. Ось чому кожний знайдений документ з історії Бібліотеки довоєнного періоду має велике значення як рідкісне свідчення про ті складні часи.

Такими цінними знахідками стали документи, виявлені у ЦДІА: рукописні (на аркушах із зошита) звіти Катеринославської публічної бібліотеки за 1923/24, 1924/25, 1925/26 роки; рукописне “Описание работ сотрудников Библиотеки в 1923/24 гг.” – прообраз посадових інструкцій, а головне – поіменний список співробітників Бібліотеки; кілька офіційних листів керівників Бібліотеки до Головополітпросвіти, Наркомосвіти України, Укрнауки тощо (ф. 166, оп. 6).

До речі, аналізуючи виявлені документи, ми звернули увагу на те, що назва Бібліотеки в ті роки декілька разів змінювалася – Центральна, Публічна, Державна – і в різних словосполученнях.

Доводиться констатувати факт, що досі не знайдено жодного документа за 1917-1921 рр. Невідомо, хто Бібліотеку очолював, як вона існувала.

Виявлено документ, що відіграв особливу роль у розвитку Бібліотеки, – постанову Ради Народних Комісарів від 31 травня 1924 р. “Про порядок розподілу по бібліотеках України і інших союзних республік творів друку, що доставляються в обов’язковому порядку в Українську Книжкову Палату”¹. Відповідно до цієї постанови, 11 бібліотек України отримали обов’язковий примірник друку національних видань і серед них Державна публічна бібліотека ім. Жовтневої революції (м. Катеринослав).

Існують документи, які свідчать, що вже в 1927 р. Бібліотека одержувала Всесоюзний обов’язковий примірник видань.

Зберігся каталог Бібліотеки дореволюційних часів. А з 1917 по 1941 рік – ні каталогів, ні фонду!

Серед цікавих матеріалів, що було знайдено в Дніпропетровському обласному державному архіві (ДОДА), є кілька документів перших повоєнних років, зокрема: «Акт ревизии финансовой деятельности областной библиотеки им. Октябрьской революции за 1943 г.» (у тексті дата відкриття – 27.10.1943 р. і підписи директора Л. Туманової, бухгалтера К. Мохначевої; ф. Р-5861, оп. 1, д. 2); «Акт об ущербе, причиненном немецко-фашистскими оккупантами (1941-1943 гг.) библиотеке от 10 мая 1944 г.» (ф. Р-5861, оп. 1 д. 6); «Акт об изъятии у частного лица литературы, принадлежащей фонду библи-

¹ Сб. узаконений и распоряжений рабоче-крестьянского Правительства Украины. – 1924. – № 11. – С. 115, 256.

отеки» [у громадянина Люкшина вилучено 7 010 кн., 2113 журн.] (ф. Р-5861, оп. 1, д. 7).

Також виявлено документи, записки, довідки, листування з питання будівництва Бібліотеки, в т. ч. копію листа директора книгозбірні О. Чекушина М. Хрущову.

Значну пошукову роботу у фондах ДОДА провели співробітники краєзнавчого відділу – хранитель Музею історії ДОУНБ З. Рижкова, М. Пушкар. Ними переглянуто регіональні періодичні видання 20–40-х років ХХ століття, що збереглися у фондах архіву. На основі цих розвідок підготовлено бібліографічний покажчик “Духовна скарбниця краю: Історія і сучасність Дніпропетровської обласної державної наукової бібліотеки” (Д., 1999. – 133 с.).

З. Рижкова систематизувала зібрані матеріали, здійснила літературну обробку розрізаних рукописних документів, спогадів ветеранів бібліотеки.

Сьогодні ми – творці історії ДОУНБ, і всі події, пов’язані з нею, здобутки з плином часу стануть хвилюючим минулим. Від забуття їх врятують фотолітописи, аматорські кінострічки, краєзнавчі, бібліографічні, аналітичні інформаційні видання, серед яких: щорічник “Моє Придніпров’я. Календар пам’ятних дат Дніпропетровської області на... рік”; серія ювілейних видань до 170-річчя установи; “Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека: Сторінки історії” (2004 р.); спогади ветеранів “Люди. Роки. Бібліотечне життя” та ін.

Історія нашої Бібліотеки – це самовіддане служіння своїй справі, неспокій, втрати і перемоги багатьох поколінь її працівників. Це частка історії рідної України.

ПРОБЛЕМИ ЗБЕРІГАННЯ І ЗАХИСТУ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКУМЕНТІВ: ДОСВІД ФРН

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

На базі вивчення німецьких професійних джерел автор розкриває систему понять та технологічних процесів, які забезпечують захист електронних документів. Стаття дає уявлення про основні вимоги, що висувуються до згаданої технології, про діючі міжнародні акти і протоколи. Також у ній йдеться про недосконалості сучасних механізмів захисту електронних документів. Серед існуючих засобів зберігання розглядаються такі, як електронна архівація, технології кодування та електронного підпису

ДО електронно-документаційних послуг висувуються такі самі вимоги стосовно збереження і захисту інформації, що й до традиційних форм ділових документних ресурсів: ідеться про гарантоване зберігання документа протягом певного часу та надійний його захист. Окрім того, у рамках електронного документообігу постають специфічні питання: як захистити документи від знищення або пошкодження внаслідок втрати фізичних властивостей носіїв інформації, зміни програмних і технічних компонентів; як запобігти некоректному поводженню з документами через низьку комп’ютерну грамотність персоналу або користувачів та ін.

Електронна архівація. Окрім технічних проблем – нетривкості магнітних та оптичних носіїв інформації, термін придатності яких звичайно становить від 3 до 30 років, нестабільності та обмеженої конвертованості форматів даних тощо, потребує вирішення питання організації даних. Для повноцінного представлення суті справи, з приводу котрої укладено електронний документ, повинен бути зрозумілим контекст і його зв’язок з іншими документами. Ізольовані дані й файли не відповідають таким вимогам, тому електронні архіви мають зберігати, наприклад, нарівні з окремими документами контекстну інформацію¹.

На даний час не вирішено, які носії інформації і пристрої для зчитування слід використовувати для електронної архівації документів, з яких процесів вона повинна

складатися то-що².

В. Рудюк

Проведене у ФРН 2000 року в рамках дискусії щодо зберігання управлінських електронних документів опитування засвідчило, що фахівці не мають чіткого уявлення про зміст поняття “тривала архівація електронних документів” і про рекомендовані методи. Під тривалою архівацією часто розуміли не перебування електронних документів в архіві, а їхнє зберігання протягом певного часу в обчислювальних центрах, що насправді визначається як електронна (цифрова) реєстрація. Накопичення електронних документів на місцях створює загрозу для архівів, котрим згодом доведеться зіткнутися з масованим напливом переданих на зберігання об’єктів³.

Нині у ФРН поняття електронної архівації складається з двох поданих нижче визначень.

Електронна тривала архівація (*elektronische Langzeitarchivierung*). Про такі технології йдеться, якщо інформація повинна зберігатись і залишатись придатною для використання протягом щонайменше десяти років⁴.

Німецькі фахівці вважають це визначення алогізмом, оскільки сама архівація передбачає тривалість. Основні проблеми у цьому контексті – менший термін придатності електронних носіїв інформації (у порівнянні з паперовими), швидка змінюваність форматів даних, версій програмних і технічних компонентів⁵.

¹ Bischof: Archivierung digitaler Unterlagen, Kap. 2.

² Пріоритетного значення у роботі з електронної архівації нині набула розробка програмних засобів, що гарантуватимуть незмінність документів під час їхнього зберігання, забезпечуватимуть швидкий доступ та ефективне управління величезними масивами даних незалежно від носіїв інформації. Така світова тенденція була сформульована у 2003 р. і дістала назву Information Lifecycle Management (ILM), мета-програмне керування повним циклом існування електронної інформації замість використання звичайних накопичувачів. Див.: PK-DML.

³ Bischof: Ende der Aktenzeit?

⁴ Ведучи мову про технології електронної тривалої архівації, німецькі фахівці мають на увазі не лише зберігання інформації, але також технології обробки її в архіві. Див.: NESTOR.

⁵ Bischof: Archivierung digitaler Unterlagen.

Контрольована електронна архівація (*revisionssichere elektronische Archi- vierung*). Визначення посто- ло з фахових дискусій стосовно поводження з електронними податковими документами; у ФРН визнано обов'язковим застосування контрольованих архівних систем і накопичувачів інформації (*revisionssichere Archiv- und Speichersysteme*)⁶ – таких, що забезпечують зберігання документів від шести до десяти років і відповідають деся- ти вимогам:

- 1) зберігання кожного документа у незмінному ви- гляді;
- 2) неприпустимість втрати документів під час пере- дачі в архів або знаходження в архіві;
- 3) неприпустимість пошкоджень документів протя- гом передбаченого строку придатності носія;
- 4) можливість знайдення будь-якого документа за допомогою пошукових технологій;
- 5) можливість знайдення будь-якого документа у найкоротший термін;
- 6) знайдення у результаті пошуку потрібного доку- мента, а не будь-якого іншого;
- 7) придатність документа до візуалізації і роздруку- вання у тій самій формі, у котрій його було створено;
- 8) протоколювання всіх процесів в архіві, котрі мо- жуть спричинити зміни його організації, та відновлюва- ність вихідного стану;
- 9) готовність електронного архіву до міграції на нові платформи, носії, програмні засоби (ПЗ) і технічні компо- ненти без втрати інформації;
- 10) доступність користувачеві інформації про зако- нодавчі норми і галузеві вимоги, що регулюють діяльність архіву у частині захисту даних та інформації, протягом всього часу існування архіву⁷.

Задовольнити всі вимоги повністю за нинішнього стану обладнання і технологій неможливо. Функціональ- ні вимоги до нині використовуваних у ФРН електронних архівних систем, зокрема, такі:

- прямий доступ до інформаційних об'єктів (елект- ронних документів) або інформаційних колекцій (списків, контейнерних електронних документів тощо);
- управління інформаційними об'єктами, з викорис- танням баз даних (БД), завдяки метаданим та/або індек- суванню змісту прийнятих на зберігання об'єктів;
- підтримка різних пошукових технологій для забез- печення прямого доступу до інформації;
- уніфіковане спільне зберігання будь-яких інформа- ційних об'єктів – від відсканованого рукопису і файлів *Word* до вмісту БД тощо;
- управління архівними системами з неперезаписува- ними носіями, включаючи можливість доступу до носіїв, що більше не входять безпосередньо до системи;
- гарантування можливості візуалізації документів протягом усього періоду їхнього зберігання в архіві неза-

лежно від походження (типу комп'ютера і ПЗ); з цією ме- тою передбачено наявність програм-конвертерів для ство- рення стабільних архівних форматів і представлення ін- формаційних об'єктів, чий «рідні» ПЗ вже недоступні⁸. Ве- дучи мову про технології електронної архівації, слід мати на увазі, з одного боку, призначені для управління архів- ними документами ПЗ, з іншого – носії, використовувані для зберігання електронних архівів. Магнітні носії нині вважають непридатними для цього, оскільки електронні дані, що зберігаються на них, можуть бути змінені або знищені будь-коли (особливо ці побоювання справедливі для жорстких дисків, котрі перебувають у динамічному використанні); магнітні плівки, окрім того, швидко зно- шуються, магнітний шар руйнується. Оптимальним нара- зі вважається застосування оптично-цифрових носіїв, за- пис на які можна здійснити за допомогою лазера лише один раз⁹. Вони захищені – завдяки своїм фізичним влас- тивостям – від внесення змін і мають значно більший тер- мін придатності у порівнянні з магнітними носіями. Втім, європейські закони і норми не регламентують прямо вико- ристання саме таких носіїв інформації, оскільки тривала архівація даних повинна передбачати зміну технологій у майбутньому.

Окрім класичних архівних фондів, що складаються із змінних носіїв інформації (наприклад, оптично-цифро- вих), використовуються інші технології: 1) *CAS Content Adressed Storage*: система жорстких дисків, що за допо- могою спеціального ПЗ наділені однаковими властивостя- ми, перезапис або зміна інформації неможливі через її ко- дування під час архівації та особливу форму адресації¹⁰; 2) *WORM-Tapes* – виготовлені за спеціальною технологі- єю магнітні носії (касети, дискети та ін.), наділені власти- востями *WORM*¹¹.

Гарантувати збереженість і доступність архівної елек- тронної інформації можна комбінуванням різних стратегій.

1. *Стандартизація* – одна з основних передумов доступності електронної інформації протягом тривалого часу; стандартизації підлягають файлові формати, метада- ні інформаційного об'єкта, типи і властивості носіїв інфо- рмації тощо. Можливість тривалого зберігання елект- ронного документа повинна враховуватись уже на стадії створення файла, зокрема, рекомендовано використовувати так звані стабільні формати, що характеризуються значним поширенням, відкритою специфікацією (норму- ванням) або їх створювали для тривалого зберігання да- них (наприклад, *XML, TIFF, PDF, JPEG, PNG*).¹²

2. *Міграція* – це збереження доступності інформації протягом необмеженого часу шляхом регулярного пе- ренесення даних із застарілого у нове системне оточення (технічні компоненти, призначені для зберігання даних та управління ними). Оригінальність та автентичність інфо- рмації, авторські права і заборона копіювання можуть бу-

⁶ Netlexikon: Elektronische Archivierung.

⁷ Ці критерії мають узагальнений фаховий характер і в умовах запровадження технічних систем підлягають конкретизації або інтерпретації. Див.: *Handelsgesetzbuch, §§ 239, 257; Abgabenordnung, §§ 146, 147; Grundsätze ordnungsmäßiger DV-gestützter Buchführungssysteme; Kampfmeier/Rogalla.*

⁸ Повний перелік вимог див.: *Netlexikon: Elektronische Archivierung; Henstorff/Kampfmeier/Prochnow.*

⁹ Технологія має назву *WORM: Write Once, Read Multiple Times*. Типи використовуваних носіїв такі: *CD-WORM* (неперезаписуваний компакт-диск з обсягом пам'яті до 800 Кб), *DVD-WORM* (обсяг від 4 до 17 Гб), *5 1/4"-WORM* (створений спеціально для електронної архівації, обсяг пам'яті понад 50 Гб).

¹⁰ У цьому випадку йдеться звичайно про замкнені архівні підсистеми, котрі можуть бути інтегровані – подібно до традиційних жорстких дисків – в інформаційно-комунікаційні системи і мережі.

¹¹ Такі носії у ФРН особливо поширені в адміністративних установах і на підприємствах (здебільшого великих, що мають власні об- числювальні центри), де віддавна застосовують машини та бібліотечні системи з магнітними носіями і де *WORM*-плівки можна використовувати для тривалого зберігання інформації, причому для автоматизації процесів запису і захисту таких архівів не потрібна модернізація наявного ПЗ.

¹² *Borghoff/Rodig/Scheffszky.*

ти порушені у процесі міграції; так само сумнівна можливість повноцінного пошуку у перенесених даних, якщо під час міграції вони, контекстна інформація або метадані зазнали змін. Тому ще на стадії організації архіву потрібно передбачити можливість вчасної міграції, що відбуватиметься без порушення прав, без змін і втрат інформації; для цього, наприклад, може знадобитися створення оригінального ПЗ для міграції форматів даних¹³.

3. *Емуляція* передбачає створення нових комп'ютерних систем і ПЗ, здатних симулювати власні старі версії і в такий спосіб працювати з даними, генерованими у старих комп'ютерах та операційних системах (ОС). Ця стратегія поки що рідко використовується у контексті тривалої архівації; причина полягає у непередбачуваності витрат і труднощів при майбутній емуляції, котра за певних обставин може виявитися неможливою.

4. *Інкапсуляція* – процес, котрий німецькі фахівці вважають особливо важливим як підготовчий до емуляції; сутність полягає у зберіганні разом з інформаційними об'єктами ПЗ, за допомогою котрого вони можуть бути відтворені, а також відповідних метаданих. Недоліками стратегії є занадто великий розмір об'єкта («капсули»), що зберігається, а також відсутність гарантії, що архівовані ПЗ можуть бути використані у майбутньому.

5. *Конвертація* у процесі використання – стратегія, що передбачає постійну наявність у системі програм – конверторів та оглядачів, здатних при відкриванні файлу у застарілому форматі перевести його у більш актуальний. Відмінність від емуляції полягає у тому, що в умовах конвертації інформаційний об'єкт пристосовується до наявного системного оточення, а при емуляції навпаки – нове оточення симулює те, у котрому було створено об'єкт. Недоліками такої конвертації є проблематичність збереження структури документів, цілісності електронного підпису тощо¹⁴.

На доволі гостре запитання, які електронні документи підлягають зберіганню в архіві, німецькі колеги пропонують таку відповідь: 1) підлягають архівації електронні документи, що не мають паперових версій (електронні версії документів, котрі було роздруковано і підшито до справ, підлягають знищенню); 2) не підлягають архівації електронні документи, які не містять важливої інформації щодо суті справи або вказівок стосовно свого походження та здійснених процесів обробки¹⁵.

Проблеми безпеки даних. Захист даних, котрі становлять сутність та зміст електронного документа, ґрунтується на врахуванні загальних і специфічних факторів ризику. Цілковита їхня нейтралізація на даний час проблематична.

Загальні фактори ризику. Дія цих факторів зумовлена природою електронних даних. Вжиття відповідних контрзаходів є неодмінною умовою при запровадженні електронної форми ділових документальних комунікацій.

- «Віртуальні» електронні дані не можна прочитати без відповідних технічних і програмних засобів; відсутність або невідповідність цих засобів (застаріле обладнання, дефектні носії, некоректні версії ПЗ та ін.) можуть ускладнити відтворення, зберігання, кодування даних тощо.

- Електронні дані нетривкі: завжди є ризик втрати даних без видимих причин, наприклад, внаслідок розмагнічування носіїв у зв'язку із закінченням терміну їхньої при-

датності, в результаті перезапису даних, відмови обладнання та ін.

- Електронні дані відкриті: розміщення їх в глобальних електронних мережах уможлиблює доступ до даних з будь-якого місця й дає змогу як постачальникам, так і користувачам документальних послуг ігнорувати галузеві та національні закони та норми.

- Контроль за використанням електронних даних не надійний: найважливішим засобом такого контролю є протоколи, що ведуться в електронному вигляді та уразливі щодо дії наведених вище факторів – так само, як і дані, користування котрими підлягає протоколюванню.

Специфічні фактори ризику. Вони зумовлені, наприклад, змістом та особливостями використання накопичуваних даних.

- Накопичення відомостей про особу. Комунікаційні системи і мережі акумулюють протоколи з фіксацією часу, тривалості контакту та обсягу переданих даних, відомості про місцезнаходження електронних пристроїв відправника та отримувача повідомлень тощо; після належної систематизації та аналізу вказані дані можуть дати широке уявлення про особу, що становить потенційну загрозу втручання в її приватну і соціальну сферу. Доступ до цих відомостей відкритий з огляду на загальні фактори ризику.

- Централізація даних. У процесі надання електронно-документальних послуг часто створюються централізовані фонди документів; це логічне рішення для надання різноманітних послуг через один «електронний офіс» або в одному комунікаційному акті, проте таким чином ускладнюються систематизація фондів і контроль доступу до них, створюються вигідні умови для блокування низки електронно-документальних послуг.

- Автоматизація процесів прийняття рішень. Постійне зростання кількості електронних документів і поява відповідного ПЗ зумовлює тенденцію до прийняття рішень за результатами машинного опрацювання документів; у багатьох випадках – насамперед у нестандартних ситуаціях – це може зашкодити інтересам користувача електронно-документальної послуги.

Фактори ризику при наданні електронно-документальних послуг. Дія цих факторів ґрунтується на тому, що такі послуги передбачають електронну комунікацію між сторонніми особами та власними комп'ютерними системами; це створює загрозу завдання шкоди документам або коректності роботи систем.

- Несанкціоноване втручання у процес надання електронно-документальної послуги. У більшості випадків доступні електронні документи розташовують поза власною мережею; це вигідний спосіб уникнути несанкціонованого доступу до внутрішніх БД, проте за межами корпоративної мережі специфічні захисні механізми не діють.

- Ризики при використанні робочих програм. Недостатньо чітке розмежування прав роботи з БД або окремими категоріями документів може призвести до несанкціонованого доступу: наприклад, якщо кілька користувачів мають один код доступу або з базою працюють люди, службові повноваження котрих не передбачають цього.

- Невідповідність систем безпеки. Нерегулярне оновлення призначених для захисту даних алгоритмів, обладнання і ПЗ, несистематична перевірка протоколів корис-

¹³ Фахівці висловлюють сподівання, що результатом досліджень, здійснюваних у рамках ILM, стане цілковита автоматизованість або навіть непотрібність процесів міграції.

¹⁴ Очікується, що впровадження системи електронного управління правами (Digitales Rechtsmanagement, DRM) загострить проблему авторських прав в умовах періодичного копіювання або перенесення електронних даних при їхньому тривалому зберіганні. Див.: NESTOR.

¹⁵ Bischoff: Ende der Aktenzeit? S. 1-2.

тування даними тощо становлять загрозу при наданні електронно-документаційних послуг.

Фактори ризику при пересиланні та використанні електронних документів. Відправнику та отримувачу електронних даних звичайно невідомі і непідвладні характеристики комунікаційних каналів, наприклад, якість кабельних мереж або кількість і розташування комп'ютерів-посередників; відтак постає ймовірність несанкціонованої зміни даних при передачі внаслідок навмисних дій або технічних помилок. Також через неправильну інсталяцію ПЗ, використання застарілих версій, вірусне ураження, фізичні або розумові вади людини та ін. можуть виникати проблеми при роботі з належним чином переданими та отриманими електронними документами.

Вимоги щодо надійності комунікаційних і документаційних систем.

Конфіденційність. Ця вимога передбачає захищеність документа від ознайомлення з ним сторонніх осіб – перш за все, під час пересилання. Механізм протидії – кодування електронних документів перед їхнім пересиланням адресату або на сервер для зберігання. Хоча ця технологія передбачає різні ступені захисту, звичайно використовують один алгоритм кодування – той, що забезпечує захист найважливіших документів. Гарантування конфіденційності значною мірою залежить від надійності призначеного для кодування ПЗ і комп'ютерного обладнання, електронних ключів тощо.

Цілісність. Відповідно до цієї вимоги, дані та інформація повинні надійти до зазначеного адресата неушкодженими і без змін¹⁶. Незалежно від природи несанкціонованих змін запропоновано два механізми протидії: електронний підпис, коди аутентифікації повідомлення (*Message Authentication Codes, MAC*). За їхньою допомогою на основі даних, що захищаються, можна утворювати кодовані додатки, що містять відомості про оригінальний документ та у разі його зміни засвідчать цей факт, проте не дадуть змоги ні визначити зміни, які відбулися, ні відновити документ.

Ідентифікація. Ця вимога передбачає ідентифікацію даних і комуніканта. 1. Ідентифікація даних покликана підтвердити, що документ складено або відправлено саме потрібної особою. 2. Ідентифікація комуніканта підтверджує, що партнер у комунікативному акті – дійсно особа, чий реквізити наведено. Механізми ідентифікації – перевірка електронного підпису і *MAC*.

Незаперечність. Ця вимога так само, як і попередня, має дві складові: 1) незаперечність походження означає, що відправник електронного документа не зможе заперечити цей факт. Виконання цієї вимоги можливе завдяки електронному підпису; *MAC* у цьому випадку звичайно не застосовують, оскільки перевірка відповідності цих кодів складніша за перевірку підпису; 2) незаперечність отримання полягає у тому, що адресат не зможе заперечити цей факт після надходження документа. Технології електронного підпису дають змогу засвідчувати такий факт фіксацією часу надходження документа.

Є ще низка вимог щодо надійності комунікаційних і документаційних систем (для виконання котрих криптографічні методи непридатні або придатні частково): доступність (можливість повсякчасного використання технічних ком-

понентів, наприклад, веб-серверу, що містить документи), підтримка форм і форматів документів, алгоритмів засвідчення та перевірки документів, знищення або блокування відомостей про користувачів у разі потрапляння цих даних до документальних фондів загального доступу, неможливість зберігання документів у таких фондах або в інших "тичасових депозитаріях" понад визначений термін тощо.

Технології кодування та електронного підпису.

У сфері електронного документообігу передбачено два види кодування: 1) перетворення тексту електронного документа на шифр (кодування файла); 2) захист електронних комунікацій на момент передавання даних (кодування каналу). Таємність кодування забезпечується не секретністю алгоритмів, а секретністю створюваних ними ключів – комбінацій електронних даних. Якщо для кодування і розкодування використовують один ключ, йдеться про симетричний метод, якщо різні (переважно це відбувається при використанні електронного підпису) – про асиметричний. Найвідоміші алгоритми симетричного кодування, що використовуються для захисту електронних документів, – *DES (Data Encryption Standard)*, *Triple-DES*, *AES (Advanced Encryption Standard)*, асиметричні – *RSA*, *ElGamal*. Найчастіше в умовах електронного документообігу вдаються до комбінованих алгоритмів кодування, користуючись перевагами обох методів.

Електронний підпис, згідно з європейськими законами, – це «дані в електронній формі, що додаються до інших електронних даних або логічно пов'язані з ними і призначені для ідентифікації»¹⁷. Практичний досвід використання електронного підпису дає підстави розширити це формулювання: завдання електронного підпису – реалізувати за допомогою технічних засобів основні ознаки і функції власноручного підпису, а саме: 1) функцію ідентифікації: автор документа – особа, чие ім'я у ньому зазначено; 2) функцію підтвердження цілісності: поданий документ – справжній; 3) функцію підтвердження завершеності: версія документа остаточна; 4) функцію зобов'язання: документ підлягає ознайомленню і виконанню¹⁸.

Технологію електронного підпису не можна вважати абсолютно надійною: вона фіксує несанкціоновані операції з документом, здійснені лише у відомий або передбачений спосіб. Асиметричні алгоритми накладання і перевірки електронного підпису – це, найчастіше, уже відомий *RSA*, *DSA (Digital Signature Algorithm)*. Технологіями електронного підпису допускається використання симетричного алгоритму *MAC* – переважно для гарантування цілісності документів, що зберігаються на сервері; для ініціалізації цього алгоритму потрібен тільки ключ автора (власника) документа, перевірці сторонніми особами такий ключ не підлягає, тому виконувати основну функцію електронного підпису – підтвердження авторства – *MAC* не в змозі.

Найпоширеніші нині технології захисту електронних документів – кодування та електронний підпис – стикаються з проблемою їхнього практичного застосування при архівації документів: алгоритми у зв'язку з розвитком цифрових технологій мають дуже обмежений «термін надійності» – значно коротший, ніж строк зберігання документів в архіві, і підлягають регулярній перевірці на розкодування та постійній модернізації¹⁹.

¹⁶ Вимога щодо збереження цілісності електронного документа є чинною для процесів не лише його пересилання, але й зберігання перед відправкою або після отримання. Див. *E-Government-Handbuch: Phasenplan*, Kap. 3.4.

¹⁷ Див. *Gesetz über Rahmenbedingungen für elektronische Signaturen*.

¹⁸ *E-Government-Handbuch: Verschlüsselung und Signatur*.

¹⁹ Для накладання і перевірки електронного підпису обрано такі математичні алгоритми, що за нинішніх технологій його підробка або непомітні маніпуляції із засвідченими документами практично виключаються. "Термін придатності" використовуваного методу було встановлено на шість років, його подовжують щороку на один рік – доки надійність методу не викликати сумнівів. Див. *Erber-Faller*, S. 15, 71.

Список використаної літератури

1. Abgabenordnung. http://bundesrecht.juris.de/ao_1977/index.html.
2. Bischoff, F.: Archivierung digitaler Unterlagen: Neue Anforderungen an die Archive. – Vortrag auf dem Hessischen Archivtag am 5. Juli 2000. – S. 1-2. <http://www.stadtgeschichtefim.de/aktuelles/buecher/archivtag/archiv3.pdf>.
3. Bischof, F.: Ende der Aktenzeit? – eine Herausforderung für die Archivare – Erfahrungen eines Kommunalarchivars. http://www.stadtgeschichte-iffm.de/aktuelles/publikationen/archivtag/archivtag_1.html.
4. Borghoff, R.; Rodig, R.; Scheffszyk, S.: Langzeitarchivierung. Dpunkt Verlag, 2003; Hohmann, G.: Digitale Ewigkeit und virtuelle Museen. In: Telepolis. Heise-Verlag 30. Oktober 2003.
5. E-Government-Handbuch. <http://www.bsi.de/fachthem/egov/6.htm>.
6. Erber-Faller, S.: Elektronischer Rechtsverkehr. – Luchterhand Verlag: Neuwied, Kriftel, 2000.
7. Gesetz über Rahmenbedingungen für elektronische Signaturen. http://bundesrecht.juris.de/sigg_2001.
8. Grundsätze ordnungsmäßiger DV-gestützter Buchführungssysteme (GoBS). Schreiben des Bundesministeriums des Finanzen an die Oberfinanzbehörden der Länder vom 7. November 1995.
9. Handelsgesetzbuch. <http://www.handelsgesetzbuch.de>.
10. Henstorf, K.-G.; Kampfmeier, U.; Prochnow, J.: Grundsätze der Verfahrensdokumentation nach GoBS. Code of Practice Band 2. VOI Verband Organisations- und Informationssysteme e.V., Bonn, 1999.
11. Kampfmeier, U.; Rogalla, J.: Grundsätze der elektronischen Archivierung. Code of Practice Band 1. VOI Verband Organisations- und Informationssysteme e.V., Bonn, 2. Auflage 1996.
12. NESTOR Kompetenznetzwerk zur Langzeitarchivierung digitaler Quellen in Deutschland. <http://www.langzeitarchivierung.de>.
13. Netlexikon. <http://www.lexikon-definition.de>.
14. PK-DML Prüfkriterien für Dokumentenmanagement-Lösungen. VOI Verband Organisations- und Informationssysteme e.V., Bonn, 2. Auflage 2004.

ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАУКИ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

НОВІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

На підставі аналізу наукових електронних ресурсів бібліотек України обґрунтовується роль бібліотек у формуванні масивів наукових знань та організації доступу до них. Визначаються основні електронні ресурси в системі наукових комунікацій. Також йдеться про доцільність створення корпоративних електронних каталогів, шляхи удосконалення їхнього довідково-пошукового апарату, формування електронних бібліотек на основі повнотекстового розширення електронних каталогів. Як перспективні напрями розвитку системи електронних ресурсів розглядаються репозитарії, наукові портали. Окреслюються головні завдання бібліотек України в умовах формування інформаційно-когнітивного електронного середовища

НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ потенціал стає головним індикатором сучасного рівня соціально-економічного розвитку кожної країни. Саме цим зумовлено особливу увагу до науки та знань у світі.

Знання виступають важливим інструментом підвищення ефективності наукової та іншої діяльності. Інформаційні ресурси і технології, що реалізуються, є основними рушійними силами суспільного прогресу в сучасних умовах.

Одним із головних чинників розвитку науки є здобуття знань, їхнє розповсюдження та використання, що досягається в умовах сьогодення, в основному, шляхом доступу до наукових електронних ресурсів. Можна стверджувати, що наука в Україні все ще відчуває значний інформаційний голод. Про це свідчить ряд факторів.

По-перше, вітчизняні бібліотеки майже не комплектуються науковими виданнями зарубіжних країн.

По-друге, незважаючи на низку заходів на різних рівнях щодо організації доступу до світових наукових електронних ресурсів (програма "Електронна інформація для бібліотек", європейський проект INTAS "Доступ до електронних журналів для вчених нових незалежних держав" – видавництва EBSCO, Springer, Blackwell Science), більшість українських вчених не знають про таку можливість одержання інформації.

По-третє, немає цілісної системи представлення інформації в Інтернеті стосовно наукових досягнень України та надання доступу до них.

По-четверте, відсутні єдині методичні та методологічні основи функціонування системи електронних наукових комунікацій.

Розв'язання зазначених проблем вбачається у створенні сучасної ресурсної бази інформаційного забезпечення науки України з потужною пошуковою системою на засадах Інтернет-технологій, яка, з одного боку, буде інтегратором української наукової думки, а з другого – основною складовою системи наукових комунікацій. Головним компонентом такої бази мають стати наукові електронні ресурси бібліотек країни на національному, регіональному, галузевому, спеціалізованому рівнях, що потребує їхнього вивчення, аналізу стану та визначення перспектив розвитку.

Напрями розвитку системи наукових комунікацій накреслено у Державній програмі "Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці" на 2006-2010 роки, ухваленій Кабінетом Міністрів України у 2005 році, а також у рамках затвердженої на факультеті бібліотекознавства та інформатики Харківської державної академії культури комплексної наукової теми досліджень "Бібліотечно-інформаційне забезпечення науки, виробництва, освіти та культури".

Про актуальність проблеми створення, представлення електронних ресурсів бібліотек України в Інтернеті

Г. Шемаєва

та надання доступу до них свідчать численні публікації у фахових періодичних виданнях України.

Стратегії формування загальнодержавної інформаційно-комунікаційної системи освіти та науки, створення та розвитку національних електронних інформаційних ресурсів, організації доступу до світових та нагальні завдання бібліотек у реалізації вказаних проблем визначили керівники наукових установ та академіки НАН України І. Сергієнко, І. Курас, В. Немошкаленко [1; 2; 3]. Вони акцентують увагу на таких електронних ресурсах, як бібліотечні електронні каталоги, тематичні бази даних, електронні реферативні журнали, електронні бібліотеки, що є важливим фактором включення відомостей про результати наукових досліджень української науки до національних та світових інформаційних ресурсів; вказують на низький рівень представлених в Інтернеті українських повнотекстових видань, їхню незначну кількість і висловлюють занепокоєння щодо умов роботи українських вчених з інформацією.

Доктор біологічних наук О. Демченко аналізує стан інформаційного забезпечення науки та визначає такі першочергові завдання для науковців і бібліотекарів:

1. Представити інформацію про наукові досягнення України в Інтернеті, в першу чергу на веб-сайтах науково-дослідних установ, журналів та вищих навчальних закладів (ВНЗ).

2. Вченим створити індивідуальні веб-сторінки максимального інформування про власні досягнення: публікації, патенти, дисертації, лекційні курси тощо.

3. Розробити та створити національну БД про вітчизняну науку, яка зможе бути як українським аналогом світового наукового порталу WEB of Science, так і його доповненням [4].

Також важливим завданням у формуванні системи наукових електронних ресурсів науковці вважають проблеми збереження наукових знань нації шляхом створення електронного інформаційного ресурсу рукописної, архівної та книжкової спадщини визначних вчених у рамках програми "Пам'ять України" [5].

Багатоаспектно висвітлюються у професійних виданнях стан та перспективи розвитку електронних ресурсів провідної бібліотечної установи України – Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського (НБУВ), серед них наукова електронна бібліотека, реферативна БД "Україніка наукова", реферативний журнал "Джерело", що створюється на її основі спільно з Інститутом проблем реєстрації інформації, науковий портал "Наука України"; розглядаються різні аспекти термінології, типології та каталогізації електронних ресурсів [6-10].

Низка публікацій містить інформацію про результати дослідження "Електронні інформаційні ресурси бібліотек України", здійсненого фахівцями Національної парламентської бібліотеки України у 2001 році [11; 12]. Питання електронних ресурсів у публічних бібліотеках України розглядаються на сторінках журналу "Бібліотечна планета" [13; 14].

У працях українських бібліотечних фахівців не залишаються поза увагою різні аспекти організації та функціонування бібліографічних баз даних, електронних картотек і електронних каталогів, їхня еволюція, перспективи розвитку на засадах кооперації та координації [15; 16]. Додатня увага приділяється вивченню і аналізу створення, функціонування, перспектив розвитку електронних бібліотек, наукових та інформаційно-бібліотечних порталів, реферативних і повнотекстових баз даних, репозитаріїв, електронних журналів й електронних повнотекстових копій друкованих видань тощо [17].

Незважаючи на значну кількість публікацій, присвячених питанням формування й розвитку електронних наукових ресурсів, до цього часу в Україні не склався системний підхід до них. Тому нагальною проблемою є аналіз стану електронних ресурсів бібліотек України та визначення їхнього місця у системі наукових комунікацій, що і є **метою** статті.

Саме бібліотекам належить значна роль у формуванні електронних масивів наукових знань та організації доступу до них. Бібліотеки – інформаційний ресурс людства, сконцентрований у слові: статтях, книгах, патентних описах, повідомленнях, звітах про НДР, результатах дисертаційних досліджень тощо. Діяльність бібліотек стає важливим чинником розвитку суспільства. Вони переробляють, вилучають та надають доступ до цілком реального об'єкта – знань у вигляді інформаційного ресурсу.

Вивчення електронних наукових ресурсів бібліотек України здійснювалося в українському сегменті Інтернету на декількох рівнях:

- на національному рівні – електронні наукові ресурси бібліотек загальнодержавного значення: НБУВ, НПБ України, Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника, Державної науково-технічної бібліотеки України;

- на галузевому рівні – електронні наукові ресурси галузевих бібліотек України як загальнодержавного, так і галузевого значення: Національної наукової медичної бібліотеки України, Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В.О. Сухомлинського, Центральної державної науково-технічної бібліотеки гірничо-металургійного комплексу України, Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки УААН, провідних бібліотек вищих навчальних закладів України та науково-дослідних установ;

- на регіональному рівні – електронні наукові ресурси обласних універсальних наукових бібліотек України; Харківської державної наукової бібліотеки ім. В.Г. Короленка, бібліотек вищих навчальних закладів та науково-дослідних установ регіону;

- на спеціалізованому рівні – електронні ресурси бібліотек вузькоспеціалізованих наукових установ України.

Електронний каталог – перший результат діяльності бібліотеки зі створення електронних ресурсів з метою оперативного розкриття фондів для інформаційного забезпечення користувачів. Бібліотеки України різних рівнів, типів та видів розпочали формування електронних каталогів у кінці 80-х – на початку 90-х років ХХ ст., представлення їх в Інтернеті було розпочато у 1997 р. Спочатку створювалися електронні каталоги нових надходжень (з 1989 р.), здійснювався аналітичний розпис статей із періодичних видань та видань, що продовжуються, котрі надходили до бібліотек (з 1993 р.). Пізніше (з 1998 р.) бібліотекарі почали вирішувати проблеми ретроконверсії та створення високоорганізованого лінгвістичного апарату, насамперед, рубрикувальників, баз даних авторитетних файлів, управління електронними каталогами.

Наразі бібліотечні електронні каталоги розвиваються у декількох напрямках.

Першим – є інтеграція бібліотечних ресурсів шляхом створення корпоративних електронних каталогів. Незважаючи на успіхи і набутий досвід цієї роботи бібліотек світу, в тому числі із заснування бібліотечних консорціумів на засадах кооперації та координації діяльності у Росії, вітчизняні наукові бібліотеки все ще знаходяться на початковому етапі процесів взаємодії. В Україні тенденції організації корпоративних електронних каталогів у вигляді консорціумів та корпорацій одержали певний розвиток на регіональному рівні. Кіровоградська, Вінницька, Чер-

каська ОУНБ створили Центрально-український кооперативний каталог. Доступними в Інтернеті є результати спільної роботи бібліотек Донецька, Миколаєва, Харкова та ін. Особливість цього досвіду полягає в тому, що розвивається взаємодія бібліотечних установ різних типів та форм власності у регіонах. Наприклад, у м. Харкові під керівництвом Харківської державної наукової бібліотеки ім. В.Г. Короленка та Асоціації сучасних інформаційно-бібліотечних технологій об'єдналися 18 таких бібліотек для спільного створення зведеного електронного каталогу періодичних видань, що надходять до цих установ.

Другим напрямом є удосконалення довідково-пошукового апарату електронних каталогів через розширення бібліографічного запису за рахунок рубрик і підрубрик рубрикативів, термінів тезаурусів, авторитетних файлів тощо.

Наступна проблема розвитку електронних каталогів полягає у розширенні бібліографічного запису шляхом посилення на повний текст документа (формування електронної бібліотеки на основі електронного каталогу).

Створення **електронних бібліотек** в Україні було розпочато в 1998 році [18]. Першими на цей шлях на основі повнотекстового розширення електронного каталогу стала НБУВ, пізніше, з 2000 р., – бібліотеки ВНЗ та науково-дослідних установ України.

Вивчення електронних ресурсів свідчить, що створення наукових електронних бібліотек в Україні відбувається, в основному, на національному і галузевому рівнях, і розвиваються вони як:

- складні інформаційно-бібліотечні системи;
- повнотекстові бази даних;
- мультимедійні бібліотеки;
- віртуальні бібліотеки;
- або являють собою повнотекстове розширення електронного каталогу.

Більшість бібліотек країни на всіх рівнях здійснюють інформаційне забезпечення науковців шляхом формування та надання доступу до **баз даних**, зокрема таких, як:

реферативна база НБУВ; політематична БД статей з періодичних видань НПБ України, бази Державної науково-технічної бібліотеки України (патентно-правової літератури, стандартів України, депонованих наукових робіт тощо); реєстраційно-аналітична БД вітчизняних та іноземних періодичних видань Національної наукової медичної бібліотеки України тощо. Бібліотеки ВНЗ та науково-дослідних установ формують та представляють в Інтернеті БД наукових праць співробітників, тематичні та предметно орієнтовані бібліографічні БД з рефератами та без них.

В окремих бібліотеках науково-дослідних установ спостерігається активізація інформаційно-аналітичної діяльності, зокрема, з інформаційного супроводу науково-дослідних програм та розробок шляхом створення аналітичної інформації та повнотекстових баз даних. Також розпочалося формування спеціалізованих електронних бібліотек, наприклад: авторефератів дисертацій з ветеринарної медицини, одержаних науковим інформаційно-бібліотечним центром Інституту експериментальної і клінічної ветеринарної медицини; з проблем морських наук, що формується в Інституті біології південних морів ім. О.О. Ковалевського, тощо.

Враховуючи зростаючі вимоги до інформаційного забезпечення сучасної моделі функціонування науки, бібліотеки постійно шукають нових підходів до вирішення проблем представлення та транспортування знань для забезпечення доступу до них наукової спільноти. Одним із таких підходів є репозитарій як нова форма наукових комунікацій.

Репозитарій дозволяє безпосередньо науково-освітнім організаціям або їхнім бібліотекам формувати інфраструктуру для самостійної публікації наукових результатів дослідницьких проектів у вигляді веб-сайтів, порталів, електронних бібліотек. Йдеться не тільки про електронні версії друкованих видань, а й про зовсім нові моделі наукових комунікацій на основі новітніх технологічних рішень.

На думку зарубіжних авторів, є декілька підходів до створення репозитаріїв. Даний термін використовують для визначення електронної колекції, до якої надходять і де зберігаються наукові праці одного чи декількох університетів. Це може бути досить значний за змістом та складом документів електронний фонд, що відображає інтелектуальне багатство наукових установ, наприклад, препринти, робочі нотатки, опубліковані статті, навчально-методичні матеріали, зібрання даних тощо. Передбачається, що репозитарій буде кумулятивним та зможе забезпечити необмежений у часі та просторі доступ до своїх ресурсів.

Американський вчений Д. Просер відзначає, що якщо вчені погодяться віддавати свої наукові праці, нотатки, результати досліджень до локальних репозитаріїв, це дозволить реалізувати три функції: *реєстраційну* – шляхом депонування дослідницьких матеріалів у репозитарії вчений зможе поповнити корпоративну пам'ять; *інформаційну* – можливість оголосити про зроблене відкриття на засадах загальноновизнаних міжнародних стандартів; *архівну* – створюються умови для тривалого збереження всіх праць, які надійшли від членів репозитарної системи [19].

Ряд авторів висловлюють інше бачення місця репозитаріїв в інформаційно-когнітивному середовищі. На відміну від вищезгаданого підходу, вони вважають, що репозитарії повинні формуватися тільки через бібліотеку, що сприятиме більш кваліфікованому представленню, систематизації і структуризації інформації [20; 21]. Формування такої інфраструктури, безумовно, створить переваги як для окремих вчених та фахівців, так і для наукових установ та суспільства в цілому. Перевагами для вчених буде: створення централізованого електронного архіву їхніх робіт; оперативне розповсюдження наукової інформації та зростаючий вплив праць вчених у науковому світі, розширення кола користувачів. Для наукових установ – це можливість використання корпоративної інформації, підвищення авторитету та значущості, що сприятиме впровадженню інноваційних наукових розробок.

На думку зарубіжних дослідників Д. Просера та Б. Мільгера, з якою можна погодитися, формування репозитаріїв – це один із шляхів становлення суспільства знань, що включає надання доступу до досліджень, котрі виконано в будь-якому куточку світу; забезпечення постійного збереження наукової продукції установ; можливість комплектування нетрадиційними науковими матеріалами без обмежень, наприклад, великими масивами вихідних, початкових даних, описами невдалих робіт тощо [19; 22].

Зазначені тенденції вже справляють значний вплив на засоби розповсюдження наукової інформації і роботу бібліотек. Проте вони і у закордонному, і вітчизняному професійному науковому просторі поки що мають фрагментарний, початковий характер.

Іншим підходом до забезпечення в інформаційному середовищі умов для розвитку наукових досліджень є створення наукових порталів.

Науковий портал – це нова когнітивна модель наукових комунікацій, що забезпечує доступ до знань та

транспортування їх електронними каналами, надає можливості як для формального, так і неформального спілкування вчених.

На регіональному рівні організація бібліотечних порталів набула широкого розвитку завдяки ініціативі та фінансовій підтримці Міжнародного фонду "Відродження" та інших міжнародних і українських установ. Регіональні портали створюють обласні універсальні наукові бібліотеки України. Проте сьогодні портали не вирішують завдань інформаційного забезпечення регіональної науки у повному обсязі. Їхнє інформаційне наповнення складають нормативно-законодавчі документи обласних державних адміністрацій, блоки інформації про економічний стан регіону, краєзнавчі документи, інформаційні довідково-аналітичні бази даних. Незважаючи на те, що портали забезпечують доступ і до регіональних, і до світових ресурсів, наукова інформація, представлена в них, ще недостатньо та й не досить чітко структурована.

На національному рівні формування наукового порталу "Наука України" здійснюється колективом НБУВ з метою створення середовища комунікації для українських вчених та інформаційно-аналітичної системи супроводження їхньої наукової діяльності, яку характеризують зміст, певна структура, логічні операції з основними концептами як науки в цілому, так і її предметних галузей. Науковий портал НБУВ включає, з одного боку, електронні ресурси бібліотеки: каталоги та картотеки, реферативну базу даних, бібліотеку електронних наукових фахових видань, а з іншого – посилання на веб-ресурси наукових установ та організацій України, Росії, пошукові системи наукової інформації в Інтернеті, електронні бібліотеки світу та загальнодоступні наукові журнали зарубіжних видавництва. Публікації в електронних періодичних виданнях оперативно інформують наукову спільноту про нові теоретичні та практичні результати у різних галузях науки і техніки.

На жаль, відомості про електронні наукові журнали або електронні копії друкованих періодичних видань України на науковому порталі НБУВ відсутні.

Завдання формування структурованої інформації про періодичні видання України в Інтернеті стає дедалі актуальнішим, про що свідчить, зокрема, Наказ Міністерства освіти та науки України, Національної академії наук України, ВАК України про затвердження "Положення про електронні наукові фахові видання" від 30.09.2004 року за № 768/431/547 [23].

Таким чином у подальшій роботі на перший план виходить формування **цілісної системи електронних наукових ресурсів** України, створення інформаційно-когнітивної моделі наукових комунікацій, концептуальними модулями якої вбачаються:

1. Концентрація електронних наукових ресурсів на різних рівнях: національному, галузевому, регіональному, спеціалізованому.

2. Перероблення та інформаційно-аналітична обробка, наукова експертиза цих ресурсів, їхнє структурування відповідно до класифікації наук, типів та видів електронних ресурсів тощо.

3. Представлення комплексу електронних наукових ресурсів у вигляді енциклопедії наукових сайтів, електронних бібліотек, репозитаріїв, розподілених банків знань та баз даних (бібліографічних, аналітичних, фактографічних), електронних журналів та електронних копій друкованих наукових видань тощо.

4. Надання доступу до світових електронних наукових ресурсів.

5. Формування середовища взаємодії вчених шляхом здійснення або представлення віртуальних тематичних дискусій (списків розсилки – Mailing Lists) та конференцій за актуальними науковими проблемами; сприяння формуванню віртуальних наукових товариств, встановленню контактів із зарубіжними колегами тощо.

6. Управління системою електронних наукових ресурсів на засадах інтеграції різних наукових підходів у рамках єдиної пошукової системи, уніфікація посилань на наукові ресурси, управління правами доступу до них, збирання та аналіз статистики використання національних та зарубіжних електронних ресурсів українськими науковцями.

Отже, першочерговими завданнями бібліотек з формування ресурсної бази наукових знань є :

– створення комплексу наукових електронних ресурсів на спеціалізованому, галузевому, регіональному та національному рівнях;

– підвищення наукової інформативності бібліотечних сайтів за рахунок розширення репертуару як опублікованих, так і неопублікованих результатів наукових досліджень;

– організація допомоги співробітникам наукових та освітніх установ в архівації їхніх наукових робіт та в оцифруванні друкованих наукових документів;

– інтеграція, переробка, структурування інформації для її відображення у системі електронних ресурсів та організація транспортування;

– створення умов для комфортного доступу до знань та сприяння розширенню кола користувачів наукової інформації.

Список використаної літератури

1. Сергієнко І. Шлях до інформаційного суспільства / І. Сергієнко // Україна. Наука і культура. – 2002. – Вип. 31. – С. 68-75.
2. Курас І. Інформаційні ресурси України: стратегія розвитку / І. Курас // Бібл. вісн. – 2001. – № 1. – С. 2-5.
3. Немошкаленко В. Інформаційне забезпечення української науки / В. Немошкаленко // Бібл. вісн. – 2001. – № 1. – С. 6-8.
4. Демченко А. Украинская наука: черная дыра в потоках информации / А. Демченко // Зеркало недели. – 2005. – № 17. – С. 15.
5. Курас І. Інтеграція інформаційних ресурсів – стратегічний напрям забезпечення інформаційних потреб суспільства / І. Курас // Бібл. вісн. – 2004. – № 6. – С. 50-52.
6. Баркова О. Електронна бібліотека як перспективний засіб організації доставки документів та обслуговування по МБА / О. Баркова // Бібл. вісн. – 2002. – № 1. – С. 47-54.
7. Зайченко Н. Реферативні ресурси – інформаційний продукт сучасної наукової бібліотеки / Н. Зайченко // Бібл. вісн. – 2005. – № 1. – С. 28-35.
8. Симоненко Т.В. Стан та перспективи розвитку Веб-порталу "Наука України" / Т.В. Симоненко // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики: Зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 25-26 трав. 2004 р. – К., 2004. – С. 151-153.
9. Баркова О.В. Електронні ресурси: аспекти типології / О.В. Баркова // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики: Зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 25-26 трав. 2004 р. – К., 2004. – С. 147-149.
10. Антоненко І. Електронні ресурси як об'єкт каталогізації: історія питання, термінологія, форматне забезпечення / І. Антоненко, О. Баркова // Бібл. вісн. – 2004. – № 2. – С. 11-12.
11. Корнієнко А. Електронні інформаційні ресурси бібліотек – на розвиток суспільства / А. Корнієнко // Бібл. планета. – 2001. – № 4. – С. 4-5.
12. Савіна З. Електронні інформаційні ресурси бібліотек України: За результатами дослідж. / З. Савіна, Л. Любаренко // Бібл. планета. – 2002. – № 2. – С. 20-21.
13. Цуріна І. Електронні ресурси бібліотек / І. Цуріна // Бібл. планета. Інформ. бюл. – 2003. – № 4 (22). – С.1-3.

14. Волохін О. Електронні ресурси сучасної регіональної бібліотеки / О. Волохін // Бібл. планета. – 2004. – № 1. – С. 14-18.
15. Бакан С. Політематична база даних статей з періодичних видань Національної парламентської бібліотеки України / С. Бакан, Є. Одинець // Бібл. планета. – 2004. – № 2. – С. 12-14.
16. Шиліюк О. Використання нових технологій в спільній діяльності бібліотек: кооперативний каталог / О. Шиліюк // Бібл. форум України. – 2003. – № 1. – С. 14-16.
17. Кучма І.Л. Міжнародний семінар «Научная коммуникация в открытом доступе» в Києві. – [Електрон. ресурс]. – Доступ <http://www.a2k.org.ua>
18. Чекмарьов А.О. Національна система електронних бібліотек / А.О. Чекмарьов, Л.І. Костенко, Т.П. Павлуша. – К., 1988. – 50 с.
19. Просер Д. Очередная революция в информации – могут ли репозитории и самоархивация изменить систему научного общения // НТБ. – 2004. – № 11. – С. 32-41.

20. Lagoze C. Implementation Guidelines for the Open Archives Initiative for Metadata Harvesting / C. Lagoze, H. Van de Sompel, M. Nelson, S. Warner / – 2002. [эл. ресурс]. – Доступ: <http://www.openarchives.org/OAI/2.0/guidelines.htm>.

21. Medeiros N. "E-Prints, Institutional Archives, and Metadata: Disseminating Scholarly Literature to the Masses" / N. Medeiros // OCLC Systems & Services. – 2003. – 19 (2). – P. 51-53.

22. Мильгер Б.З. Управление знаниями. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 178 с.

23. Про затвердження Положення про електронні наукові фахові видання: Наказ М-ва освіти і науки України, НАН України, Вищої атестац. коміс. України від 30.09.2004 № 768/431/547 // Офіц. вісн України. – 2004. – № 42. – С. 183-186.

НАЦІОНАЛЬНА ПАРЛАМЕНТСЬКА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ І КНИГОЗБІРНІ ВІННИЧЧИНИ: ГРАНІ ПАРТНЕРСТВА НА РУБЕЖІ ТИСЯЧОЛІТЬ

З ПРАКТИКИ РОБОТИ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ

А зміли тисячоліть у діяльності бібліотек України прослідковуються тенденції переходу від стратегії "виживання" до стратегії розвитку бібліотечної справи. Бібліотеки країни цілеспрямовано виконують комунікативні, інформаційні, просвітницькі функції, намагаючись відповідати своїй високій місії, призначенню як соціальної інституції – служити суспільству.

Бібліотечній справі здавна притаманна чітка система координації та міжбібліотечного співробітництва. Протягом багатьох років регіональні бібліотеки отримують допомогу з різних аспектів діяльності від Національної парламентської бібліотеки України (теперішня назва книгозбірні).

Зокрема, це стосується роботи її відділу обмінного і резервного фондів. Лише у 90-ті роки ХХ та на початку ХХІ століття бібліотечні установи Вінниччини через ці фонди отримали майже 95 тис. примірників книжкової продукції. Так, Вінницькій ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва передано великий пласт літератури іноземними мовами різних країн світу, у т. ч. твори класиків сучасної художньої американської і англійської літератури Д. Дю Мор'є, М. Дікенс, М. Стюарт, М. Парк, Д. Лесінг, К. Фоллет та ін. Ці видання постійно користуються попитом читачів нашої бібліотеки, тим більше що твори окремих авторів до цього часу не перекладені ні українською, ні російською мовами. Одними з перших в Україні користувачі бібліотек Вінниччини одержали можливість ознайомитися з різномісною інформацією, вміщеною у довідкових виданнях – енциклопедії "Британіка", щорічниках "Факти світу", "Хто є хто" та ін., у різноманітних періодичних виданнях зарубіжних країн.

Дуже своєчасною для нас стала інформація про видавництва, альтернативні державним, що діють на території України, яка збиралася і систематично оновлювалася фахівцями НПБ України та оперативно передавалася регіонам.

Орієнтуватися у нових виданнях певної тематики допомагають науково-допоміжні бібліографічні покажчики, бібліографічні списки, як ретроспективні, так і поточні, що видає бібліотека. Найбільш запитуваними серед них є: "Наука і культура України", "Бібліотекознавство України" (1996-2000), "Бібліографознавство України" (1996-2000), "Тарас Шевченко", "Тої слави козацької повік не забудем...", "Бібліотекознавство і бібліографія України", "Григорій Сковорода" і т. ін. Відновленню історичної справедливості та популяризації у бібліотеках творчості репресованих і забутих письменників сприяли покажчики серії "Повернуті імена".

Працівники бібліотек Вінниччини час-

П. Цимбалюк

творюються до бібліографічних покажчиків із серії "Видатні діячі української книги". Ці посібники використовуються при підготовці книжкових виставок, переглядів, презентацій, а також, як правило, допомагають у доукомплектуванні документних фондів.

Враховуючи посилення інтересу до історії нашої держави, української книги, фахівці НПБ України здійснили низку всеукраїнських досліджень та підготували рекомендації на допомогу формуванню ядра фонду бібліотек. Вивчаються наявність, потреба у книгах певної тематики та подаються пропозиції щодо їхнього перевидання. Бібліотекарі Вінниччини з великою зацікавленістю брали участь у формуванні репертуару книг "Бібліотечної серії". Чимало з них вийшло з друку і отримано нашими книгозбірнями.

За методикою НПБ України у 2005 р. проведено дослідження "Комплектування фондів публічних бібліотек Вінницької області вітчизняними науковими та виробничо-практичними журналами у галузі економіки і права", результатом котрого стало внесення змін у репертуар передплати періодичних видань та активізація роботи з ними.

Вагомий внесок фахівці НПБ України зробили у формування державної бібліотечної політики, створення законодавчих документів, що стосуються бібліотек. Серед них – перший за всю історію нашої держави бібліотечний закон „Про бібліотеки і бібліотечну справу” (1995), його нові редакції із змінами і доповненнями (2000, 2003 рр.), «Перелік платних послуг, які можуть надаватися закладами культури і мистецтв, заснованими на державній та комунальній формі власності» (затверджено Постановою Кабінету Міністрів України № 534 від 05.06.97 р.) тощо.

Коли у Вінницькій ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва створювали відділ рідкісних і цінних видань, його фахівці вчилися премудростей роботи з цими унікальними документами у відділі рідкісних, цінних книг та окремих видів видань НПБ України. Тут вони ознайомилися зі складом фонду, ДБА, планами роботи, регламентуючою документацією, системою збереження та організацією обслуговування користувачів, що дало змогу уникнути багатьох помилок при створенні нового структурного підрозділу.

Поліпшенню системи формування фондів сприяла Державна програма поповнення бібліотечних фондів на період

до 2005 року. Постійне спілкування між бібліотеками різних рівнів у регіоні і Національною парламентською дало свої вагомі результати. І хоча програма на місцях не виконана у повному обсязі, особливо стосовно придбання книжкової продукції за бюджетні кошти, позитивні зрушення все ж відбулися.

Не буде перебільшенням сказати, що визначною віхою в житті бібліотечної спільноти стало встановлення з 1998 року Всеукраїнського дня бібліотек. Перші поради, як відзначати це свято, привернути увагу владних структур, громадськості до проблем бібліотек, підвищити роль книги у суспільно-політичному та історико-культурному житті країни дали знову ж таки фахівці НПБ України.

Завжди цікавим для працівників книгозбірень Вінниччини є безпосереднє спілкування з колегами з НПБ України під час наукових конференцій, виїзних занять спеціалістів бібліотеки, на яких відбувається обмін досвідом роботи, корисною інформацією.

Фахівці бібліотек Вінниччини часто використовують у своїй роботі різноманітні видання НПБ України. Настільними посібниками бібліотекарів, особливо керівних кадрів, стали довідкові видання серії "Законодавство – бібліотекам України", започаткованої в 2000 році, а також збірник законодавчих, інструктивно-регламентуючих та методичних матеріалів "Документні ресурси бібліотек" (2005). Вони допомагають функціонувати бібліотекам у правовому полі, відображають законодавче забезпечення загальних засад діяльності бібліотек. Поза сумнівів нещодавно отримане видання «Бібліотека у правовому полі» буде також дуже корисним.

Важко переоцінити значення для фахівців "Інформаційно-пошукового тезауруса", який у 2004 році отримали безкоштовно провідні бібліотеки України і активно застосовують у своїй діяльності. Особливо приваблює зручність його побудови, яка полягає у забезпеченні однозначності термінів, кожен з яких розміщується лише в одному значенні – дескрипторі, що значно полегшує лінію пошуку.

Сприяють удосконаленню роботи бібліотек і методичні та соціологічні видання НПБ України, які відзначаються нау-

ковістю та глибиною розкриття теми, серед них „Матеріали на допомогу створенню на базі ЦБС публічних центрів регіональної інформації” (2000), „Регіональні інформаційні портали: деякі аспекти створення” (2002), серія видань з досвіду роботи бібліотек України та зарубіжжя „Публічні бібліотеки”, інформаційно-аналітичні бюлетені „Соціологічні дослідження в бібліотеках” і т. ін.

Не можна уявити собі сьогодні роботу бібліотек без таких довідників, як "Календар знаменних і пам'ятних дат", котрий виходить щоквартально, та щорічник "Знаменні дати і події ... року: Культура і мистецтво".

Багато корисної інформації знаходять наші фахівці у щоквартальному науково-виробничому журналі "Бібліотечна планета", який є свого роду відкритою трибуною з обговорення як здобутків, перспектив, так і проблем діяльності українських бібліотек. І хоч наші фахівці ще не стали активними його дописувачами, однак цей часопис є одним із найпопулярніших професійних видань серед бібліотечної спільноти області.

Результатом серйозної аналітичної діяльності спеціалістів НПБ України є щорічний статистичний збірник "Бібліотечна Україна в цифрах", де подаються найважливіші показники роботи книгозбірень.

Функціонування бібліотек в інформаційному середовищі дає змогу спілкуватися за допомогою засобів телекомунікації. Ми постійно слідкуємо за веб-сайтом НПБ України, широко використовуємо матеріали, вміщені на сторінці "На допомогу бібліотечному фахівцю".

Сподіваємося на нові грані співпраці в рамках реалізації проекту „Україна бібліотечна”, а також у системі корпоративної каталогізації та у створенні Інтернет-бібліотеки.

Сьогодні у бібліотечної спільноти України, починаючи з сільської глибинки і до столиці, є чимало проблем, але всі разом, завдяки тісній взаємодії, партнерству, ми будемо здатні поступово їх вирішувати. Немає сумнівів, що нашим лідером і партнером у цій роботі, як і завжди, буде високопрофесійний колектив НПБ України.

ПЕРЛИНКИ ЗВІДУСІЛЬ

ПРАЦЮЄ СІЛЬСЬКИЙ ЦЕНТР ІНФОРМАЦІЇ

І. Буняк

Сучасні інформаційні потреби жителів села зосереджуються навколо питань, пов'язаних з повсякденним життям, організації побуту, проблемами працевлаштування, соціального, правового захисту тощо. Для задоволення цих запитів у бібліотеці-філії смт Бродецьке Козятинської ЦБС Вінницької області було створено центр „Інформаційний калейдоскоп”. Його метою є збирання й надання у користування документів з питань діяльності місцевих органів влади, іншої різноманітної інформації з урахуванням інтересів різних категорій громадян – молоді, пенсіонерів, робітників, безробітних – у сфері праці, політики, освіти, культури, побуту, захисту прав тощо.

Першим кроком у створенні інформаційного центру стало збирання рішень сесій районної та селищної рад, статистичних даних. Ці матеріали використовую-

ються при підготовці книжкових виставок та доборі літератури для обслуговування читачів. Користувачі інформуються про діючий керівний склад області, району, міста, села, уповноважених осіб з конкретних питань, години прийому громадян посадовцями, конкретні телефони та ін. Ведеться відповідна фактографічна картотека.

На нашу думку, діяльність інформаційного центру сільської бібліотеки має свою специфіку і дещо відрізняється від роботи такого ж підрозділу у міській бібліотеці. Сільські жителі менш підготовлені, вони не так обізнані, наприклад, з питаннями «великої політики», у них своє коло інтересів, тому потрібно використовувати прості, доступні форми роботи з ними.

У нашому центрі для зберігання матеріалів за певними темами ми не використовуємо громіздкі папки, в які читач буде боятися заглядати. Всю таку інформацію зосереджено у прозорих файлах, а то й без них. Головне, привернути увагу

до актуальних проблем, того, що наразі є найбільш важливим. Цьому допомагає, наприклад, звернення: «У нашому центрі ви можете знайти відповідь на такі питання...». І запитання виникають. Весною на видному місці – "посівний календар". Взагалі ж наочні матеріали найрізноманітніші: інформація про бюджет (обласний, району, села); діяльність і склад органів влади, про соціальне забезпечення (як оформити пенсію, як вона нараховується); відомості щодо землекористування (як використати свій майновий пай, укласти договір); влаштування на роботу (практичні поради); юридичні консультації; розклад руху автобусів у всі напрямки і т. ін. Залежно від наявної інформації, попити користувачів теми можуть змінюватися.

Бібліотечний інформаційний центр дедалі більше завойовує популярність у жителів смт Бродецьке своєю практичною корисністю, орієнтованістю на потреби пересічних людей.

Л. Кухар

ВРАХОВУЮЧИ зростаючий інтерес населення до історії України і, особливо, історії рідного краю, бібліотечні фахівці значну увагу приділяють підготовці якісно нових за тематикою, змістовним наповненням бібліографічних посібників, задовольняючи найрізноманітніші потреби користувачів.

Плідно в цьому напрямі працює Черкаська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Т. Шевченка. Її видання висвітлюють різні аспекти історії і сучасного розвитку краю, літературу про його визначних людей. Результатом цієї копіткої роботи став, зокрема, ряд бібліографічних покажчиків, методично-бібліографічних матеріалів, що вийшли у 2003-2005 рр.

50-річчю Черкаської області присвячено універсальний бібліографічний покажчик „Наймолодша в Україні” [6]. Його хронологічні рамки охоплюють 1990-2003 роки. До видання включено описи найкращих краєзнавчих видань, як окремих книг, так і найважливіших статей із періодики. Посібник складається з декількох розділів, котрі мають низку підрозділів і підрубрик, що в комплексі відображають основні питання розвитку області в цілому та окремих її сіл і міст. Для кращого розкриття змісту матеріали частково супроводжуються анотаціями. Видання має добре опрацьований допоміжно-довідковий апарат: вступну статтю, передмову, алфавітні покажчики авторів і назв, географічний покажчик і список осіб, матеріали про яких вміщено у посібнику. Значно розширює інформаційний потенціал видання розділ „Бібліографічні посібники”. Розраховано покажчик на широкий загал користувачів: бібліографів, краєзнавців, працівників культури і освіти, студентів, учнів.

На належному рівні видано універсальний рекомендаційний щорічник „Календар пам'ятних дат Черкащини на 2005 р.” [4]. Його структура характерна для такого типу видань. Тут представлено перелік ювілейних дат, що стосуються визначних подій та видатних людей області. До деяких дат подається коротка довідка та список літератури, розміщеної у логічній послідовності. Укладачі дещо обмежують читачьке призначення видання, адресуючи його тільки працівникам бібліотек. Але воно може бути корисним також викладачам, краєзнавцям, студентам, культурно-освітнім працівникам, усім тим, хто цікавиться історією рідного краю.

Бібліотека випускає цікаву серію „Черкащини славетні імена”. В ній вийшов ряд бібліографічних покажчиків, списків і методично-бібліографічних матеріалів про видатних людей, чий життєвий і творчий шлях пов'язаний з Черкаським краєм. Цінність видань цієї серії полягає в тому, що вміщені у них відомості майже ніде не було висвітлено, тому інколи вони можуть бути чи не єдиним джерелом інформації для дослідників. Видання будуть цікаві і корисні науковцям, краєзнавцям, бібліотечним працівникам, вчителям, студентам, учням та ін.

У даній серії вийшов бібліографічний покажчик „Почутий сучасниками: Микола Негода” [7]. Випуск присвячено життю і творчості відомого українського письменника, лауреата премії ім. В. Симоненка 1996 р., його зв'язкам з краєм. Відкривається посібник короткими біографічними відомостями та кількома нарисами сучасників про митця. Бібліографічна частина складається з двох розділів. У першому – „Твори Миколи Негоди” – представлено окремі видання творів письменника, а також надруковані в періодичній пресі та збірниках романи, поеми, новели, оповідання, поезії, вірші, перекладені іншими мовами. Після описів творів розміщено рецензії. В одному з підрозділів подано вірші М. Негоди, за якими написано пісні. До другого розділу увійшли матеріали про життя і творчість письменника. Доповнює посібник іменний покажчик. Видання адресовано літературознавцям, аспіран-

там, студентам, працівникам бібліотек, краєзнавцям і всім шанувальникам творчості М. Негоди.

Також у серії „Черкащини славетні імена” бібліотека започаткувала видання, що присвячені землякам-винахідникам. Перший випуск [2] було приурочено до ювілею вченого, іноземного члена Російської академії природничих наук, спеціаліста в галузі фізики, хімії, металургії, енергетики, кандидата технічних наук Л. Фомінського. Відкривається посібник короткою біографією науковця. Бібліографію подано у двох розділах. У першому – представлено окремі книги Л. Фомінського, публікації в наукових збірниках, періодичних виданнях, описи авторських свідоцтв і патентів. До другого – увійшли публікації про творчо-винахідницьку діяльність вченого. Матеріали розміщено за абеткою публікацій; описи винаходів, авторських свідоцтв і патентів подано за країнами патентування в хронологічній послідовності. Для полегшення пошуку вміщено іменний покажчик. Видання адресовано винахідникам, спеціалістам промислових підприємств, науковцям, студентам.

Черговий випуск серії було присвячено життю і творчості співачки, народної артистки України, кавалера ордена княгині Ольги III ступеня В. Саввопуло [3]. Відкривається він віршем-присвятою М. Негоди. Змістовний текстовий матеріал розкриває творчий шлях співачки, яка зростала на Черкащині. Окремим розділом подано основний репертуар артистки. Випуск адресований музикознавцям, аспірантам, студентам музичних вузів, працівникам бібліотек та інформаційних служб, краєзнавцям, всім шанувальникам творчості В. Саввопуло.

Буклет „С.С. Гулак-Артемовський: До 190-річчя від дня народження” [8], присвячений українському і російському оперному співаку, композитору, актору та драматургу, також вийшов у рамках серії. Видання вміщує розгорнуту статтю про життєвий і творчий шлях митця і короткий список, в якому подано не тільки літературу про С. Гулака-Артемовського, а також описи нотних видань і грампластів його творів. Буклет може стати у пригоді музикознавцям, викладачам, студентам, учням, бібліотечним працівникам та всім, хто цікавиться історією української музики.

Цікавим виданням серії „Черкащини славетні імена” став і методико-бібліографічний матеріал „Чародій рідного слова: До 165-річчя від дня народження І.С. Нечуя-Левицького” [9]. Він включає методичні поради, що сприятимуть популяризації творчості видатного українського письменника. Зокрема, подано розробку книжкової виставки, сценарій літературного вечора, список творів письменника та літератури про його життя і творчість. Призначено видання працівникам бібліотек.

Заслужують на увагу методично-бібліографічні матеріали „Літературний вернісаж Черкащини” [5], мета яких ознайомити найширше коло користувачів із творчістю прозаїків та поетів краю. Перший випуск присвячено творчості Володимира Поліщука, Людмили Тараненко та Наталі Віргуш, життя і творчість яких були пов'язані з Черкащиною. Видання включає короткі біографічні довідки, бібліографічні списки та рекомендації щодо проведення вечорів-портретів, вечорів-зустрічей, творчих годин, поетичних вечорів, презентацій збірок та окремих творів цих авторів. Матеріали розраховані на бібліотекарів і всіх тих, хто цікавиться літературним життям області.

Для широкого загалу читачів призначено бібліографічний покажчик „Бджолопродукти в народній медицині” [1], де вміщено список бджолопродуктів, що застосовуються при лікуванні багатьох хвороб як дорослих, так і дітей.

На допомогу професійному самовдосконаленню бібліотечних працівників Черкаська ОУНБ ім. Т. Шевченка підготу-

вала бюлетень „Що? Де?: Коло читання бібліотекаря” [10]. В ньому вміщено описи публікацій з актуальних проблем: „Бібліотека і влада”, „Інноваційна діяльність бібліотек”, „Маркетингова діяльність бібліотек”, „Бібліотека в соціальному контексті” та ін. Подані матеріали охоплюють важливі аспекти бібліотечної діяльності й будуть корисні бібліотекарям-практикам. Хоча список пропонує матеріалів можна було б розширити, доповнивши його, зокрема, показниками „Бібліотекознавство і бібліографія України”, „Бібліотекознавство України”, „Законодавство – бібліотекам України,” які готує НПБ України.

Підсумовуючи огляд видань Черкаської ОУНБ ім. Т. Шевченка і в цілому позитивно оцінюючи їхню тематичну різноманітність та змістовну наповненість, слід зауважити, що інколи укладачі не зовсім вірно визначають тип видань. Так, посібники „Бджолопродукти в народній медицині” та „Зачарована співом: Валентина Саввопуло” – це скоріше не бібліографічні показники, а бібліографічні списки, адже в цих виданнях відсутня розширена структура (немає розділів, підрозділів, рубрик, допоміжних показників), характерна для даних типів посібників.

Бібліографічні видання Черкаської ОУНБ ім. Т. Шевченка

1. Бджолопродукти в народній медицині: Бібліогр. покажч. / Черкас. ОУНБ ім. Т. Шевченка; Уклад. Л.І. Хоменко. – Черкаси, 2004. – 10 с.
2. Винахідники Черкащини: Леонід Павлович Фомінський: Біобібліогр. покажч. Вип. 1. / Черкас. ОУНБ ім. Т. Шевче-

нка; Уклад.: Л.І. Хоменко, Л.О. Семьоркіна. – Черкаси, 2003. – 15 с. – (Сер. „Черкащини славет. імена”).

3. Зачарована співом: Валентина Саввопуло: Бібліогр. покажч. / Черкас. ОУНБ ім. Т. Шевченка; Уклад. Н.В. Реброва. – Черкаси, 2005. – 14 с. – (Сер. „Черкащини славет. імена”).

4. Календар пам'ятних дат Черкащини на 2005 р. / Черкас. ОУНБ ім. Т. Шевченка; Уклад. Л.Т. Демченко. – Черкаси, 2004. – 48 с.

5. Літературний вернісаж Черкащини: Метод.-бібліогр. матеріали. Вип. 1. / Черкас. ОУНБ ім. Т. Шевченка; Підгот.: Н.Д. Вітавська, Н.В. Адешелідзе. – Черкаси, 2003. – 6 с.

6. Наймолодша в Україні: Черкас. обл. – 50 років: Бібліогр. покажч. / Черкас. ОУНБ ім. Т. Шевченка; Уклад.: Л.Т. Демченко, І.В. Тимошенко. – Черкаси, 2003. – 120 с.

7. Почутий сучасниками: Микола Негода: Біобібліогр. покажч. / Черкас. ОУНБ ім. Т. Шевченка; Складач Н.В. Адешелідзе. – Черкаси, 2003. – 22 с. – (Сер. „Черкащини славет. імена”).

8. С.С. Гулак-Артемівський: До 190-річчя від дня народж. / Черкас. ОУНБ ім. Т. Шевченка; Уклад. Н.В. Ребякова. – Черкаси, 2003. – 6 с. – (Сер. „Черкащини славет. імена”).

9. Чародій рідного слова: До 165-річчя від дня народж. І.С. Нечуй-Левицького: Метод.-бібліогр. матеріали / Черкас. ОУНБ ім. Т. Шевченка; Матеріал підгот.: Л.С. Шумко, Н.В. Адешелідзе. – [Черкаси, 2003]. – 9 с. – (Сер. „Черкащини славет. імена”).

10. Що? Де?: Коло читання бібліотекаря / Черкас. ОУНБ ім. Т. Шевченка; Підгот. Р.П. Круценко. – Черкаси, 2003. – 5 с.

ПЕРЛИНКИ ЗВІДУСІЛЬ

ПОВЕРНЕННЯ ДУХОВНОЇ СПАДЩИНИ БУКОВИНСЬКОГО «ЗЛАТОУСТА»

Л. Щербанюк

6 жовтня 2005 року, у дні святкування Дня міста Чернівців, було відкрито Муніципальну бібліотеку ім. А. Добрянського. На сьогодні в Україні це єдина бібліотека, що зібрана однією людиною і заповідана в користування громадянам міста. Її фонд нараховує 27 300 книг та літературних журналів, чимало платівок, дисків, касет.

Книги Анатолій Миколайович почав збирати ще в шкільні роки і робив це до останніх хвилин свого життя, відмовляючи собі в найнеобхіднішому. Він не просто збирав книги. Всі вони були ним ретельно прочитані з олівцем і відмічені закладками, використані згодом у феноменальних лекціях, супроводах літературно-мистецьких вечорів тощо. Така потужна праця на самовдосконалення дала підставу друзям називати А. Добрянського “віртуозом українського слова”, “златоустом”. Саме словом він вдосконалював світ навколо себе і відкривав усю справглим вершину культури.

У багатющій скарбниці літературознавець і мистецтвознавець зібрав художні твори української та світової класики, видання з усіх галузей культури й мистецтва, історії, педагогіки, філософії, психології, краєзнавства, величезну кількість різноманітної енциклопедичної та довідкової літератури. Тепер цей неоціненний скарб зберігається в муніципальній бібліотеці, що носить його ім'я і знаходиться в історико-заповідній частині Чернівців, у приміщенні

старовинної вілли, яка побудована в стилі модерн і є пам'яткою архітектури.

Одна з кімнат бібліотеки – меморіальна. В ній зберігається те, що було рідним і дорогим для Анатолія Миколайовича. Багато тут книг та платівок, подарованих йому авторами з дарчими надписами. Серед них є автографи Ліни Костенко, А. Солов'яненка, М. Бієшу, І. Миколайчука, Д. Гнатюка, Б. Ступки, І. Драча, І. Дзюби, М. Вінграновського, Д. Павличка, І. Калинця, В. та М. Івасюків, С. Майданської та багатьох-багатьох інших визначних особистостей, які творили і творять культуру України. Неперевершеним талантом, українським словом створював А. Добрянський їхні літературно-мистецькі портрети у своїх сценічних виступах.

Особливо цінною частиною колекції є книги, що можуть бути гордістю кожного справжнього бібліофіла, – стародруки, видані в Німеччині, Польщі, Румунії, Франції, Росії, Австрії в середині XIX – на початку XX століття.

За скляними дверцятами шафи можна побачити відзнаки та нагороди Анатолія Миколайовича за багаторічну подвижницьку працю на ниві культури.

За час існування муніципальну бібліотеку відвідало понад 2 тис. читачів та жителів міста, а також вдячних учнів А. Добрянського. Гостями книгозбірні були туристи з Канади, Польщі, США, Німеччини, Італії, Австрії, Росії. На її базі проводяться всеукраїнські семінари, конференції.

Бібліотека працює як культурно-мистецький заклад. Серед вагомих заходів, що в ній проводяться, є дві авторські програми.

Першу з них – „О, що то є – поезія землі?” – веде лауреат Міжнародної премії ім. В. Винниченка, обласної літературно-мистецької премії ім. С. Воробкевича, премій ім. В. Бабляка та Д. Загула, авторка 21 поетичної збірки, перекладачка, поетеса Тамара Севернюк. У програмі беруть участь учні шкіл міста, які роблять перші проби пера. З них 14 учасників було відібрано для участі у Всеукраїнському конкурсі “Моя Батьківщина: Україна очима дітей”. Їхні твори можна знайти Інтернеті (www.pedagog.org.ua).

Цикл заходів проводиться з нагоди 600-річчя першої писемної документальної згадки про місто Чернівці. Одним із них є авторська програма „Історія вулиці та її жителів”, яку веде науковий співробітник Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича, досвідчений архівіст, краєзнавець Марія Никирса. На зустрічах, що присвячено музичній, мистецькій та архітектурній спадщині нашого міста, збираються люди різного віку, небайдужі до культури та історії рідної країни.

Рідкісною бібліотекою А. Добрянського і раніше користувалися сотні викладачів, студентів, журналістів, діячів культури, а тепер це книжкове багатство відкрите для всіх, хто прагне долучитися до духовного та історичного надбання людства.

Якось письменник М. Яцків сказав, що “...в пам'яті людей залишаються тільки добрі люди і добрі книжки”. Анатолій Миколайович Добрянський поєднав у собі обидві ці добротності – він залишив по собі і світлу пам'ять, і добрі книжки.

на Полтавщині куточок, «україннішого» за який немає в Україні. Так писала Леся Українка про наш Гадяцький край, де вона побувала 11 разів. У гості до письменниці, в Зелений Гай, приїздили такі відомі люди, як М. Лисенко, О. Кобилянська, П. Мирний, Гнат Хоткевич та ін.

У Гадячі, молодий та енергійний М. Драгоманов, ще під час свого першого приїзду з університету у 1859 році, задумав пробудити громадське життя. Його не залишала ідея заснування в рідному місті бібліотеки. І в 1861 році, з ініціативи письменників І. Білика (брата П. Мирного), братів Метлинських та М. Драгоманова, було засновано громадську народну бібліотеку.

Містилася вона на приватній квартирі одного з її фундаторів – лікаря Черниша. На кошти, виручені від благодійних вистав, для бібліотеки було закуплено книги, в тому числі твори М. Гоголя, О. Пушкіна. Українською мовою у книгозбірні був лише Шевченків «Кобзар». Із періодичних видань на той час вона одержувала часописи: «Русский вестник», «Современник», «Отечественные записки», «Вестник Европы», «Северный вестник», «Исторический вестник», «Русская мысль», «Полярная звезда», «Мысль» тощо.

У 1886 році фонд бібліотеки включав 2 988 творів друку, із них 1 843 – періодичні видання. В забороненому відділі знаходилося 640 книг.

Зберігся цікавий архівний документ – «Звіт, складений бібліотекарем М.О. Немировим», що був розглянутий і затверджений на засіданні Ради бібліотеки 5 березня 1888 року. Він відкриває одну із сторінок історії Гадяцької бібліотеки більш як столітньої давності.

До 1917 року книжковий фонд бібліотеки складав 8 тис. примірників, читачів налічувалося 200 осіб. У 1918 році на основі цього фонду створено повітову бібліотеку. Її взято на утримання держави, виділено спеціальне приміщення, з 1918 по 1941 рік обсяг книжкового фонду досяг 45 тис. томів, а кількість читачів зросла до 2 тис. осіб.

У період окупації Гадяча фашистськими загарбниками приміщення бібліотеки було використано під конюшню. Книги викидалися на вулицю. Очевидці згадували: «В 1941 році я з болем у серці дивилася, як фашистські звірі кидали в осінню грязь скарбницю бібліотеки – книги, які були для нас святиною і гордістю».

Німецькі окупанти знищили 12 тис. прим. книг. Приміщення бібліотеки було зіпсовано. Але завдяки піклуванню держави, буквально з перших днів після визволення Гадяча, бібліотека почала працювати. За ініціативою новопризначеного завідувача бібліотеки М. Рубана (вересень 1943 року) книги, сховані працівниками бібліотеки та жителями міста, зносяться до книгозбірні.

З 1946 по 1970 рік на посаді завідувача районної бібліотеки працює Г. Тулюпа, учасник війни.

У 1948 році бібліотечі присвоєно ім'я Лесі Українки. Створюється куточок української поетеси. Для цього придбано бюст письменниці, з Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка одержано 23 фотокопії портретів та рукописів, що стосуються періоду перебування Лесі Українки в Гадячі. Сьогодні багатий матеріал про життя і творчість письменниці зібрано в краєзнавчому куточку книгозбірні.

До централізації

штат бібліотеки налічував 7 спеціалістів. З початком централізації (листопад 1978 р.) чисельність фахівців з вищою та середньою спеціальною освітою складала 22 особи. Бібліотека з приміщення районного будинку культури переїхала у новозбудоване приміщення, де знаходиться і сьогодні.

Із змінами, що відбуваються в житті країни, змінюється і роль бібліотеки. Наразі Центральна районна бібліотека ім. Лесі Українки – це інформаційний та методичний центр для книгозбірень району. Вона обслуговує близько 5 тис. користувачів, до послуг яких фонд, що налічує понад 56 тис. документів, зокрема велику кількість газет та журналів.

Труднощі в роботі, викликані економічною кризою, успішно долаються колективом ЦРБ, яку ось уже близько 20 років очолює відданий бібліотечній справі фахівець Л. Назимко. Майже всі працівники книгозбірні мають вищу спеціальну освіту і великий досвід роботи. Стараннями провідних методистів Н. Безуглої та В. Руденко спрямовується і надається допомога 37 сільським бібліотекам-філіям. Великий обсяг роботи з формування, зберігання та списання книжкового фонду здійснюють завідувачка відділу комплектування і обробки літератури Т. Заруднюк разом із працівниками цього підрозділу Л. Кузнецовою, В. Семенець та Н. Рябініною.

Значну допомогу користувачам в одержанні різноманітної інформації, у підборі літератури для написання рефератів, курсових, контрольних надають бібліографи К. Коробка та К. Коза.

Професійно обслуговують читачів працівники відділу обслуговування, який очолює завідувачка О. Мацковська. Провідні бібліотекарі відділу О. Красюк та Г. Виноградова – майстри своєї справи, які завжди задовольняють запити користувачів, проводять різноманітні, змістовні масові заходи. Цікаво організовують роботу з юнацтвом, постійно підтримують тісні зв'язки зі школами міста О. Красюк, молодий працівник І. Мусієнко.

Користуються повагою й авторитетом у читачів і колег працівники читального залу К. Кувшинова та Н. Єщенко. К. Кувшинова вже понад десять років є президентом інтелектуального клубу «Пальміра», який діє при бібліотечі.

З великою відповідальністю до роботи ставиться справжній фахівець своєї справи К. Кулик, котра працює у відділі платних послуг.

Розуміючи велику роль бібліотеки у суспільному житті м. Гадяча, значну допомогу їй надає місцева влада. У книгозбірні зроблено капітальний ремонт приміщення, для неї придбано комп'ютер, два сервоски.

У вересні цього року Гадяцькій центральній районній бібліотечі ім. Лесі Українки виповнилося 145 років. Це одна із найстаріших книгозбірень країни. Колектив установи повний сил і енергії й надалі докладатиме всіх зусиль для підвищення якості обслуговування та інформаційного забезпечення користувачів, впроваджуючи нові форми і методи роботи.

ДОСВІД РОБОТИ СІМФЕРОПОЛЬСЬКОЇ РАЙОННОЇ ЦБС

*Шановна редколегіє!
Уважно читаємо журнал „Бібліотечна планета“.
Особливе зацікавлення викликає рубрика
„Як живеш, сільська бібліотеко?“
Вирішили й ми поділитися своїм досвідом діяльності
у непростих умовах сьогодення.*

Сімферопольська районна ЦБС – одна з найбільших в Автономній Республіці Крим. До неї входять 51 сільська філія, 3 селищні книгозбірні, бібліотеки районна та для дітей. Філії працюють у нелегких умовах: бракує коштів на комплектування, немає опалення, багато приміщень потребують ремонту. Втім читачів своїх ми не розгубили.

Щорічно бібліотеки ЦБС відвідують понад 35 тис. користувачів, книговидача становить більше 710 тис. примірників, відвідуваність – понад 222 тис. Ці показники свідчать, що сільським жителям книгозбірні потрібні. Наші постійні читачі – студенти, школярі, вчителі, пенсіонери. Часто звертаються до бібліотек представники місцевої влади, які здебільшого цікавляться свіжою періодикою, законодавчими документами.

Виконуючи дозвілєві функції, ми використовуємо досвід роботи клубів любителів книги. В ЦРБ читачі об'єдналися у „Клуб шанувальників детективів“ і „Клуб шанувальників жіночого роману“. Їхні учасники обмінюються книгами, після прочитання дарують їх бібліотеці. Таким чином за 2004 рік абонемент ЦБ поповнився 204 примірниками видань на суму 796 грн. Клуб любителів книги діє у бібліотеці-філії с. Широке. Там подаровано 129 примірників на 953 грн.

Доброчинна акція „Подаруй бібліотеці книгу“ стала постійною в бібліотеках району, і це дозволило поповнити фонди більш ніж 1 000 книг. Популярності філій сприяють тісний зв'язок і співробітництво з клубами, школами, громадськими організаціями. Так працюють у селах Каштанове, Новоандріївка, Кленів-

ЯК ЖИВЕШ, СІЛЬСЬКА БІБЛІОТЕКО?

Т. Гончарук, Л. Чернікова

ка, Краснолісся, Лікарственне, Малецьке, Укромне, Новоселівка, Широке.

Бібліотеки ЦБС беруть активну участь у Міжнародному пісенному фестивалі „Пісня над Булганаком“, республіканському фестивалі „Лаванда“, районному фольклорному святі „Ой, на Івана, ой, на Купала“.

Підведення підсумків роботи за рік у ЦБС традиційно відбувається за участю представників органів влади, провідних бібліотек АР Крим, спонсорів. Під час цих зустрічей, що проходять у формі діалогу, визначаються і обговорюються шляхи розвитку та вдосконалення діяльності бібліотек.

В останньому такому заході взяли участь начальник управління соціально-культурних закладів Міністерства культури АР Крим Е. Емірова, директор Кримської республіканської універсальної наукової бібліотеки ім. І. Я. Франка Л. Дроздова, заступник директора Республіканської кримськотатарської бібліотеки ім. І. Гаспринського, куратор району Н. Курштов, начальник відділу культури Сімферопольської райдержадміністрації Т. Паламарчук, спонсори та ін. Виступали благодійники, зокрема, добродій Трофімов передав ЦБС 70 книг із власної бібліотеки, а представник спонсорів з селища Гвардійське С. Підкоритов подарував ЦБ магнітофон „Самсунг“. Відбулася презентація „Історії бібліотеки селища Гвардійське“, історичні факти для якої збиралися по крихтах впродовж багатьох років. На завершення зустрічі було влаштовано «капусник» за сторінками життя й діяльності філій із елементами сатири і гумору. У фіналі прозвучали бібліотечні частівки у виконанні співробітників ЦБ.

НА ДОПОМОГУ ФАХІВЦЯМ БІБЛІОТЕК

НЕЩОДАВНО побачили світ три випуски видання „Примірна тематика семінарів працівників районних і міських бібліотек“, що підготовлені Національною парламентською бібліотекою України. Ці видання вийшли в якісно новому форматі і містять повноцінні матеріали для підготовки та проведення семінарів бібліотечних працівників та наступної організації роботи з напрямів, що розглядаються.

У першому з них – **«Формування бібліотечного фонду. Маркетинговий підхід»** (матеріал підгот.: Н. Гудімова, І. Цуріна. – К., 2006. – 31 с.) – вміщено примірний варіант доповіді „Маркетинговий підхід до формування фондів публічних бібліотек“, консультацію „Практичні дії бібліотеки щодо впровадження маркетингової концепції“. Корисними стануть додатки (щодо підготовки та проведення Тижня якості; з досвіду вивчення фонду, анкети тощо).

«Публічна бібліотека як центр сімейного читання» (матеріал підгот. М. Талалаєвська. – К., 2006. – 60 с.) – назва другого випуску серії. Робота з сім'ями, організація їхнього читання – це давній традиційний напрям діяльності публічних бібліотек. Та сьогодні він потребує більш сучасних підходів. Дане видання допоможе не тільки провести семінар, але й організувати діяльність бібліотеки як центру сімейного читання. У випуску пропонуються лекція «Публічна бібліотека як центр сімейного читання», консультації для бібліотекарів та батьків, рекламні матеріали бібліотек, примірне положення про бібліотеку сімейного читання, розробки комплексних цільових програм, список офіційних документів, що регламентують правовідносини у сім'ї.

СТОРІНКА МЕТОДИСТА

Третій випуск **«Україна – шлях до Європи»** (ма-

С. Кравченко

теріал підгот. С. Кравченко. – К., 2006. – 51 с.) присвячено актуальній проблемі часу – інтеграції України в європейський простір. Це видання дозволить бібліотекарям зорієнтуватися у даному питанні, з нього вони дізнаються про те, як було створено Європейський Союз, які засади його функціонування, напрями роботи тощо. Випуск включає консультації „Європейське бачення публічної бібліотеки“, „Форми та методи роботи публічних бібліотек з популяризації матеріалів щодо ЄС та євроінтеграції України“ та ін. У ньому також висвітлено аспекти інформаційно-бібліографічної роботи бібліотек з даного питання. У додатках вміщено розробки анкет, книжкової виставки, вікторин, конкурсів, ігор і т. ін. Деякі форми, пропоновані у цьому виданні, вже апробовано бібліотеками.

Статистичний збірник «Бібліотечна Україна в цифрах (2004 – 2005)» (підгот. М. Талалаєвська. – К., 2006. – 37 с.) дає повну інформацію про національні, державні, обласні універсальні наукові, публічні бібліотеки усіх 27 регіонів України за період 2004-2005 рр. Включає відомості щодо мережі бібліотек, їхніх фондів, кількості користувачів. Також містить дані стосовно кількості бібліотечних працівників, технічних засобів та коштів бібліотек. Дані розміщено в порівнянні 2004 та 2005 років. Інформація, включена у щорічник, подана на основі відомостей, надісланих із регіонів офіційними органами.

Зусиллями НПБ України упорядковано український сегмент щорічної Міжнародної кримської конференції

"Бібліотеки та інформаційні ресурси у сучасному світі науки, культури, освіти і бізнесу". Які питання хвилюють сьогодні українських бібліотекарів? Які нагальні проблеми у бібліотечній спільноті? Над чим працюють фахівці книгозбірень? Як вирішуються окремі проблеми в окремих бібліотеках? Які здобутки можна предствити світовій бібліотечній спільноті? Інформацію про це та багато іншого вміщено у виданні **"Бібліотеки України в Криму-2006: 36. доповідей і виступів науковців і фахівців України на Міжнародній наук.-практ.**

конф. "Крим-2006", червень, 2006 р., м. Судак, АРК" (уклад. С. Басенко. – К., 2006. – 195 с.).

У збірнику, зокрема, висвітлюються особливості діяльності інформаційних закладів, бібліотечного обслуговування, забезпечення доступу громадян до інформації, розвиток сучасних інформаційних технологій, проблеми фахового забезпечення тощо.

АКТИВНІ ФОРМИ РОБОТИ З ЧИТАЧАМИ

В останні роки фахівці бібліотечної справи відчули необхідність у певній модернізації форм спілкування з юнацькою аудиторією і почали приділяти особливу увагу оновленню методичних підходів до роботи з популяризації творів друку, урізноманітнюючи її.

Акцент зробили на новизні у назві заходу, методиці його проведення, привнесенні елементів театралізації, ігрових моментів при поданні інформації, на активній участі читачів у заході і т. ін. І вже перші результати підтвердили доцільність роботи саме в цьому напрямі.

Як виявилось, прагнення бібліотекарів співпадають з бажаннями читачів, які хочуть спілкуватися, реалізовувати свої особисті інтелектуальні якості, збагачуватися новою інформацією в динамічній інтерактивній формі. Тобто фахівці, готуючи ці заходи, мають підходити до їхньої організації неформально: вивчати читачькі інтереси та літературні уподобання, шукати цікаві теми, не обмежуватися лише навчальними програмами або відомими авторами та їхніми творами, „трафаретами” розроблених літературних конкурсів, а спонукати юнацтво до різноманірного читання, творчого мислення.

Пропонуємо декілька заходів, які могли б урізноманітнити роботу з користувачами.

Міні-конкурс „Хто автор?” (доцільно проводити з невеликими групами читачів на абонементі). Поряд із декількома портретами відомих письменників наклеїти кишеньки і вкласти туди в різнобійні картки з їхніми прізвищами та назвами творів. Читачі по черзі повинні витягати ці картки, називати авторів і правильно вибрати написані ними книги. Журі оцінює знання кожного учасника і час, витрачений на виконання завдання. По завершенні конкурсу оголошуються імена переможців.

Літературно-географічна гра „Де і з ким це відбулося?”. На карті необхідно позначити місця, де проходили ті чи інші події, описані в книгах, копії титульних сторінок яких розміщено поряд. Учасникам гри за жеребом потрібно вибрати певну позначену точку на карті і підібрати до неї правильні „титульні” сторінки, а потім пояснити свій вибір.

Поетичний конкурс „Віднови вірш”. Рядки різних невеличких віршів відомих українських поетів, наприклад із шкільної програми, написати на окремих смужках і покласти в конверти. Учасники заходу мусять їх скласти в правильний текст, а журі – оцінити їхні знання. Цей конкурс можна ускладнити, якщо до конверта покласти рядки з двох віршів або запропонувати його шанувальникам поезії певного автора. Захід розраховано на 2-3 учасників.

„Концерт-ромашка”. На пелюстках великої паперової ромашки написати жартівливі завдання: скласти частівку про „поганого” користувача, веселе оповідання про бібліотеку, виконати пантоміму, яка відобразить якийсь момент спілкування двох читачів тощо.

Літературна головоломка „Розпізнайте, хто я?”. Один із учасників вибирає відомий літературний персонаж (коло героїв творів можна заздалегідь скоротити, обравши один жанр: детектив, казку, драматургію), а інші задають йому всілякі запитання, намагаючись визначитись, хто він такий. „Герой” на всі запитання повинен відповідати однозначно: „так”, „ні”, „приблизно”, „холодно”, „гаряче” тощо. Перемагає той із учасників,

хто першим вгадає персонажа.

Літературна

подорож „Невідомими стежками”. Для проведення заходу необхідно намалювати велику карту подорожі з кружків різного кольору, яким позначено запитання з тієї чи іншої галузі знання або інше завдання. Наприклад, червоним кольором буде позначено запитання з української літератури, жовтим – зі світової, зеленим – географії, синім – історії, білим – фольклору, чорним – пропуск ходу. Також потрібно зробити побільше кубик з цифрами, яким буде визначатися „швидкість” просування по маршруту. Серед читачів слід підібрати 3-4 різносторонньо підготовлених учасників для двох команд (у крайньому разі – двох гравців-універсалів). Команди кидають кубик по черзі. Якщо відповідь невірна, команда (гравець) повертається на попередню позицію або пропускає наступний хід. Один із членів журі прапорцями або фішками помічає місцезнаходження команд на карті. Переможцем стає команда, яка перша дістається кінцевого пункту подорожі.

„Літературний колаж”. У період підготовки заходу доцільно розробити анкету, яка допоможе виявити найбільш популярних серед користувачів авторів вітчизняної і зарубіжної літератури, улюблену тематику, героїв книг, уміння аналізувати і робити висновки з прочитаного. У програму літературного колажу можна включити бібліографічний огляд, використавши прийом „живих анотацій”. Суть його полягає в тому, що герой книги сам представляє себе. Для цього читачі, які мають акторські здібності, хорошу дикцію, заздалегідь готують розповіді про героя від першої особи, деякі атрибути його одягу.

Одним із компонентів літературного колажу може бути експрес-інформація. Важливим моментом є те, що бібліотекарі повинні не тільки інформувати про невідомі або маловідомі цікаві факти з біографії вітчизняних і зарубіжних письменників, а й пропонувати всім присутнім доповнити розповідь своєю інформацією.

Літературний колаж може завершитися конкурсом на краще складання оповідання. Для проведення конкурсу заздалегідь розробляються його умови, читачів знайомлять з домашніми завданнями, пропонують їм спробувати себе у ролі письменника, написати і проілюструвати свій твір. Переможців конкурсу визначає журі.

„Аукціон книги”. Вже сама назва заходу є своєрідною рекламою для читачів. Аукціон – означає продаж з торгів, де товар купується за найвищу із запропонованих ціну. Цей захід доречно проводити з метою презентації нових надходжень до бібліотеки та підвищення попиту на них. Вибираються 5-7 книг-„лотів”, що на даний період є бестселерами або користуються попитом серед різних груп читачів: школярів, студентів, шанувальників детективів, пригодницьких романів, „фентезі” тощо. На аукціоні найвища ціна визначається активністю користувачів та їхніми правильними відповідями. За цими ознаками ведучий заходу і його помічники з читачького активу встановлюють „покупця” певної книги, який одержує першочергове право на її читання.

Використання характерної атрибутики – гонга, молотка, які матимуть учасники „торгів”, – допоможе створити атмосферу азарту і справжнього аукціону.

У цьому номері журналу пропонуємо вашій увазі огляд деяких наукових досліджень, що визначають пріоритетні напрями розвитку галузі. Українським бібліотекознавцям і практикам буде корисно дізнатися про тісний взаємозв'язок науки і практики, їхню взаємопідпорядкованість, спрямованість наукових вивчень на покращання стану бібліотечного обслуговування. Зарубіжний досвід цікавий також з огляду на механізми організації наукових досліджень, їхніх замовників, фінансування тощо. Останні блоки інформації в цій рубриці – про проекти Фондації Білла та Мелінди Гейтс, зокрема, конкурс на отримання нагороди "Доступ до навчання". Будучи два роки поспіль членом Міжнародної консультативної ради цієї нагороди, хочу заохотити українських бібліотекарів більш активно брати участь у цьому змаганні

Расовий, віковий і статевий склад бібліотекарів у США

Американська бібліотечна асоціація (АБА) завершила дослідження складу представників бібліотечної професії за статтю, расою та віком й оприлюднила його результати в жовтні 2006 р. під назвою «Різноманітність має значення». Результати дослідження, зокрема, показали, що 110 тис. дипломованих бібліотекарів – білі жінки віком від 45 до 54 років.

У порівнянні з 1990 р., на 13% збільшилася кількість бібліотекарів із дипломами магістра, що представляють інші раси та етнічні меншини. Це зростання певною мірою стало результатом зусиль АБА із залучення представників національних меншин до професії. 1997 р. асоціація виділила \$1,35 млн. на спеціальні стипендії, щоб заохотити більше людей різного походження до роботи в бібліотеках. У 2004 р. на ці цілі було майже вдвічі збільшено фінансування федеральним Інститутом музейно-бібліотечного обслуговування. Цими субсидіями скористалося понад 400 студентів.

За даними перепису 2000 р., у США 25% населення було небілим і, водночас, лише 11% небілих бібліотекарів. Американці африканського походження склали лише 5% бібліотекарів і понад 12% населення. Іспаномовні – були представлені у професії 2%, а склали 12,5% населення.

Дослідження показало, що необхідно активніше залучати до професії представників різних національних культур, бо тільки вони здатні організувати якісне бібліотечне обслуговування різноманітних груп населення з урахуванням їхніх культурних і національних особливостей.

Також було з'ясовано, що впродовж останніх десяти років кількість випускників університетів, які отримували дипломи магістрів бібліотечно-інформаційних наук, була стабільною й дорівнювала 4 900 осіб на рік. Однак не всі випускники йшли на роботу до бібліотек, і тому тут погано відновлюється кадровий склад. Приблизно половина працюючих бібліотекарів через десять років досягнуть пенсійного віку.

Стосовно цього президент АБА Леслі Бюргер зазначив, що спостерігається криза лідерства і необхідно забезпечити можливості для професійного зростання, якщо ми хочемо залучити до професії нових бібліотекарів¹.

Оцінка економічного внеску Британської бібліотеки

Вивчення економічного внеску (прямої та непрямої цінності) Британської бібліотеки було здійснено в 2000-2003 рр., за її дорученням, двома незалежними дослідницькими організаціями. Як зазначив голова Британської бібліотеки професор лорд Ітвелл, визначити внесок цієї

В. Паикова

установи у національну економіку – складне завдання, яке передбачає врахування різноманітних чинників. Додана вартість бібліотеки виступає в різних формах – економічній, культурній, соціальній, інтелектуальній. Бібліотека є цінною для тих, хто безпосередньо користується її ресурсами та послугами, а також для тих, хто "збагачується" через неї опосередковано.

Вперше для дослідження економічного внеску Британської бібліотеки в економіку країни було використано методу Contingent Valuation Нобелівських лауреатів – економістів Кеннета Ерроу та Роберта Солоу. Основна ідея цієї методики полягає в тому, що завдяки ретельно розробленим анкетам можливо визначити кількісні показники цінності будь-якої організації чи послуг для людей. Загалом було опитано 2 000 чоловік, відібраних за певною методикою, які представляли як безпосередніх користувачів бібліотеки, так і широкий загал. Хоча це дослідження не є вичерпним, бо не вивчалася цінність веб-сайту бібліотеки, а також були вилучені іноземні користувачі тощо, воно є першим кроком у цій важливій справі. Основним висновком стало те, що Британська бібліотека щороку генерує цінностей у 4,4 рази більше, ніж витрачається на її фінансування з громадських коштів².

Дослідження стану фінансування доступу до Інтернету в бібліотеках США

Американська бібліотечна асоціація вивчатиме рівень надання та стан фінансування доступу до Інтернету в бібліотеках. Трирічне дослідження фінансуватиметься за рахунок гранту Фонду Білла та Мелінди Гейтс (\$2,6 млн.). Якщо десять років тому лише 21% публічних бібліотек надавали користувачам доступ до Інтернету, то тепер цей показник –

¹ American Library Association releases national study of diversity in library workforce. URL:

<http://www.ala.org/Template.cfm?Section=News&template=/ContentManagement/ContentDisplay.cfm&ContentID=140188>

² Measuring our value. Results of independent economic impact study commissioned by the British Library to measure the Library's direct and indirect value to the UK economy / British Library. – 6 p. URL: <http://www.bl.uk/pdf/measuring.pdf>

майже 100%. За останні два роки подвоїлася кількість бібліотек, що надають бездротовий доступ до Інтернету. Однак фінансування зростаючих витрат цих установ на Інтернет не збільшується. 2006 р. 60% з них засвідчили, що не мають можливостей замінити застарілі комп'ютери.

Передбачається, що отриманий грант дозволить АБА провести широке дослідження цієї проблеми, довести його результати до широкого загалу, що, у свою чергу, дозволить покращити фінансування бібліотек¹.

Нагорода Фондації Білла та Мелінди Гейтс, 2006

Під час Світового бібліотечно-інформаційного конгресу Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та інституцій (ІФЛА) в Сеулі (Корея) в серпні 2006 р. Фондація Білла та Мелінди Гейтс вручила щорічну нагороду "Доступ до навчання" в один мільйон доларів США неурядовій організації "Сільська освіта та розвиток" (READ) з Непалу за "її відданість розповсюдженню інформації та писемності".

З 1991 р. ця неурядова організація за рахунок коштів благодійників заснувала бібліотеки в 39 громадах і навчила громади утримувати ці бібліотеки самостійно, розвиваючи паралельну комерційну діяльність. Непал – одна із найбільш бідніших країн світу, 50% населення якої – неписьменні. Засновуючи першу бібліотеку, волонтери разом із провідниками на собі несли 900 книжок до віддаленого села у горах.

Умови участі в конкурсі на отримання нагороди Фондації Білла та Мелінди Гейтс "Доступ до навчання" в 2007 р. див. в Інтернеті за адресами: <http://www.inasp.info/ldp/awards/> (англ. мовою) та http://www.inasp.info/ldp/awards/BMG_A5_Library_flyer_060606_RU2.pdf (рос. мовою).

Термін подання заявок (англ. мовою) – до 26 грудня 2006 р. Міжнародна консультативна рада, що складається із бібліотечних та інформаційних фахівців, розглядатиме заявки та запропонує фундації найкращих претендентів для прийняття рішення про нагороду.

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКИХ БІБЛІОТЕК У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

КОНФЕРЕНЦІЇ, СЕМІНАРИ, ЧИТАННЯ

У травні 2006 року працівники Національної парламентської бібліотеки України Н. Жирова та Н. Флегонтова взяли участь у першому колоквіумі "Бібліотеки в суспільстві, заснованому на знанні".

У статті дано стислий огляд виступів учасників та висвітлено основні проблеми, що розглядалися на цьому бібліотечному форумі

ПЕРШИЙ колоквіум „Бібліотеки в суспільстві, заснованому на знанні”, учасниками якого були бібліотекарі і фахівці в галузі інформаційних технологій бібліотек країн Вишеградської четвірки – Угорщини, Польщі, Чехії, Словаччини, а також Болгарії, України, Росії й Німеччини, відбувся в Державній науковій бібліотеці (ДНБ) м. Банська Бистриця (Словацька Республіка) 11-13 травня 2006 року. Організаторами цього заходу стали Міністерство культури Словаччини, Словацька національна бібліотека в м. Мартин і ДНБ. Колоквіум проводився під патронатом Європейської комісії з питань освіти і розвитку мовного різноманіття.

Завдяки вступу країн Вишеградської четвірки в Європейський Союз перед їхніми бібліотеками відкрилися нові можливості участі у проектах, фінансованих ЄС і спрямованих на створення спільного культурного простору в Європі.

Основними темами дискусій і доповідей колоквіуму були: «Можливості участі бібліотек та інших установ культури нових держав – членів ЄС у європейських програмах, спрямованих на створення єдиного загальноєвропейського культурного простору», «Співробітництво з іншими установами культури: із досвіду бібліотек країн – учасниць колоквіуму», «Стратегія установ культури країн – учасниць колоквіуму в галузі оцифрування культурного і наукового надбання».

З основною доповіддю „У джунглях європейських проектів”, за першою темою, виступив представник на-

ціонального проекту EUBAM (ФРН) Х. Лідера. Було зроблено огляд основних фінансових проектів ЄС, призначених для оцифрування, забезпечення доступу і збереження культурного та наукового надбання Європи. Зокрема, йшлося про прийняту ЄС на Лісабонській зустрічі (березень 2000 р.) десятирічну робочу стратегію економічного оновлення, яка отримала назву „Європейська сфера досліджень”. У царині культури поставлено мету створити спільний європейський культурний простір за рахунок стимулюючого плідного міжнародного співробітництва у цій галузі.

Темі участі бібліотек у міжнародних проектах присвячувалися повідомлення представників Російської державної бібліотеки, Національної бібліотеки Польщі, Національної бібліотеки Чехії. Було зазначено, що суттєвими проблемами для бібліотек країн – нових членів ЄС є деякі фінансові труднощі, пов'язані з тим, що на першому етапі виконання проектів організація повинна використовувати власні фінансові ресурси, котрі відшкодовуються грантом (повністю або частково) після надання фінансових звітів.

З інформацією про участь України в міжнародних бібліотечних програмах і проектах: «LEAP (Доступ до Інтернету читачів публічних бібліотек)», «Вікно в Америку» Посольства США в Україні, «Створення регіональних інформаційних порталів та інформаційних

¹ ALA receives \$2.6 million Bill & Melinda Gates Foundation grant for library funding, connectivity studies. URL: <http://www.ala.org/Template.cfm?Section=News&template=/ContentManagement/ContentDisplay.cfm&ContentID=140966>; Gates Foundation Awards Grant to OITP // American Libraries. – 2006. – October. – P. 4.

центрів на базі публічних бібліотек» Міжнародного фонду «Відродження», програми ЄС «INTAS» та ін., виступила завідувачка відділу НПБ України Н. Жирова.

Місце і роль бібліотек в інформаційному суспільстві, їхній досвід співробітництва з іншими установами культури були предметом виступу Е. Стефанчук (Національна бібліотека Польщі).

Значний інтерес викликав виступ директора ДНБ О. Лаукової, яка розповіла про свою бібліотеку. Це провідний освітній і культурний заклад Словаччини з широким діапазоном функцій, осередок культурного, літературного, музичного життя всього регіону. Водночас це оснащений за останнім словом техніки сучасний інформаційний центр, який пропонує користувачам найрізноманітнішу інформацію. Особливу увагу в доповіді О. Лаукової було зосереджено на проблемах підготовки бібліотечних кадрів, підвищення рівня освіти і підвищення кваліфікації протягом всього життя як основи створення „суспільства, заснованого на знанні”.

Більшість доповідей колоквіуму було присвячено темі збереження і оцифрування національного культурного надбання (Д. Кітзінджер, Представництво фірми Neumann, Будапешт, Угорщина; Б. Стоклазова, Національна бібліотека в Празі, Чеська Республіка; Е. Потребницька, Національна бібліотека Польщі у Варшаві; І. Молдован Національна бібліотека ім. Сечені, Угорщина; Е. Мусакова, Національна бібліотека ім. Кирила і Мефодія, Болгарія). У них зазначалося, що ця діяльність має різноманітні сфери застосування і здійснюється по відношенню до найрізноманітніших культурних об'єктів, включаючи бібліотечні зібрання, історичні документи і манускрипти, архіви, аудіо та відеозаписи, колекції карт, музейні експонати, суспільні архіви, археологічні пам'ятки.

Н. Флегонтова (головний бібліотекар НПБ України) розповіла про сучасний стан, проблеми та перспективи оцифрування фонду рідкісної і цінної книги у своїй бібліотеці.

Словацькі колеги з ДНБ продемонстрували цифрову версію Біблії Мартіна Лютера (1555), єдиний у світі примірник якої зберігається в цій бібліотеці.

Національні бібліотеки країн Європи мають значні напрацювання у питанні оцифрування своїх фондів. Про свій досвід у цій роботі розповіли представники Національної бібліотеки Угорщини ім. Сечені та Національної бібліотеки Чеської Республіки.

Багато установ культури вже взяли на себе відповідальність за збереження цифрових документів, деякі з них мають докладно розроблені концепції перетворення інформації в цифровий формат, комплектування, збереження, оновлення і переміщення електронних фондів. У доповідях наголошувалося на необхідності розроблення нових організаційних стратегій та процедур, які дозволять забезпечити протягом тривалого часу доступність, коректність і автентичність інформації при одночасному збереженні культурної різноманітності й плюралізму.

У заключному документі колоквіуму його учасники висловилися за подальше співробітництво бібліотек усіх рівнів для взаємного обміну професійним досвідом. Зокрема, наголошено, що пріоритетними напрямками співпраці повинні стати:

- подальше розширення використання інформаційних технологій;
- збереження та надання відкритого доступу користувачам до національного культурного надбання;
- активна і ефективна інтеграція в єдиний європейський культурний простір;
- участь в європейських проектах, представлення себе у загальному європейському контексті.

Учасники домовилися провести другий колоквіум через два роки у Польщі.

На закритті бібліотечного форуму перед учасниками виступили міністр культури Словацької Республіки Р. Хмелі і представник Європейської комісії з освіти, культури і розвитку мовного різноманіття Я. Фігель.

У заключний день учасники здійснили оглядову екскурсію по Національній бібліотеці Словаччини, де ознайомилися з її роботою.

ПУБЛІЧНІ БІБЛІОТЕКИ НА ПУЛЬСІ ЧАСУ

ЯКЩО враховувати, що сума знань, які сьогодні накопичує людство за 1 місяць, умовно дорівнює тому багажу знань, котрі накопичувалися протягом XVI-XVII століть, то у цьому сенсі значно зростає роль бібліотек, котрі збирають, зберігають і надають доступ до інформації, що й визначає їхнє місце у сучасному світі.

Всеукраїнська науково-практична конференція директорів державних та обласних універсальних наукових бібліотек «Публічні бібліотеки України: тенденції та перспективи розвитку в XXI сторіччі», що відбулася у

м. Дніпропетровську 5-8 вересня 2006 року, була начебто традиційним щорічним заходом. Ініційована Міністерством культури і туризму України, вона ставила за мету проаналізувати стан розвитку і визначити місце публічних бібліотек України у світі, який накопичує знання у геометричній прогресії.

Базою її проведення не випадково було визначено саме Дніпропетровську ОУНБ, яка стала прикладом трансформації бібліотеки в сучасний потужний центр знань.

В. Ракитянська

“Публічна бібліотека як соціокультурне явище” – такою була тема основної доповіді кандидата педагогічних наук, заступника директора Департаменту мистецтва і регіональної політики – начальника відділу аналізу та прогнозування діяльності бібліотек Міністерства культури і туризму України І. Шевченко. Її головним висновком стала теза “...майбутнє формується сьогодні на кожному робочому місці, і публічні бібліотеки України повинні повністю відображати дух суспільства...”.

У доповіді генерального директора Національної парламентської бібліотеки України Т. Вилегжаніної «Публічні бібліотеки України крізь призму міжнародних стандартів ІФЛА» було проаналізовано стан українських бібліотек у порівнянні зі світовими стандартами, що дало змогу побачити, які кроки повинна зробити Україна для повноцінного забезпечення прав громадян на доступ до сучасної інформації та культурних цінностей. Інформаційне суспільство передбачає інтенсивне використання будь-яких ресурсів: кадрових, технічних, інтелектуальних, а такого інтенсивного підходу українським бібліотекам поки бракує. Недостатньою є координація зусиль у питаннях як використання інформаційних ресурсів, так і створення власних баз даних, на які є великий попит користувачів.

Надзвичайними були враження від презентації Дніпропетровської ОУНБ, що була проведена різними її спеціалістами, починаючи від директора Н. Тітової. Бібліотека постала як цілісний організм, всі зусилля якого спрямовано на забезпечення такого рівня організації бібліотечної справи в області, щоб читачі змогли отримувати найрізноманітніші послуги і будь-яку потрібну інформацію. Колектив висококваліфікованих професіоналів ОУНБ викликав оплески присутніх. Діяльність працівників цієї бібліотеки є підтвердженням вислову – “Бібліотека – це доля”.

Проведення різних паралельних заходів зробило конференцію насиченою і корисною, надало змогу представити широкий спектр думок. Це і фокус-семинар «Менеджмент і маркетинг публічної бібліотеки», і майстер-клас з віртуального довідкового обслуговування у сучасній публічній бібліотеці, й панельна презентація «Рівноправний доступ, рівні можливості: бібліотечне обслугову-

вання громадян із особливими потребами», і тренінг «Веб-сайт публічної бібліотеки: контроль керівництва» тощо.

Вплив ОУНБ на роботу публічних бібліотек області учасники конференції змогли побачити під час виїзду до Павлоградської ЦМБ і Верхньодніпровської районної бібліотеки. Взагалі проведення виїзних заходів, окрім ознайомлення з роботою книгозбірень на місцях, є корисним ще й з точки зору можливості продемонструвати владі спроможність бібліотек представляти обличчя району.

Новинкою у роботі конференції була постійно діюча юридична консультація за участю головного спеціаліста-юриста Міністерства культури і туризму України Л. Дегтяренко.

Учасники конференції розглянули більшість проблемних питань розвитку бібліотечної справи в Україні і дійшли висновку, що розуміння місії публічних бібліотек у ХХІ сторіччі має стати професійним завданням бібліотечної громадськості. Але цього замало. Необхідні ще й розуміння з боку владних органів важливої ролі цих установ у розвитку суспільства і законодавче врегулювання їхньої діяльності. Будь-які нормативно-правові акти не повинні гальмувати зусилля бібліотек, що спрямовані на впровадження у життя нашої країни світових стандартів, які розроблено на засадах інтелектуальної свободи, доступності, рівності. А це потребує від держави створення такої концепції розвитку бібліотечної справи, котра передбачала би координацію діяльності не тільки бібліотек, а й всіх зацікавлених інститутів, діяльність яких спрямовано на побудову інформаційного суспільства.

Конференція звернула увагу Міністерства культури і туризму України на необхідність врегулювання на законодавчому рівні процедури державних закупівель, що здійснюються бібліотеками, оскільки процедуру закупівлі інтелектуального продукту не можна порівнювати із закупівлею інших товарів і послуг. Розв’язання цього питання вже давно чекає бібліотечна спільнота України.

НА ВИСОКОМУ РІВНІ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ

ВІННИЦЯ, Миколаїв, Луганськ, Кіровоград, Рівне – міста, де в останні роки збиралися на щорічні науково-практичні конференції керівники і фахівці бібліотек країни, щоб обговорити найважливіші проблеми розвитку вітчизняної бібліотечної справи. Кожна із них мала своє обличчя, відбивала певний етап в еволюційному поступі обласних універсальних наукових бібліотек, Не стала винятком і остання конференція, що відбулась у Дніпропетровську та була присвячена новітнім аспектам діяльно-

сті публічних бібліотек. Адже потреба в більш глибокому аналізі цієї проблеми давно відчувалася в бібліотечному середовищі. І саме тому так важливо було почути на конференції про основні підходи до оцінювання публічної бібліотеки в доповіді заступника директора Департаменту мистецтва і регіональної політики – начальника відділу аналізу та прогнозування діяльності бібліотек Міністерства культури і ту-

Л. Стасюк

ризму України І. Шевченко. Лейтмотив доповіді – "Будь-яка публічна бібліотека уособлює зрілість суспільства" – задав діловий, піднесений тон подальшому ходу конференції.

Актуальні пропозиції щодо перебудови системи управління бібліотекою та вдосконалення професійної етики прозвучали у доповіді генерального директора Національної парламентської бібліотеки України Т. Вилегжаніної. Надзвичайно корисним і пізнавальним був правовий аналіз діяльності централізованих бібліотечних систем країни, здійснений ученим секретарем НПБ України Н. Розколупою. Ці доповіді варто було б розмістити на сайті НПБ України для ознайомлення з ними більш широкої аудиторії.

База проведення конференції – Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека – вразила високим

рівнем професійної культури, атмосферою творчого пошуку. І не лише завдяки вишуканому дизайну інтер'єрів та книжкових виставок. Побачені тут новаторські форми роботи – відеопрезентації, методичні майстер-класи, обласні проблемно-творчі лабораторії, експертно-діагностичні аналізи – так і просяться бути перенесеними на регіональний ґрунт. "Архітектором" колективного успіху є директор Надія Миколаївна Тітова. Очолювана нею бібліотека – справжній лідер бібліотечної України.

На мій погляд, конференція виправдала очікувані сподівання, вийшла за рамки професійного форуму і стала явищем духовного життя України.

**Рекомендації Всеукраїнської науково-практичної конференції
 директорів державних та обласних універсальних наукових бібліотек
 «Публічні бібліотеки України: тенденції та перспективи розвитку в ХХІ сторіччі»
 (5-8 вересня 2006 р., м. Дніпропетровськ)**

Учасники Всеукраїнської науково-практичної конференції директорів державних та обласних універсальних наукових бібліотек «Публічні бібліотеки України: тенденції та перспективи розвитку в ХХІ сторіччі», розглянувши комплекс питань, пов'язаних з організацією діяльності публічних бібліотек України, відзначають їхню роль у забезпеченні прав громадян на доступ до всього обсягу накопичених знань та інформації, свободи слова, побудові відкритого інформаційного, громадянського суспільства та суспільства, що базується на знаннях.

Публічні бібліотеки мають розвиватися як центри інформації, культури, безперервної освіти, інформаційної та технологічної грамотності.

Учасники конференції, усвідомлюючи місію публічних бібліотек в умовах трансформації суспільства, визначили, що першочерговими завданнями у сфері розвитку публічних бібліотек України є:

1. Законодавче врегулювання бібліотечної діяльності шляхом врахування у тексті нової редакції Закону України „Про бібліотеки і бібліотечну справу” положень, норм та рекомендацій міжнародних організацій.
2. Ініціювання змін до Закону України «Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти» з метою спрощення процедур закупівлі бібліотеками книг, періодичних видань, інших видів документів.
3. Розробка Концепції розвитку публічних бібліотек в Україні.
4. Приведення у відповідність із сучасними вимогами і нормами законодавства основних документів, що визначають і регламентують діяльність публічних бібліотек, а саме: перелік платних послуг, які можуть надаватися публічними бібліотеками, та методики розрахунку їхньої вартості; типові положення про обласні бібліотеки (універсальну наукову, для дітей, для юнацтва); Положення про централізовану бібліотечну систему, норми часу на основні бібліотечні процеси.

Учасники конференції вважають, що удосконаленню роботи публічних бібліотек України сприятиме:

- ратифікація міжнародних стандартів ISO з питань бібліотечної справи: 5127, 11620, 2789:03;
- розробка та прийняття державних програм поповнення і збереження фондів бібліотек, програми інформатизації бібліотек як складової галузі культури;
- формування державного замовлення на підготовку фахівців у сфері бібліотечно-інформаційних технологій;
- системна діяльність з організації безперервної освіти персоналу бібліотек;
- створення програм підтримки та заохочення молодих бібліотекарів.

Учасники конференції рекомендують керівникам бібліотек та бібліотечних мереж при розробці планів роботи, програм і проектів, спрямованих на забезпечення вільного доступу до інформації у публічних бібліотеках:

- керуватися підходами, визначеними у документах ЮНЕСКО, ІФЛА та Української бібліотечної асоціації;
- дотримуватися норм етики бібліотечного працівника;
- запроваджувати стандарти світового бібліотечно-інформаційного обслуговування громадян, що побудовані на засадах інтелектуальної свободи, доступності, якості, рівності;
- приділяти увагу створенню умов для організації обслуговування читачів з особливими потребами;
- розвивати програми зі стратегічного партнерства на міжнародному, національному, регіональному і місцевому рівнях.

Учасники конференції рекомендують Міністерству культури і туризму України:

- з метою вивчення організаційного та технологічного стану бібліотек, матеріального, фінансового та кадрового забезпечення їхньої діяльності передбачити у плані роботи проведення у 2007 році комплексного дослідження «Публічні бібліотеки України»;
- для забезпечення доступу користувачів обласних універсальних наукових бібліотек до класичних творів українського кіно сприяти формуванню у фондах ОУНБ відповідних тематичних колекцій відеозаписів;
- з метою організації технологічних процесів аналітико-синтетичної переробки інформації забезпечити наявність у публічних бібліотеках достатньої кількості примірників видання НПБ України «Інформаційно-пошуковий тезаурус» шляхом закупівлі його у рамках реалізації завдань Державної програми функціонування та розвитку української мови на 2004-2010 роки.

ЗУСТРІЧ НА ЛУГАНСЬКІЙ ЗЕМЛІ

А базі Луганської обласної бібліотеки для юнацтва 18-20 жовтня 2006 р. відбулася науково-практична конференція „Стратегія розвитку та пріоритети діяльності спеціалізованих бібліотек України для юнацтва”. Її організаторами стали Міністерство культури і туризму України, Державна бібліотека України для юнацтва, управління культури Луганської обласної держадміністрації, Луганська обласна бібліотека для юнацтва. Фінансову підтримку надала Луганська обласна держадміністрація. Спонсорами виступили: науково-виробниче підприємство “Ідея”, відділ преси, освіти та культури Посольства США в Україні, Луганська обласна група “Медіації”.

У центрі уваги учасників конференції були такі проблеми: розвиток бібліотек для юнацтва: нове бачення; бібліотеки для юнацтва в контексті суспільства знань; впровадження систем автоматизації та інформаційно-комунікативних технологій; інформаційна підтримка освіти як один із важливих пріоритетів діяльності бібліотек для юнацтва; бібліотеки для юнацтва як центри читання і формування інформаційної культури особистості; виховна, освітня і дозвілєва функції бібліотек для юнацтва на допомогу соціалізації молоді; формування екологічної культури та свідомості в бібліотеках, що обслуговують юнацтво; методичний потенціал бібліотек для юнацтва; бібліотечно-інформаційні ресурси в традиційному і електронному варіантах; формування кадрового потенціалу; проблеми взаємного доступу та обміну інформаційними ресурсами; власні бібліотечні інформаційні продукти; бібліотеки для юнацтва: нові можливості соціально-го партнерства.

Про першочергові завдання бібліотек, пріоритети бібліотечної політики, зміни в законодавчій базі, роль і місце книгозбірень для юнацтва у сучасному суспільстві поінформувала **провідний спеціаліст відділу аналізу та прогнозування діяльності бібліотек та інформаційних мереж МКТ України О. Москаленко**. До мережі бібліотек, що обслуговують юнацтво, входять ДБУ для юнацтва, Кримська республіканська та 21 обласна бібліотека та для юнацтва, Закарпатська обласна бібліотека для дітей та юнацтва, 2 юнацькі філії при Сумській та Чернівецькій ОУНБ, 15 979 юнацьких філій, відділів, абонементів, кафедр, груп при міських і районних публічних бібліотеках.

Стан сучасно-го бібліотечно-інформаційного обслуговування юнацтва і молоді в країні, проблеми та перспективи його подальшого розвитку висвітлив у своєму виступі „Бібліотеки для юнацтва: розвиток та вектор успішності” **директор Державної бібліотеки України для юнацтва Г. Саприкін**.

Директор Луганської обласної бібліотеки для юнацтва С. Аладжальян у виступі на тему „Луганська обласна бібліотека для юнацтва – вагома складова культурної інфраструктури регіону” дала оцінку соціальній та інформаційній значущості закладу для молодих верств населення міста та регіону, його впливу на регіональні бібліотеки, що обслуговують юнацтво.

Великий інтерес викликав досвід роботи російських колег на прикладі діяльності **Белгородської державної юнацької бібліотеки**, який висвітлила провідний спеціаліст цієї установи **А. Самаріна**.

Учасники конференції відвідали Краснодонську центральну міську бібліотеку та стали учасниками презентації збірки творів членів міського літературного об'єднання „Нахнення”.

Третій день конференції було присвячено традиційній школі керівника на тему „Бібліотеки для юнацтва на шляху до суспільства знань”. Її програму склали виступи **начальника управління культури і туризму Луганської облдержадміністрації Г. Овчаренко** „Про стан матеріально-технічної бази закладів культури області”, **директора ДБУ для юнацтва Г. Саприкіна** „Управління знаннями”, працівників цієї бібліотеки – **заступника директора по роботі з електронними ресурсами Т. Якушко** „Сучасний досвід функціонування медіатек” та **завідувачки науково-методичного відділу Т. Сопової** „Особливості планування роботи обласних бібліотек для юнацтва на 2007 рік”.

Логічним завершенням роботи школи керівника став ”круглий стіл” на тему „Розвиток бібліотек для юнацтва: нове бачення”. Присутні познайомилися з досвідом роботи провідних фахівців різних структурних підрозділів Луганської ОБЮ, їхнім творчим доробком, проблемами, баченням перспектив розвитку своїх ділянок роботи тощо.

Рекомендації

Всеукраїнської науково-практичної конференції “Стратегії розвитку та пріоритети діяльності спеціалізованих бібліотек України для юнацтва” (Витяг)

Враховуючи важливість ролі обласних бібліотек для юнацтва в сучасних соціально-політичних умовах, стан і тенденції світового розвитку бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів, усвідомлюючи свою корпоративну і особисту відповідальність за якість та оперативність задоволення сучасних потреб юнацтва та молоді, розширення репертуару послуг, конференція рекомендує визначити такі пріоритети в напрямі подальшого розвитку мережі бібліотек, що обслуговують юнацтво:

- розвиток технологій соціального партнерства з метою консолідації сил суспільства для вирішення проблем молоді;
 - посилення взаємодії бібліотек для юнацтва із метою обміну професійною інформацією, результатами інноваційної діяльності, створення і реалізації корпоративних програм та проектів;
 - підвищення ефективності роботи з метою задоволення інформаційних потреб юнацтва та молоді й престижу читання.
- У напрямі удосконалення нормативно-правової бази щодо науково-інформаційної діяльності бібліотек для юнацтва:
- розроблення Концепції розвитку бібліотечно-інформаційного обслуговування юнацтва України до 2012 року із визначенням пріоритетів та перспектив подальшого розвитку мережі бібліотек, що обслуговують юнацтво;
 - винесення на обговорення питання про розробку Концепції розвитку читання юнацтва та молоді.
- У напрямі техніко-технологічного розвитку засобів бібліотечної роботи:
- запровадження на базі кожної обласної бібліотеки для юнацтва локальних комп'ютерних мереж, засобів автоматизації основних бібліотечних процесів;

- приєднання всіх обласних бібліотек для юнацтва до мережі Інтернет;
- дотримання обласними бібліотеками для юнацтва існуючих міжнародних і українських галузевих стандартів, протоколів, стандартних комунікаційних форматів з можливою конвертацією даних, відповідним технічним супроводом та подальшим їх оновленням більш сучасними версіями;
- звернення з клопотанням до Міністерства культури і туризму України про цілеспрямоване виділення коштів для придбання комп'ютерної програми "Обробка соціологічних анкет" (ОСА), комп'ютерів для створення загальноукраїнської БД "Молодь України в системі бібліотечно-інформаційного обслуговування", яка стане складовою частиною єдиного науково-інформаційного простору України;
- У напрямі забезпечення інформаційних та інших потреб користувачів бібліотек для юнацтва:
 - створення регіональних фактографічних баз даних на допомогу соціальній адаптації молоді;
 - розвинення кооперативної вебліографії;
 - створення Експертної ради з питань якості мультимедійних видань із залученням спеціалістів ДБЮ, ОБЮ, КНУКіМ і ДАКККіМ.
- У напрямі створення власних та інтегрованих документних ресурсів бібліотек для юнацтва:
 - формування у кооперації з іншими бібліотеками області регіональних краєзнавчих баз даних.
- У напрямі соціологічних досліджень:
 - планомірне здійснення моніторингу потреб молодих читачів у бібліотечних послугах (інформаційних, дозвілєвих, комунікаційних, психологічних, реабілітаційних тощо);
 - розроблення спільних науково-дослідних програм з науковими установами з проблем читачезнавства, фондознавства, соціального функціонування бібліотеки як інституції;
 - проведення у 2007 році Всеукраїнського соціологічного дослідження на тему "Ефективність комерційного маркетингу в бібліотеках України для юнацтва".
- Державній бібліотеці України для юнацтва у 2007 році підвести підсумки Всеукраїнського комплексного соціологічного обстеження "Структурно-кількісні аспекти бібліотечно-інформаційного обслуговування юнацтва в Україні". За результатами клопотати перед МКТ України про прийняття відповідних організаційних і нормативних рішень.
- У напрямі підготовки кадрів:
 - проведення тематичних регіональних, міжрегіональних і всеукраїнських конференцій, семінарів з обміну досвідом, зокрема, у 2007 році – Всеукраїнської науково-практичної конференції "Бібліотеки для юнацтва у демократичному суспільстві" та школи керівника "Механізми та форми ефективного керівництва";
 - висвітлення здобутків і проблем на шпальтах інформаційного вісника "Бібліосвіт";
 - звернутися до МКТ України з проханням вирішити проблему підготовки і перепідготовки кваліфікованих кадрів для бібліотек через ДАКККіМ;
 - фахівцям бібліотек, що обслуговують юнацтво, активніше використовувати сервіс віртуального клубу спеціалістів „Libclub.kiev.ua”
- Доручити Державній та Луганській обласній бібліотекам для юнацтва підготувати та видати збірку матеріалів науково-практичної конференції "Стратегія розвитку та пріоритети діяльності спеціалізованих бібліотек України для юнацтва"

НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ У ДОНЕЦЬКУ

19-22 вересня 2006 року Міністерством культури і туризму України, Управлінням культури і туризму Донецької обласної державної адміністрації, Національною бібліотекою України для дітей було проведено Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Сучасна бібліотека для дітей – центр інформації, духовного розвитку та організації дозвілля» на базі Донецької обласної бібліотеки для дітей ім. С.М. Кірова.

На конференції розглядалися основні стратегічні пріоритети діяльності бібліотеки для дітей у сучасних умовах соціально-економічного розвитку суспільства. Було відзначено роль і сутність бібліотеки для дітей як соціального інституту, який забезпечує права підростаючого покоління на вільний доступ до інформації та знань, організовує змістовне дозвілля дітей із урахуванням вікових і психологічних особливостей їхнього розвитку, залучає юних користувачів до цінностей національної та світової культури, формує духовний потенціал нації.

Діяльність бібліотек для дітей характеризується розширенням діапазону інноваційних форм, методів бібліотечного обслуговування користувачів, впровадженням сучасних інформаційних технологій, створенням якісно нового інформаційного ресурсу. Впродовж останніх років в обласних бібліотеках для дітей активізувалися процеси впровадження автоматизованих інформаційно-бібліотечних систем, вони представляють свої електронні ресурси на веб-сайтах, відкривають Інтернет-центри для користувачів. Змістовну роботу проводять бібліотеки як осередки духовності. В основі цієї діяльності – розвиток національної самосвідомості, шанування української культури, історії, прищеплення любові до Батьківщини, рідного краю. Але, разом з певними досягненнями та успіхами, перед бібліотеками стоїть ряд проблем, що потребують вирішення як на регіональному, так і на державному рівні, об'єднання зусиль та кооперації діяльності бібліотек, громадськості, усіх соціальних інститутів, причетних до справи виховання майбутнього покоління. ●

**Рекомендації Всеукраїнської науково-практичної конференції
директорів обласних бібліотек для дітей
«Сучасна бібліотека для дітей – центр інформації, духовного розвитку та організації дозвілля»**

З метою забезпечення функціонування бібліотек для дітей конференція рекомендує **обласним, центральним міським м. Києва, м. Севастополя бібліотекам для дітей:**

- забезпечити розробку та реалізацію регіональних і міжрегіональних програм та проектів, спрямованих на розвиток духовного потенціалу підростаючого покоління;
- організувати змістовне дозвілля юних читачів шляхом залучення їх до участі у різноманітних читацьких об'єднаннях за інтересами, створення умов для творчої самореалізації;
- створювати власні інформаційні ресурси на електронних і паперових носіях;
- надавати доступ до електронних ресурсів бібліотеки і ресурсів глобальної мережі Інтернет;
- акумулювати, оцифрувати та надавати доступ до кращих зразків дитячої творчості як складової національної культурної спадщини;

Національній бібліотеці України для дітей забезпечити нормативно-правову базу діяльності бібліотек України для дітей шляхом врахування специфіки їхньої роботи у тексті нової редакції Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» (Перелік платних послуг, які можуть надаватися бібліотеками; Типові статuti бібліотек; Типові штати бібліотек; Положення про ЦБС);

- ініціювати внесення змін до законодавчих актів, що регулюють державні закупівлі в Україні, шляхом перегляду процедур закупівлі бібліотеками книг, періодичних видань, інших видів документів;
- розробити та затвердити на державному рівні з відповідним фінансовим забезпеченням Національну програму підтримки дитячого читання;
- здійснювати контроль за виконанням Державної програми розвитку і функціонування української мови на 2004-2010 роки та державної програми «Українська книга»;
- подати пропозиції до проекту Державної програми інформатизації бібліотек України щодо автоматизації та інформатизації мережі бібліотек для дітей;
- визначити Херсонську ОБД всеукраїнською базою впровадження новітніх інформаційних технологій у практику роботи бібліотек для дітей та навчання персоналу обласних бібліотек для дітей. Розробити та затвердити в установленому порядку відповідний пакет документів.

СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ БІБЛІОТЕК КІРОВОГРАДЩИНИ

Виступ на обласному семінарі-практикумі "Сільська бібліотека в соціокультурному просторі" (квітень 2006 р.)

РІК СЕЛА В УКРАЇНІ

СІЛЬСЬКА бібліотека як соціокультурний феномен сьогодні анітрохи не менш значуща, ніж навіть найбільша наукова бібліотека. Не лише кількість сільських книгозбірень та їхнє розміщення по всій країні повинні робити ці заклади помітними, привабливими для громадського і професійного співтовариств, для громадян, які проживають у сільській місцевості, а, перш за все, актуальність їхньої діяльності.

Наразі сільська бібліотека виконує дуже багато функцій – освітню, соціальну, дозвілєву, розважальну, культурно-просвітницьку, меморіальну, історико-краєзнавчу, музейну.

Що таке сільська бібліотека сьогодні?

Юридично вона не самостійна: знаходиться або у підпорядкуванні сільської адміністрації, або управляється із району, будучи у складі ЦБС.

Організаційно сільські бібліотеки-філії зовсім недавно входили як структурні підрозділи до складу ЦБС. З 1990-х років розпочався процес децентралізації, в результаті якої в 10 регіонах області сільські бібліотеки-філії стали самостійними закладами.

З економічної точки зору важке становище сільських бібліотек – результат екстенсивних форм і методів господарювання та хронічного недофінансування з місцевих бюджетів, що призводить до старіння бібліотечних фондів, скорочення режиму повної робочої зайнятості.

Тому у переважній більшості бібліотек сьогодні немає умов для планомірного розвитку, який, з одного боку, відповідав би потребам та очікуванням населення, а з іншого – завданням держави і суспільства в цілому. Сільська книгозбірня повинна бути соціально-культурним центром села, осередком, без якого не мислять свого життя його жителі: влада, люди, які приймають рішення, розвивають сільське господарство, економіку, лікують, вчать, навчають, займаються бізнесом, громадською роботою, соціально незахищені та особи з обмеженими можливостями.

У професійному плані сільська бібліотека – заклад, в якому всі види його діяльності, численні технологічні і соціальні функції виконує одна людина.

Якщо у районній чи обласній бібліотеках певні функції чи напрями роботи виконують різні люди, то в сільській книгозбірні багато найрізноманітніших знань, умінь і навиків повинні поєднуватися в одній людині.

Але сільський бібліотекар цінний не тільки і не стільки виконанням своїх професійних функцій, для села він незамінний, перш за все, як соціальний працівник у найширшому розумінні цього слова.

А тепер звернемося до статистики.

Мережа сільських бібліотек Кіровоградської області налічує 480 закладів. У порівнянні з 2003 роком вона

В. Козлова

зменшилася на 6 книгозбірень. Тому на сьогодні ми не можемо стверджувати, що в цьому питанні зберігається стабільність.

У розпорядженні сільських книгозбірень області – 4 млн. 671 тис. примірників документів. Особливу занепокоєність викликає різке погіршення стану книжкових фондів, зокрема у районах, де пройшла децентралізація. Останніми роками сільські бібліотеки через недостатнє фінансування майже не отримували нових видань, фонди захарашені застарілою та зношеною літературою.

І далі триває процес зменшення надходження книг: у 2004 р. було отримано 48,5 тис. прим., у 2005 р. – 37,7 тис. прим. (менше на 10,8 тис.). Особливо низькі показники надходження літератури у Вільшанському, Голованівському, Компаніївському, Новгородківському, Новомиргородському, Петрівському, Устинівському районах. Найвищий цей показник у Знам'янському та Олександрійському районах.

Основним джерелом поповнення фондів бібліотек на селі сьогодні є книги, що надішли за Державною програмою розвитку і функціонування української мови на 2004-2010 роки, профінансованої урядом країни. Доставка книжок бібліотекам Кіровоградщини здійснюють державне підприємство “Центр інформатики” при Міністерстві культури і туризму України, обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д.І. Чижевського, центральні районні бібліотеки.

Однак скоротилася передплата періодичних видань. В окремих районах сільські бібліотеки отримують у середньому 7-8 назв періодичних видань, але в таких районах, як Вільшанський, Голованівський, Добровеличківський, Маловисівський, Новомиргородський, Устинівський, одна така книгозбірня отримує в середньому від 2 до 4 назв (це в середньому, але, не виключено, що є й такі бібліотеки, які не отримують жодного періодичного видання).

Одним із основних показників діяльності сільських публічних бібліотек є кількість обслуговуваних користувачів. Незважаючи на низьку якість бібліотечних фондів, цей показник не тільки не знизився, а й протягом останніх 3 років зріс на 5,3 тис. осіб (2003 – 233 тис., у 2005 – 283,3 тис.). Тут є привід для роздумів і, на нашу думку, це питання потребує більш детального вивчення.

За роки незалежності кількість бібліотечних фахівців у сільській місцевості значно скоротилася. У 1997-1998 роках в Україні відбулося офіційне скорочення бібліотечних працівників, що пов'язано із введенням соціальних нормативів забезпечення населення бібліотечними і клубними установами. По нашій області лише з 2003 по 2005 р. відбулося скорочення сільських бібліотекарів на 7 осіб.

Сьогодні в сільських книгозбірнях області працює 391 особа (76,2%), з них 40 мають вищу освіту, 26 – вищу спеціальну, 325 – середню спеціальну освіту.

За даними соціологічного дослідження, яке в минулому році провела Кіровоградська ОУНБ ім. Д.І. Чижевського (у ньому взяли участь 90,8% сільських бібліотекарів), найкращий стан з освітою кадрів книгозбірень на селі – у Світловодському районі, де всі працівники мають середню спеціальну освіту, менше 50% спеціалістів у Добровеличківському, Знам'янському, Новоархан-

гельському, найкритичніший стан у Бобринецькому (33,3%), Новомиргородському (26,5%) районах.

Останнім часом гостро постали кадрові проблеми, оскільки більшість бібліотекарів була змушена працювати неповний робочий день. Наразі в більшості районів у цьому питанні відбулися позитивні зрушення, хоча ще є певна кількість працівників працюють на 0,5 та 0,75 ставки.

За результатами соціологічного дослідження, можна констатувати факт стійкої тенденції старіння бібліотечних кадрів та дуже незначного припливу молоді. Найчисельніший склад сільських бібліотекарів – віком 40-55 років (42,1%), понад 55 років – 10%, молодь 20-30 років складає 12,5%.

Згубно впливає на престиж сільського бібліотекаря й слабка матеріально-технічна база книгозбірень: за даними річних звітів за останні три роки, значна кількість цих закладів потребує капітального ремонту, зокрема, у Гайворонському районі – 17; в Олександрівському вона збільшилася з 16 у 2003 до 12 у 2005; Кіровоградському з 13 у 2004 до 9 у 2005; 2 сільські бібліотеки (Новгородківський та Ульянівський райони) знаходяться в аварійному стані. Та очевидно, що ці цифри дуже приблизні і таких бібліотек значно більше. Це засвідчили і відповіді респондентів на запитання анкети: умовами роботи незадоволені 59,6%, не опалюються приміщення у 79% бібліотек, відсутнє світло і тепло одночасно у 12% бібліотек, не проводилися ремонти у 60% бібліотек.

Майже всі сільські книгозбірні (крім Хашуватської Гайворонської р-ну) не лише не мають комп'ютерної, копіювальної техніки, а навіть найпростішої – друкарської машинки, бібліотеки не телефонізовані, що ускладнює методичну роботу в регіонах.

Аналізуючи сучасний стан сільських бібліотек області, з гіркотою відзначимо, що фінансове забезпечення їхньої діяльності, як і раніше, залишається поза межами багатьох місцевих бюджетів.

І все ж є райони, в яких сільські бібліотекарі не чекають на фінансування лише з боку місцевої влади, а й самі намагаються знаходити вихід із скрутного становища шляхом надання населенню платних послуг, пошуку додаткових джерел позабюджетного фінансування (меценатів, спонсорів). Це сільські бібліотеки Вільшанського, Гайворонського, Голованівського, Знам'янського, Компаніївського, Новгородківського, Новоархангельського, Онуфріївського, Світловодського, Ульянівського, Устинівського районів. Не надають платні послуги сільські книгозбірні Долинського, Новомиргородського, Петрівського районів (за результатами звітів за 2005 рік).

З цієї точки зору цікавим є досвід сільських бібліотек Запорізької області, які знаходять можливість комплектувати свої фонди за рахунок залучення місцевих ресурсів, коштів спонсорів, самих користувачів, наприклад, через систему добродійних внесків, оголошення благодійних акцій тощо.

Активно почала поширюватися серед книгозбірень на селі благодійна акція “Сільська бібліотека”. Це перспективна форма роботи, адже досвід багатьох бібліотек показує, що здебільшого її мета досягається – акція сприяє покращенню матеріальної бази, оскільки місцева влада більше звертає увагу на складне фінансове стано-

вище книгозбірні, до вирішення проблем якої залучаються громадськість, користувачі.

Особливо важливо, що одночасно з реалізацією основної мети акції – одержання від населення книг і періодичних видань – передбачається вивчення думки щодо діяльності бібліотек шляхом опитування представників органів місцевого самоврядування про роль і місце цих закладів у життєдіяльності села. Корисно також вислухати працівників районних методичних центрів та сільських бібліотекарів на семінарі чи конференції, обговорити з ними проблеми, що стоять перед сільськими бібліотеками.

Сільські книгозбірні є осередками національної культури, народних традицій і звичаїв, вивчення історії свого села. Вони виступають своєрідними організаторами спілкування селян, сприяють підвищенню їхньої духовної культури.

Краєзнавча робота залишається одним із основних напрямів діяльності бібліотек, особливо сільських. Збирання, збереження і популяризація матеріалів краєзнавчої тематики, зокрема з таких тем, як: “Щоб жила моя земля”, “Що залишимо після себе?”, “Ми і довкілля”, “Тривоги нашого краю”, “Село моє – моя маленька батьківщина”, “Наші славні земляки”, “Цікаві факти про мій край” та ін., роблять бібліотеку потрібною для місцевої громади.

Зміна соціального обличчя сільських бібліотек потребує підвищення фахової самосвідомості їхніх працівників. Та й професія бібліотекаря повинна стати соціально значущою. Але її престиж зростає лише тоді, коли буде досягнуто високого рівня організації діяльності книгозбірень.

З появою сучасних технологій (відео, комп'ютер і т. ін.) змінюються і функції сільських бібліотек. Сьогодні їхнім працівникам дедалі частіше доводиться створювати, збирати інформацію, яка є не тільки ресурсом бібліотеки, але й товаром. І реалізація цих функцій потребує високої кваліфікації.

Та професійної досконалості неможливо досягти без самоосвіти. Треба завжди пам'ятати, що читачі високо цінують фахові якості бібліотечних працівників, рівень їхньої обізнаності.

Сьогодні гостро постала потреба формування системи безперервної професійної освіти працівників сільських бібліотек, особливо тих, які не пройшли професійної підготовки у спеціальних навчальних закладах. Адже наразі в області практично не працює система підготовки і перепідготовки кадрів. Розв'язати цю проблему можливо лише за умови централізованого фінансування. Але доки воно відсутнє, вдосконалення системи підвищення кваліфікації повинно бути пріоритетним для методичної служби центральної бібліотеки. Необхідно робити все можливе, щоб спілкування методистів зі своїми сільськими колегами не тільки не переривалося, а й набуло нової якості.

Гарний досвід роботи у цьому напрямі має Гуляйпільська районна ЦБС Запорізької області. Тут створено систему професійної освіти, що включає проведення круглих столів, семінарів-тренінгів, майстер-класів, творчих лабораторій, шкіл бібліотекарів-початківців.

Практика свідчить, що обмін досвідом бібліотечних працівників часто перетворюється на самозвітування. Щоб уникнути цього, гуляйпільці почали впроваджувати такі форми роботи, як калейдоскопи нових ідей, години взаємних порад, години професійних таємниць, практикувати виїзні семінари, бо вважають що це – найбільш ефективний вид навчання.

На зміну традиційним практикумам прийшли професійні тренінги, які проводять досвідчені працівники районних бібліотек. Особлива увага приділяється молоді, для якої організуються школи бібліотекаря-початківця.

Сьогодні в сільських бібліотеках відбуваються серйозні зміни, пов'язані з підвищенням їхньої ролі в житті місцевих громад, розширенням функцій і діапазону надання послуг. Сільська книгозбірня максимально наближена до населення, стає центром суспільного і культурного життя, сприяє соціальному і культурному відродженню села, популяризації книги й поширенню читання.

Разом з тим, бібліотека в сільській місцевості відчуває тягар економічних і соціальних проблем. Так, недотримання правових норм, визначених законодавством України з питань бібліотечної справи, недосконалість нормативної бази щодо фінансування бібліотек знижують якість культурного й інформаційного обслуговування населення. Повна або часткова децентралізація бібліотечних систем послаблює сільські філії. Різне погіршення стану фондів цих закладів через скорочення обсягів передплати періодичних видань та постачання нових книг, особливо дитячих, зростання частки морально застарілих видань призводять до неможливості виконання бібліотеками своїх функцій як установ – організаторів читання, осередків поширення інформації і книжкової культури.

Обмеження місцевою владою бюджету бібліотеки і, як наслідок, погіршення їхнього матеріально-технічного оснащення, скорочення штатів і годин обслуговування користувачів негативно позначаються на соціальному статусі цих установ.

Щоб зберегти бібліотеку як культурний, виховний та інформаційний осередок на селі, необхідні спільні зусилля всіх гілок влади, всіх зацікавлених сторін, збільшення, на законодавчому рівні, фінансування, захищеність відповідних статей у державному та місцевих бюджетах.

Отже основними проблемами сільських бібліотек, що потребують термінового вирішення, є:

- забезпечення стабільного і належного фінансування;
- зміцнення правової бази;
- сприяння раціональному розміщенню й оптимізації бібліотечної мережі;
- гарантування стабільного поповнення фондів новими документами;
- оснащення сучасними технічними засобами, впровадження нових технологій;
- формування системи безперервної освіти працівників.

Проблеми складні і, звичайно, мають бути постійно в полі зору бібліотечної спільноти. З часом їхнє вирішення стане можливим, але, перш за все, за умови, що в бібліотеках працюватимуть люди, які люблять свою справу, для яких бібліотекар – не професія, а стан душі.

БЛАГОДІЙНА АКЦІЯ

ВАЖКИЙ стан, у якому опинилися сільські бібліотеки, котрі через матеріальну скруту не в змозі оновлювати свої фонди, давно тривожить як фахівців галузі, так і громадськість України. Що вже говорити про запровадження у книгозбірнях сучасної техніки, аби забезпечити конституційне право сільських трударів на отримання інформації й вільний розвиток особистості!

Для того, щоб спонукати і заохотити можливих благодійників у всіх регіонах України взяти шефство над сільськими книгозбірнями, Міністерство культури і туризму України за участю Національної парламентської бібліотеки України здійснило акцію "Українському селу – сучасну книгу".

26 жовтня 2006 року заступник директора Департаменту мистецтва і регіональної політики – начальник відділу аналізу та прогнозування діяльності бібліотек МКТ України І. Шевченко, головний спеціаліст Міністерства О. Бородавка, генеральний директор Національної

парламентської бібліотеки

Л. Бейліс

Т. Вилегжаніна, посадовці Богуславської районної державної адміністрації Київської області на чолі із заступником голови районної ради О. Гоголюєм передали бібліотеці села Мисалівка 200 примірників науково-популярної, художньої та дитячої літератури. Крім того, бібліотечні фонди поповнили книги видавництва України, що вийшли друком на виконання Державної програми розвитку і функціонування української мови на 2004-2010 роки.

Гості мали теплу зустріч із працівниками бібліотеки, сільського клубу, найактивнішими читачами, учнями місцевої школи. Представники редакції журналу "Альонка + Серьожка" подарували бібліотеці персональний комп'ютер.

Сподіваємося, що акцію підтримають численні благодійники, місцеві адміністрації різних рівнів у всіх куточках нашої країни.

ДО 65-РІЧЧЯ ТРАГЕДІЇ БАБИНОГО ЯРУ

ХРОНІКА

ТРАГЕДІЯ Бабиного Яру – одна з найстрашніших у жорстокому ХХ сторіччі. Дивно, але чим більше часу проходить від тих жахливих вересневих днів 1941 року, тим більше ці події стають застережним „знаком бід” для наших сучасників, чорним символом людської ненависті і насильства. А ще живі окремі вцілілі жертви цього злочину, праведники миру, які їх врятували, і свідки-кияни, котрим довелося пережити страшні роки гітлерівської окупації. Ніколи не забуде невинно пролиту кров київська земля... Ніколи не забудуть це скорботне і святе місце кияни і жителі нашої країни.

28 вересня в Національній парламентській бібліотеці України відкрилася книжкова виставка „Бабин Яр: символ вічної скорботи”, приурочена до 65-річчя трагедії. Представлені на ній документи розповіли про криваві події у Києві, злочинну діяльність фашистського режиму в Україні і за її межами, важливість пам'ятати про те, що відбулося, задля запобігання таким трагедіям у майбутньому. Особливу тональність заходу надали цитовані рядки творів українських поетів, присвячених Бабиному Яру.

У відкритті виставки взяли участь відомі громадські діячі, вчені, наші колеги з Національної бібліотеки Словаччини, працівники НПБ України, читачі. Присутні щиро вітали праведники миру Ольгу Захарівну Рошину.

Відкриваючи захід, заступник генерального директора НПБ України Г. Кириченко наголосила на міжнародному значенні пам'яті Бабиного Яру. Кожен із виступаючих висловив своє бачення цієї страшної події.

«Історичне джерело трагедії – світовий тоталітаризм, – таку думку висловив колишній Президент Української Народної Республіки в екзилі, голова Проводу Організації українських націоналістів, голова правління Фундації ім. О. Ольжича М. Плав'юк. – Український народ втратив надзвичайно багато від тоталітарних режимів, отож він має право сподіватися на те, що тоталітаризм як ідею і форму правління принаймні буде засуджено людством».

Президент Єврейської ради України, го-

Л. Бейліс

лова фонду „Пам'ять Бабиного Яру” І. Левітас розповів про трагедію єврейського населення Києва у вересні 1941 року. Перших п'ять днів у Бабиному Яру розстрілювали в основному старих, жінок і дітей, і тільки за те, що вони євреї. Людство не повинно забути і подвиг українців, які ховали вцілілих євреїв від гітлерівців із загрозою для власного життя.

Відомий український кінорежисер, народний артист України М. Засєєв-Руденко застеріг проти паростків антисемітизму, які подекуди зустрічаються у нашому суспільстві, і розповів про основну ідею, втілену у його художньому кінофільмі „Бабин Яр”.

Про численні жертви представників ромського народу, які загинули у Бабиному Яру, йшлося у виступі президента Всеукраїнської спілки громадських організацій „Конгрес ромів України” П. Григоріченка. Доктор історичних наук, професор, декан Київського міського педагогічного університету ім. Б. Грінченка Ф. Левітас зупинився на окремих історичних деталях страшної події. Заступник керівника головної редколегії пошуково-видавничого агентства „Книга пам'яті України”, кандидат технічних наук І. Галенко подарував НПБ України видані агентством наукові розвідки щодо трагедії у Бабиному Яру і висловився проти намагань використовувати це святе місце у комерційних цілях.

Генеральний директор НПБ України Т. Вилегжаніна зазначила, що Бібліотека й надалі своїми засобами відзеркалюватиме важливі історичні події, які відбуватимуться в Україні, і підкреслила, що надії всіх виступаючих та присутніх на заході спрямовані на побудову гуманного, соціально гармонізованого суспільства, в якому трагедії, подібні тій, що відбулася 65 років тому, ніколи не повторюватимуться.

НАШІ АВТОРИ

Бейліс Л., завідувач відділу Національної парламентської бібліотеки України

Буняк І., завідувачка бібліотеки-філії смт Бродецьке Козятинського району Вінницької області

Вилегжаніна Т., генеральний директор Національної парламентської бібліотеки України, заслужений працівник культури України, віце-президент Української бібліотечної асоціації

Горпиняк Л., вчений секретар Дніпропетровської обласної універсальної наукової бібліотеки

Гончарук Т., провідний бібліограф Сімферопольської районної централізованої бібліотечної системи

Жирова Н., завідувач відділу Національної парламентської бібліотеки України

Козлова В., заступник директора Кіровоградської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д.І. Чижевського

Кравченко С., головний бібліотекар Національної парламентської бібліотеки України

Кухар Л., головний бібліограф Національної парламентської бібліотеки України

Леванда Н., працівник Гадяцької центральної районної бібліотеки Полтавської області

Мірошникова В., заступник директора з наукової роботи Харківської державної наукової бібліотеки ім. В.Г. Короленка

Настояця Л., працівник Кіровоградської обласної бібліотеки для юнацтва

Пашкова В., кандидат історичних наук, директор Центру інформаційних ресурсів Посольства США в Україні, президент Української бібліотечної асоціації

Ракитянська В., директор Харківської обласної універсальної наукової бібліотеки, заслужений працівник культури України

Розколупа Н., учений секретар Національної парламентської бібліотеки України

Рудюк В., співробітник відділу «Інформація і бібліотека» Німецького культурного центру Гете-Інститут в Києві, аспірант Державної академії керівних кадрів культури і мистецтва

Сопова Т., завідувачка відділу Державної бібліотеки України для юнацтва

Стасюк Л., директор Волинської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Олени Пчілки

Флегонтова Н., головний бібліотекар Національної парламентської бібліотеки України

Цимбалюк П., заступник директора Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. К.А. Тімірязєва, заслужений працівник культури України

Чернікова Л., провідний методист Сімферопольської районної централізованої бібліотечної системи

Шемаєва Г., кандидат історичних наук, доцент, докторант Харківської державної академії культури, віце-президент Асоціації сучасних інформаційно-бібліотечних технологій

Щербанюк Л., директор Чернівецької муніципальної бібліотеки ім. А. Добрянського